Tampereen ammattikorkeakoulu

Forssan pappila

Rakennushistoriallinen selvitys

Eevi Ruokonen

OPINNÄYTETYÖ
Kesäkuu 2025

Rakennusarkkitehdin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Rakennusarkkitehdin tutkinto-ohjelma

RUOKONEN, EEVI:
Forssan pappila
Rakennushistoriallinen selvitys

Opinnäytetyö 106 sivua, joista liitteitä 7 sivua
Kesäkuu 2025

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä rakennushistoriallinen selvitys vuonna 1911 valmistuneesta jugendhenkisestä Forssan pappilasta. Selvityksellä pyrittiin tuomaan esiin pappilan kulttuuri- ja rakennushistorialliset arvot sekä säilyneet erityispiirteet, jotta ne voidaan huomioida tulevissa korjaus- ja muutostöissä sekä rakennuksen ylläpidossa. Selvityksen tilaajana toimi Forssan seurakunta.

Tutkimus toteutettiin kahdella päämenetelmällä: arkisto- ja kenttätyönä. Arkistotyön avulla selvitettiin pappilan historiaa, alkuperäistä arkkitehtuuria sekä vuosikymmenten aikana tehtyjä muutoksia. Kenttätyö sisälsi rakennuksen nykytilan inventoinnin ja dokumentoinnin paikan päällä. Näitä tietoja yhdistelemällä muodostettiin kokonaiskuva rakennuksesta ja sen säilyneisyydestä sekä vastattiin rakennushistoriaselvityksen keskeiseen kysymykseen: miksi rakennus on sellainen kuin se on.

Pappilan alkuperäisiä piirteitä on säilynyt paremmin julkisivuissa kuin sisätiloissa. Julkisivuissa säilyneet, aikansa ihanteista kertovat yksityiskohdat muodostavat pappilan arvokkaimmat rakenteelliset ja esteettiset ominaisuudet. Sisätiloissa näkyvät 1970-luvulla tehdyt laajat muutokset, jotka heijastavat rakennuksen viimeisintä käyttöaikaa kirkkoherran asuntona. Vaikka alkuperäisestä on säilynyt vain vähän, myöhemmät muutokset ovat osa rakennuksen kerroksellisuutta ja historiaa, kertoen sen käytön kehityksestä aikana, jolloin vuosisatainen pappilaperinne tuli hiljalleen päätökseensä.

Pappilan erityisarvoihin kuuluu myös sen rakennuskokonaisuuden ja pihapiirin säilyminen. Se on tärkeä osa alueensa merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä, joka kertoo varhaisen teollisuuden synnyttämästä yhdyskunnasta. Pappila on Suomen vähälukuisista jugendpappiloista viimeisten joukossa rakennettu, mikä korostaa sen säilyttämisen ja arvostamisen tärkeyttä osana paikallista rakennusperintöä.

Asiasanat: rakennushistoriaselvitys, rakennustutkimus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Construction Architecture

RUOKONEN, EEVI:
Forssa Rectory
Historic Building Survey

Bachelor's thesis 106 pages, appendices 7 pages
June 2025

This thesis examines the building history and current condition of Forssa Rectory, constructed in 1911. The aim was to identify the cultural and architectural significance of the rectory, along with its distinctive features. The survey was commissioned by the Forssa Parish.

The research combined archival study and fieldwork. Archival sources provided insight into the history, original design, and subsequent modifications of the building. The fieldwork involved inventory and documentation of its current condition. Together the findings contributed to a comprehensive understanding of the building and its state of preservation.

The value of the rectory lies primarily in the preserved building complex and the surrounding yard. The facades retain some of the most architecturally significant original features, reflecting the ideals of the Art Nouveau style. However, many original features have been lost over time particularly in the interior. Nevertheless, the rectory represents a process of historical layering and development during a period when the centuries-old rectory tradition was gradually coming to an end.

The findings support the recognition of the values of the building in future repair and maintenance efforts. As one of the last of Finland’s few Art Nouveau rectories, the preservation of the complex is particularly important within the local architectural and cultural heritage.

Key words: historic building survey, building research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 6
2 RAKENNUSHISTORIASELVITYS 7
2.1 Tavoitteet ja käyttötarkoitukset 7
2.2 Tutkimusmenetelmät ja lähteet 7
3 ALUEEN HISTORIA 9
3.1 Forssan seudun varhaishistoria 9
3.2 Teollisuusyhdyskunnan kasvu 10
3.3 Itsenäinen Forssa 12
3.3.1 Seurakunnallinen itsenäistyminen 12
3.3.2 Tie kauppalaksi ja kaupungiksi 14
4 PAPPILAN HISTORIA 17
4.1 Virkataloasetus 18
4.2 Pappilan rakentaminen 20
4.3 Käyttöhistoria 22
4.4 Pappilan arkkitehtuuri 24
4.5 Pappilan suunnittelijat 25
5 PAPPILAN YMPÄRISTÖ 27
5.1 Pappilan ympäristö ennen ja nyt 27
5.2 Pappilan puutarha 33
6 MUUTOSVAIHEET 37
6.1 1910–1920-luku 37
6.2 1930-luku 38
6.3 1950-luku 41
6.4 1970–1980-luvut 43
6.5 1990-luku 48
6.6 2000–2010-luku 49
6.7 2020-luku 50
7 NYKYTILA 51
7.1 Kaavat ja suojelu 51
7.1.1 Maakuntakaava 51
7.1.2 Yleiskaava 52
7.1.3 Asemakaava 53
7.1.4 RKY-alue 54
7.2 Julkisivut 55
7.2.1 Ikkunat 61
7.2.2 Ulko-ovet 63

7.3 Sisätilat 65
7.3.1 Kokoontumistilat 66
7.3.2 Liikennetilat 69
7.3.3 Saniteettitilat 72
7.3.4 Huoltotilat 73
7.3.5 Varastotilat 74
7.4 Rakennusosat, pintamateriaalit ja irtaimisto 76
7.4.1 Rakenteet 76
7.4.2 Pintamateriaalit 77
7.4.3 Väliovet 80
7.4.4 Kalusteet, irtaimisto ja valaisimet 83
7.5 Ulkorakennukset 84
8 ARVOT JA SÄILYNEISYYS 88
8.1 Arvot 88
8.2 Säilyneisyys 89
8.3 Arvot huomioiva käyttö ja korjaus 92
8.3.1 Käyttö 92
8.3.2 Korjaus 92
9 POHDINTA 95
LÄHTEET 96
LIITTEET 100
Liite 1. Seurakunnan arkistomateriaalit Forssan pappilasta 100
Liite 2. Alkuperäiset piirustukset 101
Liite 3. Julkisivupiirustukset 103
Liite 4. Pohjapiirustukset 104
Liite 5. Materiaalitaulukko 106

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä tutkitaan Forssan pappilan historiaa ja nykytilaa, koottuna rakennushistorialliseksi selvitykseksi, joka antaa hyvän kokonaiskuvan kohteesta. Selvityksen tilaaja on Forssan seurakunta. Selvityksessä keskitytään pääasiassa pappilan päärakennukseen, mutta ulkorakennukset otetaan huomioon osana pappilan historiallista kokonaisuutta ja säilynyttä pihapiiriä.

Selvityksen tavoitteena on tunnistaa pappilan kulttuuri- ja rakennushistorialliset arvot sekä erityispiirteet, jotta ne voidaan huomioida tulevissa korjaus- ja muutostöissä sekä rakennuksen ylläpidossa. Selvityksessä tarkastellaan ensin alueen sekä pappiloiden historiaa yleisesti, minkä jälkeen perehdytään Forssan pappilarakennuksen historiaan, muutoksiin ja nykytilaan sekä säilyneisyyteen. Arkisto- ja kenttätyöskentelyn avulla saatuja tietoja yhdistelemällä muodostuu ymmärrys rakennuksen asteittaisesta muuntumisesta nykytilaansa vastaavaksi.

Forssan pappila valmistui vuonna 1911 yhtenä Suomen viimeisistä jugendtyylisistä pappiloista. Sen julkisivuissa on säilynyt myöhäisjugendille tyypillisiä piirteitä, jotka heijastavat aikansa ihanteita ja perinteistä pappilarakentamista. Sisätilat ovat muuttuneet rakennuksen käyttötarkoituksen muuttuessa, erityisesti 1970-luvun mittavissa muutostöissä. Parhaiten alkuperäisen kaltaisina ovat sisätiloista säilyneet rakennuksen sekä historiassa että nykytilassa arvokkaimmassa käytössä olevat etelänpuoleiset salit.

Vuosisatoja elinvoimaisena jatkunut pappilaperinne alkoi 1900-luvun jälkipuoliskolla hiipua monista syistä. Monet pappilat ovat lähihistoriassa jääneet ilman alkuperäistä käyttötarkoitustaan, mikä tekee niiden säilyttämisestä ja vaalimisesta erityisen ajankohtaisen kysymyksen. Ilman huolenpitoa tai tarkoituksenmukaista käyttöä niiden rakennus- ja kulttuurihistorialliset arvot ovat vaarassa kadota. Pappiloiden jäljellä olevia rakennuksia ja ympäristöä on arvokasta ja tärkeää vaalia osana suomalaista rakennusperintöä, paikallista identiteettiä ja usein myös historiallisesti merkittävää kulttuurimaisemaa.

2 RAKENNUSHISTORIASELVITYS

2.1 Tavoitteet ja käyttötarkoitukset

Rakennushistoriaselvitys eli RHS on tutkimustyön kautta tehtävä raportti, joka luo hyvän yleiskuvan rakennuksesta tai rakennusryhmästä. Selvityksessä tutkitaan kohteen historiaa, suunnittelu- ja muutosvaiheita sekä tutkimuksen aikaista nykytilaa. Selvitys vastaa kysymyksiin ”Millainen rakennus on?” ja ”Miksi se on sellainen kuin on?”. (Museovirasto 2010.)

Selvitys auttaa tunnistamaan ja vaalimaan rakennuksen arvokkaita ominaispiirteitä. Rakennuksen omistajalle se tarjoaa hyödyllistä tietoa ylläpitoa sekä korjaus- ja muutostöitä varten. Suunnittelupuolella selvitys toimii apuvälineenä valaisten, mitkä asiat vaativat erityistä paneutumista, ja kuinka ratkaista eteen tulevia tilallisia tai taloteknisiä kysymyksiä. Rakennushistoriaselvitys antaa selkeän kokonaiskuvan kohteesta ja sen historiasta, mikä hyödyttää hankkeen eri osapuolia. Konkreettisen korjaustyön tekijät voivat selvityksen avulla ymmärtää rakennuksen arvoa ja motivoitua työskentelemään paremmin vanhan rakennuksen ehdoilla. (Museovirasto 2010.)

Rakennushistoriaselvityksestä voi lisäksi olla apua kohteessa tehtävissä muissa tutkimuksissa, kuten väri-, materiaali- ja kuntotutkimuksissa sekä puutarhainventoinneissa. Selvitys hyödyttää myös viranomaisia tarjoten tarvittavaa tietoa rakennuksista ja rakennetusta ympäristöstä. Se toimii päätöksenteon tukena esimerkiksi rakennuksen suojelutarvetta arvioidessa tai suojelutavoitteita täsmentäessä. Rakennushistoriaselvitys lisäksi ”jakaa tietoa kaikille kohteen kanssa toimiville ja sitä käyttäville sekä herättää kiinnostusta ja arvostusta rakennusta kohtaan”. (Museovirasto 2010.)

2.2 Tutkimusmenetelmät ja lähteet

Rakennushistoriallinen selvitys perustuu arkistotutkimukseen sekä kohteessa tehtävään kenttätutkimukseen. Arkistotyön avulla saadaan selville rakennuksen

suunnittelun, rakentamisen ja käytön aikaisia historia- ja muutostietoja. Kohteen nykytilan selvittäminen tehdään kenttätyöskentelyn avulla, vaikkakin nykytilan ymmärtäminen vaatii lähes poikkeuksetta tuekseen arkistotietoja. (Museovirasto 2010.) Kenttätyöskentelyä tehdään havainnoin, valokuvin (kuva 1) ja mittauksin.

Forssan pappilan rakennushistoriallisen selvityksen lähdemateriaalina on käytetty ennen kaikkea Forssan seurakunnan arkistosta löytyneitä piirustuksia ja dokumentteja (liite 1), joilla on saatu selvitetyksi erityisesti pappilan muutosvaiheita. Arvokasta täydentävää tietoa on saatu pappilassa viimeisenä asuneelta kirkkoherralta Risto Heikkilältä. Lisäksi historiaa ja muutosvaiheita on selvitetty Kansalliskirjaston digitaalisesta sanomalehtiarkistosta, sekä Finna-hakupalvelusta, joka on ollut korvaamaton vanhojen valokuvien löytämiseksi. Myös Forssan museolta sekä rakennusvalvonnalta on tiedusteltu kohteeseen liittyvää materiaalia, mutta täydentävää materiaalia ei löytynyt. Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkistosta sen sijaan löytyi loput alkuperäisistä julkisivupiirustuksista. Lisäksi selvityksen lähdemateriaalina on käytetty eri aiheisiin liittyvää kirjallisuutta, verkkolähteitä sekä Museoviraston digiarkistosta löytyvää materiaalia.

KUVA 1. Forssan pappila valokuvattuna lokakuussa 2024 (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

3 ALUEEN HISTORIA

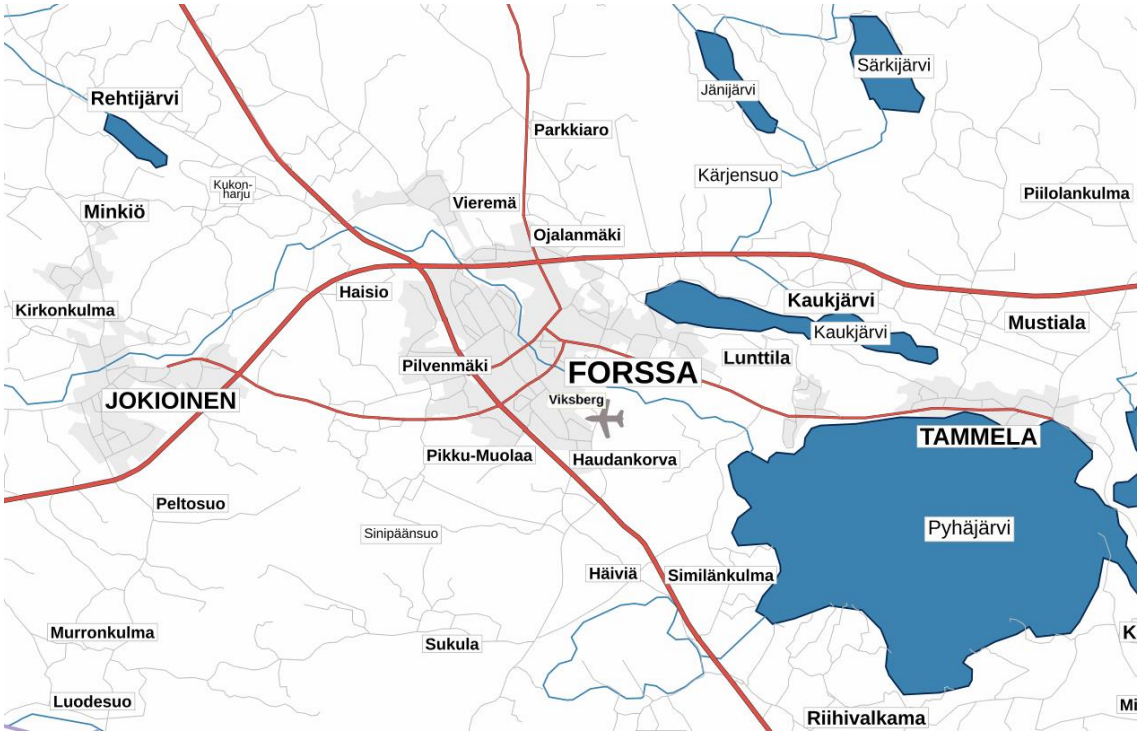
3.1 Forssan seudun varhaishistoria

Forssa sijaitsee Kanta-Hämeen maakunnan länsiosassa, Turun ja Hämeenlinnan välillä (kuva 2). Forssan alueen historia ulottuu peräti kivikauteen, jolloin alueella on arkeologisten löytöjen perusteella arvioitu jo olleen vakinaistakin asutusta. Asutus alueella kuitenkin taantui, kunnes rautakaudella Lounais-Hämeestä muodostui eränkävijöiden metsästys- ja kalastuspaikka. Samalla alueelle alkoi syntyä pysyvä, tähän päivään asti jatkunut asutus. Alueelle suuntautuviin eräretkiin ja asutukseen vaikuttivat vesireitit kuten Forssankin läpi virtaava Loimijoki, sekä tiet, kuten arviolta 800-luvulla alkunsa saanut Hämeen Härkätie. Omia kirkko- ja hallintopitäjiä alueelle alkoi muodostua vasta myöhäiskeskiajalla 1400-luvulla, kun alueen asutus oli viimein vakiintunut. Nykyisen Forssan kaupungin läpi kulki alueen ensimmäisiin pitäjiin kuuluneiden Loimon ja Kalvolan raja, joka määriteltiin vuonna 1458. (Peltovuori 1993, 15–16.)

KUVA 2. Forssan sijainti Suomen kartalla (Kuva: Maanmittauslaitos n.d.).

Ennen teollistumisen aikaa nykyisellä Forssan alueella sijaitsi tavallisia Tammelan pitäjän maalaiskyliä. Aikansa merkittävin keskus alueella oli Viksbergin kartano, joka jo 1700-luvulla muodostui herraskartanoksi ja liitti vähitellen itseensä Haudankorvan kylän ja osia muistakin kylistä kuten Lunttilasta (kuva 3). 1600-luvulta lähtien huomattava osa nykyisen Forssan alueesta kuului Jokilääniin eli Jokioisten kartanon hallitsemaan maan suurimpaan kartanoalueeseen. Forssan läpi virtaavan Loimijoen varrella olevan Kuhalankosken mahdollisuudet on jo varhain laitettu merkille – jo keskiajalla siellä on arvioitu olleen yksi tai useampia myllyjä, ja myöhemmin vesisaha sekä lyhytikäiseksi jäänyt kuparisulatto. (Peltovuori 1993, 16–17.)

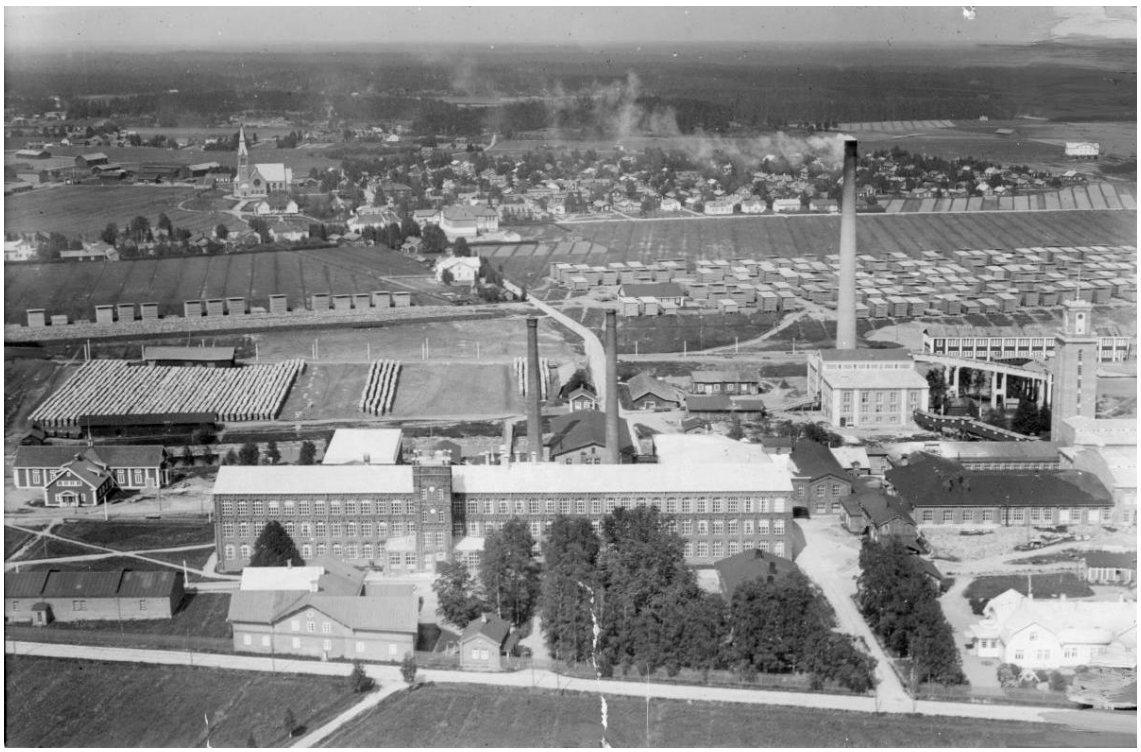
KUVA 3. Forssa ja sen lähelle sijoittuvat Jokioinen ja Tammela, joihin Forssan alue on varhaishistoriassaan kuulunut (Pohjakartta: Maanmittauslaitos n.d., käsittely: Eevi Ruokonen 2025).

3.2 Teollisuusyhdyskunnan kasvu

Forssan kehityksen ja teollistumisen perustana oli juuri Kuhalankoski, jonka mahdollisuuksiin tarttui ruotsalainen Axel Wilhelm Wahren perustamalla sinne ensimmäisen puuvillatehtaan vuonna 1847. Yhtiösopimuksessa esiintyi ensimmäisen kerran nimi Forssa, jolla vielä vuosikymmeniä tarkoitettiin vain itse tehdasta. Nimi

juontuu ruotsinkielisestä sanasta fors eli koski, joka oli puuvillatehtaan toiminnalle elintärkeä. Uudistus- ja laajennusintoisella Wahrenilla oli jatkuvasti muitakin hankkeita, joita hän toteutti joko yhtiökumppaneiden kanssa tai paremman puutteessa omillaan. Monet kannattaviksi noteeratut hankkeet kuitenkin lopulta päätyivät yhtiön toiminnan alle, kuten vuonna 1850 perustettu lankavärjäämö ja vuonna 1851 avattu kauppapuoti. (Peltovuori 1993, 22–24.)

Merkittävin Wahrenin hankkeista oli erillisen puuvillakutomoyhtiön perustaminen. Kankaita päästiin kutomaan vuonna 1856 uudessa tehtaassa Loimijoen varrella. Tämä Viksbergin tehtaaksi kutsuttu puuvillakutomo (kuva 4) osoittautui heti menestyksekkääksi yritykseksi. Laajentumismahdollisuuksien varmistamiseksi kehruu- ja kutomoyhtiöt yhdistettiin ja myytiin uudelle Forssan Osake Yhtiölle, tuttavallisemmin Forssa-yhtiölle, vuonna 1859. Yhtiöstä tuli Finlaysonin seuraajana Suomen toiseksi suurin puuvillayritys. Laajennusintoisen tehdasyhtiön merkittävimmäksi hankkeeksi osoittautui Wahrenin idea kangaspainamon perustamisesta vuonna 1861 ja Forssa olikin vuosikymmeniä painettujen puuvillakankaiden ainoa tuottaja Suomessa. Forssan kankaita vietiin etenkin Venäjälle, jossa niitä pidettiin laadultaan parhaina. (Peltovuori 1993, 25–27.)

KUVA 4. Forssa-yhtiön Viksbergin tehdasaluetta Loimijoen varrella vuonna 1927. Kaukana taustalla vasemmalla Forssan kirkko ja sen edustalla pappila (Kuva: Veljekset Karhumäki Oy 1927).

Vaikka tie Forssan teollisiin saavutuksiin ei ollut etenkään taloudellisesti helppo, 1800-luvun loppuun mennessä Wahrenista oli työteliäisyytensä, henkisten voimavarojensa, synnynnäisten liikemiehen taipumustensa ja ennakkoluulottoman, rohkean yritteliäisyytensä myötä muodostunut yksi huomattavimmista esikuvista Suomen varsinaisen teollistumisen ajan yrittäjille. (Peltovuori 1993, 19–20.) Wahrenin kuoleman jälkeen Forssan ja sen tehtaiden kehittämiselle omistautui August Borgström vuosina 1885–1899. Wahrenin tavoin Borgström omistautui täysin tehdasyhtiön kasvattamiselle ja yhteisön olojen parantamiselle. Hänen aikanaan työntekijä- ja tuotantomäärät peräti kolminkertaistuivat. Yhtiö rakennutti paljon uutta ja kartutti omaisuutta ostamalla lisää maata ja tiloja, lopulta omistaen koko Kuhalankosken.

Borgströmin jälkeen yhtiön johtoon tuli vapaaherra K. E. Palmén vuosiksi 1899–1919. Nämä vuosikymmenet olivat yleispoliittisten ja taloudellisten kriisikausien vuoksi Forssan historian vaikeimpia. Olosuhteista huolimatta Palmén onnistui pitämään tehtaiden tuotannon käynnissä miltei katkeamatta. Myös Palménin johtamana rakennettiin uutta, kuten lastentarha, synnytyslaitos ja keuhkoparantola. Hän oli erityisesti Forssan seurakunnan lämminsydäminen kannattaja ja merkittävästi edistikin sen toteutumista yhtiön taloudellisella tuella, minkä ansiota pappilankin rakentaminen on. (Peltovuori 1993, 29–32.)

3.3 Itsenäinen Forssa

3.3.1 Seurakunnallinen itsenäistyminen

Vaikka Forssa oli kasvanut tehdasyhdyskunnaksi kouluineen, asuntoineen ja poliklinikkoineen, se kuului edelleen Tammelan pitäjään ja seurakuntaan, jonne tehdyt kirkkomatkat olivat pitkiä ja puuduttavia. Ajatuksen Forssan omasta seurakunnasta lausui ensi kerran tehtailija Wahren vuonna 1882. Hänen seuraajansa, tehtailija Borgström vei asian eteenpäin Tammelan kirkonkokouksessa vuonna 1887, ehdottaen tehdasseurakunnan perustamista Forssaan. Aloitteen merkitys tunnustettiin ja asiaa lähdettiin tutkimaan, mutta työ eteni hitaasti. Vuosien kulu-

essa Borgström oli saanut uuden idean kokonaan itsenäisestä kirkkoherrakunnan perustamisesta pelkän tehdasseurakunnan sijaan. Hän esitti uuden ehdotuksensa kirkonkokouksessa vuonna 1891, mutta hankkeen odottamaton muodonmuutos johti sen raukeamiseen kokonaan. (Peltovuori 1993, 152–153.)

Itsenäisen kirkkoherrakunnan perustaminen jäi hautumaan ihmisten mieliin. Pian asiaa lähdettiin taas tavoittelemaan veroa maksavien asukkaiden listaamisella. Tilallisten halukkuudesta asiaan ei kuitenkaan saatu selvää vastausta, jonka vuoksi hanke jälleen hautautui yli kolmeksi vuodeksi. Vuonna 1896 asia tuotiin uudelleen kirkonkokouksen käsittelyyn, mutta tilallisten jyrkkä vastustus johti tällä kertaa siihen, ettei asiasta edes äänestetty. Tehdasyhtiö valitti päätöksestä tuomiokapitulille, joka ei kirjeestä heltynyt. Tuomiokapituli suhtautui asiaan vähättelevästi ja katsoi pelkän tehdasseurakunnan riittävän Forssaan. Senaattiin asti tehdyn valituksen myötä tuomiokapituli velvoitettiin kuitenkin käsittelemään asia uudelleen. Liikoja kiirehtimättä vasta vuonna 1898 tuomiokapituli palautti hankkeen Tammelan kirkonkokouksen käsittelyyn. (Peltovuori 1993, 153–154.)

Saman vuoden lopulla kirkonkokous hylkäsi ehdotuksen jälleen, sillä vaikka se sai puolelleen henkilömäärällisen enemmistön, veromääristä sen puolella oli vain kolmannes. Tuomiokapitulille tehtiin taas kaksikin valitusta, ja seurauksena kirkonkokous määrättiin asettamaan komitea valmistelemaan asiaa kunnolla. Forssan ja Tammelan puolen edustajista koottu yhdeksänhenkinen komitea laati yksimielisen lausunnon seurakunnan perustamisesta taloudellisine laskelmineen, joissa Forssa-yhtiön rahallinen tuki oli merkittävässä roolissa. Ehdotus hyväksyttiin kirkonkokouksessa 12.10.1899. Se merkitsi Forssan seurakunnan syntyä pitkän ja sitkeän yrittämisen jälkeen, ja samalla myös kunnan jakautumista kahtia. (Peltovuori 1993, 154–155.)

Senaatti vahvisti Forssan kirkkoherrakunnan perustamisen vuonna 1901, mutta itsenäistyminen viivästyi, koska Tammelan kirkkoherranvirka oli juuri täytetty. Tämä asetti Forssan odottamaan viranhaltijan vaihtumista kahdeksi vuosikymmeneksi. Itsenäistymisen edellytyksenä oli myös kirkon, hautausmaan ja pappilan rakentaminen. Vuosina 1903–1908 hankkeen eteneminen pysähtyi lähes kokonaan, eikä avustuksia tarvittavia rakennustöitä varten saatu. Tehdasyhtiön vähäisiä varoja suunnattiin ennemmin sosiaalisiin uudistuksiin. (Peltovuori 1993,

155–157.) Forssan seurakunta pääsi lopullisesti itsenäistymään vuonna 1922 saatuaan tarvittavat rakennustyöt tehtyä kirkkoherranvaihdokseen mennessä (Aaltonen 1947, 179).

3.3.2 Tie kauppalaksi ja kaupungiksi

Seurakunnan toteutumisen odotusvuosina ajoittain suurempana mielenkiinnonkohteena oli kunnallinen itsenäistyminen, mikä oli seurakunnan jaon automaattinen seuraus. Jarruna toimi tällä kertaa itse seurakunnan perustamisasiaa ajanut Forssa-yhtiö ja sen haluttomuus kuntauudistuksen edistämiseen. Vanhaa mallia pidettiin taloudellisesti ja vallankäytön puolesta edullisempana. Uuden kaupungin tai kauppalan tuli silloisen lainsäädännön mukaan lunastaa itselleen koko alueensa maapohja, mikä merkitsisi tehdasyhtiölle laajalti kartuttamiensa, merkittävien maaomistusten menettämistä. (Peltovuori 1993, 249.)

Asiaa ryhdyttiin edistämään vuonna 1907 kansalaiskokouksin ja kaupunkikomiteoin. Vaikka kaupungin perustaminen nähtiin pian tarpeellisena, itsenäistyminen viivästyi, sillä haluttu kuntamuoto aiheutti pitkään epäselvyyttä. Kaupungin perustamisen katsottiin aiheuttavan verojen ja muiden menojen suurta nousua, jonka vuoksi vaihtoehtoina puntaroitiin myös ajatusta kauppalasta tai taajaväkisestä yhdyskunnasta yhteistaloudessa Tammelan kanssa. Hanketta pitkitti läpi 1910-luvun passiivisuus asiaa kohtaan ja huomion suuntautuminen muihin paikallisiin kehitystarpeisiin kuten rakennus-, palo- ja järjestyssääntöjen vahvistamiseen, jota kansalaissota viivästytti entisestään. (Peltovuori 1993, 249–252.)

Vuosien mittaan ajatus taajaväkisestä yhdyskunnasta vahvistui, mutta lopulta vuonna 1920 kauppalavaihtoehto sai tuulta alleen valtioneuvoston esittelijän suosituksen ja Loimaan kauppalan esimerkin myötä. Ratkaiseva päätös Forssan kauppalan perustamisesta tehtiin Tammelan kunnanvaltuustossa maaliskuussa 1921 ja virallinen asetus annettiin joulukuussa – Forssa muuttuisi kauppalaksi vuodesta 1923 lähtien. Ennen sitä tuli valmistella vielä monia asioita, kuten järjestyssäännöt, toimitilojen hankinta, sekä asemakaava, jonka suunnitteluun kiinnitettiin arkkitehti Bertel Jung. (Peltovuori 1993, 252–253, 255.)

Jungin asemakaavassa (kuva 5) katuverkon perustaksi oli otettu vanhat tiet ja kadut. Pientaloasutus keskittyi asemakaavan reuna-alueille ja vanhat julkiset rakennukset osoitettiin säilytettäväksi. Asemakaava valmistui keväällä 1924, mutta siihen tehtiin muutoksia ensin tarkastuskomitean toimesta ja myöhemmin Forssa-yhtiön valitusten pohjalta. Tehdasyhtiö vaati esimerkiksi kauppatorin siirtämistä nykyiselle paikalleen ja tarjoutui myymään siihen tarvittavan maa-alueen. (Peltovuori 1993, 295.)

KUVA 5. Bertel Jungin vuonna 1924 valmistelema asemakaava ei koskaan toteutunut kokonaisuudessaan (Kuva: Forssan kaupunki n.d.).

Tehtyjen muutosten jälkeen asemakaavan lopullinen muoto hyväksyttiin vuonna 1927, mutta se ei koskaan toteutunut kokonaisuudessaan. Muun muassa keskustaan suunnitellut nelikerroksiset umpikorttelit jäivät rakentamatta, sillä 1920-

ja 1930-luvuilla Forssan väkiluku polki paikallaan, eikä tarvetta kerrostalojen rakentamiseen koettu. Lopulta vuonna 1940 tehtiin uusi asemakaava, joka suosi avoimempaa rakennustapaa (kuva 6). (Peltovuori 1993, 295) Aiemmassa Jungin asemakaavassa pappilaa ja sen ympäristöä ei pidetty merkittävässä arvossa. Pappilan tontin länsi- ja etelälaidat kaavailtiin rakennettavaksi nelikerroksisilla kerrostaloilla, jotka olisivat muodostaneet puolikkaan umpikorttelin pappilan ympärille. Toteutuessaan asemakaavalla olisi ollut kohtalokas vaikutus pappilan ja kirkon vehreälle ja arvokkaalle kulttuuriympäristölle.

Forssan muuttaminen kauppalasta kaupungiksi alkoi tulla puheeksi, kun 1950-luvun loppuun mennessä kauppalaa oli alettu pitää ”lapsen kengissä kulkevana” ja epävakaana kuntamuotona, jossa ei ole riittävää asiantuntemusta. Huolenaiheena oli jälleen verojen mahdollinen nousu. Vuonna 1962 kauppalan johdolle pidetyn valistustilaisuuden myötä kaupunkiajatus nähtiin enemmän mahdollisuutena kuin rasitteena. Kauppalanhallitus päätyi tekemään valtuustolle hyvin perustellun esityksen Forssan muuttamisesta kaupungiksi vuoden 1964 alusta lähtien, minkä rohkaisemana asiasta tehtiin päätös 7.1.1963. Uudenvuoden 1964 tultua juhlittiin Forssan muuttumista kaupungiksi. (Peltovuori 1993, 255–256.)

KUVA 6. Forssan avoimemmalla kaavalla rakennettua keskustaa pian kaupungiksi muuttumisensa jälkeen, 1970-luvun vaihteessa. Forssan pappila puutarhoineen kuvassa oikealla kirkon juurella (Kuva: Matti Selänne n.d.).

4 PAPPILAN HISTORIA

Pappilakulttuurin juuret juontuvat keskiajalla kehittyneestä virkataloperinteestä, johon kuului seurakuntalaisten velvoite rakentaa ja ylläpitää papin asunto eli pappila. Vaikka pappila luonnollisesti sijaitsi kirkon lähistöllä, se ei oikeudellisesti kuulunut kirkkoon tai kirkkomaahan, vaan oli niistä erillään oleva kiinteistö ja usein myös papin perheen koti. Reformaation myötä pappilat alkoivat jäljitellä Martti Lutherin ja Katharina von Boran antamaa mallia kodista, jonka mukaisesti pappila on kuin lasiseinäinen talo, jossa elävä papin perhe on esikuva kristilliselle ja porvarilliselle elämälle. (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 25.) Pappila muodostui päärakennuksesta ja sitä ympäröivästä puutarhasta sekä lukuisista ulkorakennuksista. Siihen liittyi usein myös viljelysmaita. (Koskimies & Knuuttila 2007, 37.)

Kirkkoja ja pappiloita rakennettiin sellaisiinkin seurakuntiin, joissa ei ollut muuta säätyläisasutusta. Edellytyksenä kuitenkin oli seurakunnan riittävä taloudellinen vauraus näiden rakentamiseen. Pappilan luonteeseen vaikuttivatkin paikalliset olot, mutta myös sen sijainti joko maaseudulla tai kaupungissa. Aiemmin pappila sijoittui usein muiden porvarisrakennusten joukkoon, mutta kaupungin rakentuessa ympärille pappila kätkeytyi hiljalleen yhdeksi asunnoksi muiden joukossa. Vauraimmat ja merkittävimmät pappilat Suomessa olivat usein maaseudulla, jossa sosiaaliset suhteet ja sitä myötä pappilakulttuurikin oli avoimempaa kuin kaupungissa. (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 25–26.) Pappila olikin usein alueen kulttuurielämän keskus (Mäenpää 1992, 1).

Suomen kulttuurihistoriassa pappiloilla on ollut moniulotteinen merkitys. Pappiloilla oli roolinsa kirkon perinteiden säilyttäjinä ja uudistusten keskuksina. Pappilat olivat perinteisiä sukukartanoita läheisemmässä suhteessa paikallisyhteisöönsä. Esikuvan roolissaan ne paransivat maaseutujen elinoloja ja kohottivat sivistystasoa, mikä loi edellytyksiä maamme hyvinvoinnille. Ne näyttivät suuntaa myös rakennustavoillaan, joita virkataloille säädetyt asetukset ohjasivat. Esikuvalliseen suomalaiseen pappilaan kuului viljelysmaiden lisäksi myös puutarha, jonka hyötykasvit täydensivät pappilan taloutta. Pappiloiden laaja maatalous, taloudenpito ja ruokatalous ovatkin olleet keskeinen osa pappiloiden historiaa ja vaikuttanut myös paikallisyhteisöönsä, tuoden uudet keittiökasvit, perunan ja vihannekset

myös talonpoikaisiin ruokatalouksiin. Pappilat olivat niin hengellisen kuin maallisenkin hyvinvoinnin keskuksia, ja perinne esikuvallisesta elämäntavasta hyvin hoidetussa pappilaympäristössä jatkui pitkälle 1900-luvulle. (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 6–7, 27–28.)

Pappiloiden kulttuurimiljööt alkoivat hiljalleen hajota 1900-luvun jälkipuoliskolla. Sodan jälkeen säädetyn maahankintalain oikeuttamien maa-alueiden pakkolunastusten myötä pappilat menettivät peltoalueitaan. Tämä päätti pappiloiden pitkän historian maanviljelystiloina. Pappiloiden talousrakennuksista usein vain vaikeasti purettavat kivinavetat ovat säilyneet purkamiselta. 1970-luvulla puolestaan luontaisetuasumisen verotuskäytännöt kiristyivät, joka vaikutti myös monien kirkkoherran virka-asuntojen tyhjentymiseen. (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 7, 69.) Viimeinen sysäys pappilakulttuurin häviämiseen tapahtui vuonna 1990, kun siirryttiin pappien kokonaispalkkaukseen. Sen myötä seurakunnilta poistui velvoite huolehtia kirkkoherran virka-asunnosta, eikä pappeja enää velvoitettu asumaan pappilassa. (Mäenpää 1992, 1.) Pappiloiden aika merkityksellisenä, kirkosta seuraavana instituutiona tuli hiljalleen päätökseensä. Pappilat muuttuivat luontaisetuasunnoista tavanomaisiksi vuokra-asunnoiksi, joissa pappi sai halutessaan asua. Sittemmin pappilarakennuksia on muutettu seurakuntien juhla- ja kokoustiloiksi, myyty yksityisille tai purettu. Joistain pappiloista on tehty museorakennuksia. Enää harva pappila on perinteiseen tapaan kirkkoherran asuttama. (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 7, 69.)

4.1 Virkataloasetus

Pappiloiden rakentaminen oli valvottua ja niihin kohdistui yksityiskohtaisia rakentamismääräyksiä, joista Forssan pappilan rakentamisen aikana voimassa oli kirkkolakiin kuuluva vuoden 1892 virkataloasetus. Asetuksella oli tarkoitus määritellä seurakunnissa kiisteltyä rakennusten viimeistelytasoa sekä korjata viranhaltijoiden asumistason eroja eri puolilla maata. Virkataloasetus heijastui luonnollisesti myös Forssan pappilan arkkitehtuurissa. (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 65.)

Virkataloasetuksessa 1892 määriteltiin pappiloiden osalta seuraavia asioita:

- Pappilan päärakennuksessa tuli olla vähintään 45 cm korkea kivijalka.

- Rakennus voitiin tehdä hirrestä, tiilestä tai muusta paikkakunnalla tavallisesta rakennusmateriaalista.
- Kirkkoherran virkatalossa tuli olla vähintään kuusi, enintään kymmenen huonetta.
- Lisäksi rakennuksessa tuli olla eteinen, hellamuurillinen keittiö, ruokasäilymö eli kylmäsäilytystila sekä tarpeelliset komerot ja porstuat.
- Asuinhuoneiden ja eteisen tulisijat oli tehtävä kaakelista tai vastaavalla tavalla.
- Huoneiden korkeuden tuli olla vähintään 3,5 metriä.
- Ikkunoiden tuli olla kaksinkertaisia.
- Sisäkattojen tuli olla kipsisiä tai paneloituja ja seinien tapetoituja.
- Ovet sekä ovi- ja ikkunapielet tuli maalata öljymaalilla.
- Lattiat tuli maalata öljymaalilla tai sivellä vernissalla.
- Pappilan arkisto tuli suojata tulen varalta.
- Rakennukset tuli kattaa tulenkestävällä aineella ja vuorata sekä maalata tarpeen ja paikkakunnan tavan mukaan. (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 65.)

Lisäksi virkataloasetuksessa määriteltiin pappilatalouteen kuuluvat muut rakennukset ja tilat, joihin lukeutui renkitupa, ruoka-aitta, kellari, halkovaja, tarvehuone, sekä maaseudulla lisäksi leivintupa, talli, vaunuvaja, navetta sekä keittohuone, jyväaitta ja sauna. Lisäksi niissä pappiloissa, joissa harjoitettiin maanviljelystä, tuli olla maitohuone, kaluhuone, lammasnavetta, sikala sekä riihi, vilja- ja heinäladot. (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 65.) Kaupunkien ulkopuolella sijaitseviin virkataloihin tuli kuulua kaksi hehtaaria viljelysmaata sekä laidunmaata hevoselle ja vähintään kahdelle lehmälle (Mäenpää 1992, 6).

Vuoden 1922 uudessa virkataloasetuksessa vaatimukset kirkonkirjojen suojaamisesta tulipalon varalta tiukkenivat, minkä myötä moneen pappilaan aiemmin rakennetut tulelta suojatut arkistot jäivät pieneksi. Vaikka kirkonkirjat eivät suoranaisesti liittyneet pappilaan ja usein niitä säilytettiin kirkon sakaristossa, oli niiden ylläpito kirkkoherran virkavastuulla. Täten niitä oli monissa seurakunnissa alettu siirtää pappiloihin kirkkoherran kansliaan, jossa ne olivat tarpeen tullen helpommin otettavissa esille, kun seurakuntalaiset kävivät pappilassa hoitamassa asioitaan. (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 32–33.)

4.2 Pappilan rakentaminen

Forssan pappilan toteutumisen lähtökohtana oli seurakunnan itsenäistymispyrkimysten aikaan 1899 Forssa-yhtiön lausuma lupaus luovuttaa uudelle seurakunnalle 0,70 hehtaarin tontti kirkkoa ja pappilaa sekä 21 700 markkaa (122 763 euroa) pappilan rakennuksia varten (Aaltonen 1947, 55). Luvatun lahjoituksen mukaisesti kirkkoherran virkatalo eli pappila rakentuisi kirkon välittömään yhteyteen samalle tontille. Lisäksi lupaukseen kuului pappilan tarvetta varten kaksi hehtaaria viljelysmaata puolen kilometrin päässä keskustasta Harakkamäessä ja saman verran laidunmaata. (Peltovuori 1993, 159.) Lahjoitukseen kuuluneiden maa-alueiden arvon laskettiin olevan 7 700 markkaa (43 561 euroa) (Aaltonen 1947, 119).

Pappilan rakentaminen tuli vihdoin ajankohtaiseksi Forssan kirkonkokouksessa 17.10.1909. Insinööri Jalo Elers oli laatinut esiteltäväksi piirustusluonnokset. Virkataloasetuksen määrittelyjä mukaillen pappilarakennus suunniteltiin olevan 23 x 15 metriä, sisältäen kansliahuoneen holveineen, seitsemän asuinhuonetta, keittiön tarjoiluhuoneineen, eteiset sekä kellarin. Pappilan pihapiiriin suunniteltiin lisäksi kaksi ulkorakennusta, joista toisessa olisi renkitupa, pesutupa sekä ruoka- ja jyväaitta, ja toisessa talli, navetta, vaunuhuone, halkovaja ja lisäksi käymälöitä talon väelle sekä erikseen kirkkoväelle kirkon puolella rakennusta. Erityistä leivinhuonetta ei katsottu tarvittavan, sillä keittiö varustettaisiin leivinuunilla. Myöskään saunaa ei katsottu tarpeelliseksi, koska paikkakunnalla oli yleisösauna. Tuomiokapituli kuitenkin vaati pappilaan rakennettavaksi saunan, mutta kihlakunnanoikeus katsoi, ettei saunaa ainakaan vielä tarvita. Sauna tehtiin vasta myöhemmin toiseen ulkorakennuksista eli renkitupaan, johon oli jo alkujaankin suunniteltu pesutupa omalla sisäänkäynnillään. (Aaltonen 1947, 120.) Alkuperäiset pappilan julkisivupiirustukset sekä renkituvan piirustukset ovat liitteessä 2.

Tuon kirkonkokouksen jälkeen seurakuntakomitea anoi kihlakunnanoikeudelta pappilan rakennussuunnitelmalle vahvistusta ja sai sen 20.12.1909. Kun paikkakunnalle saatiin väliaikainen pappi, Forssan seurakunta ryhtyi pappilaansa rakennuttamaan. Seurakuntakomitea valmisteli asiaa ja kirkonkokouksessa 12.3.1911 pappila päätettiin antaa Forssa-yhtiön rakennettavaksi 27 000 markan (130 926

euron) urakkasummasta, joka katettaisiin yhtiön itse lahjoittamilla varoilla. Samassa kirkonkokouksessa pappilan rakennuslautakuntaan valittiin maanviljelijä Kalle Tölö, rakennus-/ratamestari J.V. Lahtinen ja kirvesmies Matti Toivola. Varalle valittiin muurari Akseli Lindstedt ja työmies Kalle Kivinen. (Aaltonen 1947, 120–121.)

Aika rakennustöiden aloittamiselle oli otollinen, sillä tehdasyhtiöllä ei sinä aikana ollut meneillään suurempia rakennustöitä ja yhtiön vakinainen rakennustyöväki oli työtä vailla. Tästä syystä rakennuspaikalla oli jo ennen kirkonkokouksen rakennuttamispäätöstä tehty valmistelevia töitä kuten tasoitettu kalliota ja vedetty tontille kiviä. Tehdasyhtiö oli teettänyt myös pappilan piirustukset valmiiksi. Tehdasyhtiön puolesta töitä johtivat piirustukset laatinut insinööri Jalo Elers sekä rakennusmestari Kalle Lekkala. Ajan otollisuuden ansiosta rakennustyöt sujuivat nopeasti, ja jo syksyllä 1911 pidettiin rakennuksen tarkastus, jolloin työ todettiin kaikin puolin hyvin tehdyksi. Seuraavana vuonna edistettiin vielä pappilan pihaa tasoittamalla maata, rikkomalla kalliota sekä rakentamalla puutarhaan kivisiltoja ja -aitoja (kuva 7). Pappilan eteläpuolelle rakennettiin terassi ja puutarha raivattiin tehdasyhtiön puutarhurin J.V. Ekholmin suunnitelman mukaan. (Aaltonen 1947, 121.)

KUVA 7. Vielä osin vuoraamaton ja maalaamaton pappila pian valmistumisensa jälkeen, ennen Forssan kirkon rakentumista taustalle (Kuva: Valokuvaamo Hellas 1911–1914).

Kirkkokanslia päästiin virallisesti avaamaan pappilassa huhtikuussa 1920, kun Forssaa koskevat kirkonkirjat oli vihdoin saatu siirrettyä Tammelasta. Ennen kirkkoherran asettamista pappila tarvitsi vielä virkatalon oikeudet, joita haettiin vuonna 1920. Seuraavana vuonna suoritettiin lääninrovastin tarkastus, jossa todettiin rakennuksen olevan tehty kihlakunnanoikeuden päätöksen mukaisesti ja olevan hyvässä kunnossa. (Aaltonen 1947, 121–122, 171.)

4.3 Käyttöhistoria

Pappilan valmistumisen jälkeen seurasi yli kymmenen vuoden odotusaika ennen Forssan kirkkoherran asettamista ja virkatalon oikeuksien saamista pappilalle. Odotusaikana pappilaa on kuitenkin jo käyttänyt asuntona Forssaan kulloinkin asumaan määrätty pappi. Vuosina 1909–1912 Forssaan oli tuomiokapitulin toimesta määrätty asumaan pastori Hannes Sjöblom, mutta tiedossa ei ole, asuiko hän vielä Forssan pappilassa. Voidaan olettaa, että Forssan pappilan valmistumisesta seuraavana vuonna 1912 Forssaan asetettu K. Paasio jo pääsi käyttämään pappilaa asuntonaan. Seuraavat Forssaan asumaan määrätyt papit olivat Kalle Kahiluoto 1913–1915, jälleen Hannes Sjöblom 1915–1916, Emil Nenye 1916–1918 ja Vilhelm Laurila 1918–1919. Vuodesta 1919 lähtien Forssan pappina toimi Albin Savola. (Forssan Lehti 1922.)

Lopulta juuri Albin Savola valittiin Forssan seurakunnan ensimmäiseksi kirkkoherraksi vuoden 1922 kirkkoherranvaaleissa. Näin ollen hän asui pappilassa perheineen 15 vuotta, kunnes kuoli vuonna 1934. Seuraavana vuonna uudeksi kirkkoherraksi valittiin teologian kandidaatti Kaarlo Erkki Salonen, joka aloitti virassa keväällä 1937. (Aaltonen 1947, 179–180.) Hän toimi Forssan kirkkoherrana vuoteen 1949 asti. Samana vuonna kolmanneksi kirkkoherraksi valittiin Forssan seurakunnassa pidettynä pastorina aiemmin toiminut Matti Jousimaa. Hän toimi kirkkoherrana aina eläkkeelle jäämiseensä, vuoteen 1973 asti. Viimeinen Forssan pappilaa asuttanut kirkkoherra oli vuonna 1973 kirkkoherraksi valittu teologian lisensiaatti Risto Heikkilä. (Peltovuori 1993, 423–424.) Hän asutti vain osaa pappilasta, sillä rakennukseen oli ennen muuttoa remontoitu asunto myös vahtimestarille. 1980-luvun loppupuolella Heikkilä muutti pois pappilasta ja Forssan pappilan aika kirkkoherran asuntona tuli päätökseensä. (Mäenpää 1992, 28.)

Vieraanvaraisuus on aina kuulunut olennaisesti pappilakulttuuriin. Pappiloiden seuraelämä oli vilkasta ja niihin majoittui sukulaisia ja vieraita usein koko kesäksi. (Koskimies & Knuuttila 2007, 34–35.) Pappilat ovat perinteisesti olleet avoimia ojentamaan kätensä apua tarvitseville, joten toisinaan niissä saattoi oleskella myös köyhiä ja sairaita. Joskus edellisen kirkkoherran leski lapsineen jäi vielä pappilaan asumaan uuden kirkkoherran sinne muuttaessa. (Mäenpää 1992, 118.) Pappiloissa oli papin usein suurtenkin perheiden lisäksi palvelusväkeä, kuten palvelijattaria, renkejä ja puutarhureita, jotka kuitenkin 1900-luvun kuluessa pappiloista katosivat (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 82). Forssan pappilassa on ainakin sen varhaisaikoina työskennellyt palvelijattaria ja kanslianpitäjiä (Forssan Lehti 1922; Forssan Lehti 1928). Palvelijattaret myös yleensä asuivat pappilassa, ja ulkorakennuksessa asui perinteisesti renki. Perheen ulkopuoliset asukit eivät Forssan pappilan varhaisaikoina olleet tavattomia senkään puolesta, että pappilassa on esimerkiksi 1920-luvulla tarjottu täysihoitoa yhteiskoulun poikaoppilaalle toisen toverina (Forssan Lehti 1923d).

Pappilan monimuotoinen käyttö näkyy myös sen perinteisessä roolissa seurakunnallisen toiminnan, kokousten sekä kirkollisten toimitusten ja juhlien pitopaikkana (Mäenpää 1992, 22). Vanhoista sanomalehdistä käykin ilmi, että erityispäivinä Forssan kirkossa pidettyjen toimitusten jälkeen on usein sään salliessa siirrytty alas pappilan pihalle kuulemaan puheita ja kuorolaulua sekä nauttimaan tarjoiluista (Forssan Lehti 1921b). Lisäksi Forssan pappilassa on perinteisesti pidetty muun muassa kirkkovaltuuston kokouksia, pyhäkouluopettajien kokouksia sekä diakoniaompeluseuraa (Forssan Lehti 1923a). Forssan pappilassa toimi myös pitkään kirkkokanslia, jossa seurakuntalaisten oli mahdollista käydä hoitamassa asioitaan ainakin parina päivänä viikossa. (Forssan Lehti 1922.) Myöhemmin seurakuntatalojen rakentamisen myötä monia julkisia toimintoja siirrettiin hiljalleen pois pappiloista ja ne muuttuivat enemmän pelkiksi asuinrakennuksiksi (Mäenpää 1992, 22). Entisen kirkkoherran Risto Heikkilän (suullinen tiedonanto, 2025) mukaan Forssan pappilassa toiminut kirkkoherranvirasto on muuttanut seurakuntataloon 1970-lukuun mennessä.

1980-luvun lopulla, kun kirkkoherra muutti pois pappilasta, rakennuksen tiloissa tehtiin joitain muutoksia, ja ne muutettiin seurakuntatiloiksi juhla- ja kokouskäyttöön sekä lähimmäispalvelun ja partiolaisten toimitiloiksi (Mäenpää 1992, 28).

Käyttö on pysynyt pääosin samanlaisena nykypäivään saakka, sillä pappilan iso huoneisto – eli kirkkoherran entinen asunto – toimii edelleen seurakunnan juhla- ja kokoontumistilana, jossa järjestetään esimerkiksi perhejuhlia, muistotilaisuuksia ja harrastustoimintaa. Myös partiolaisten käytössä on edelleen vanha kanslia sekä ulkorakennukset. Pappilan pientä eli entistä vahtimestarin huoneistoa kutsutaan Pysäkiksi ja tilaa käytetään yhteisölliseen toimintaan kuten työttömien ja vertaistukiryhmien kokoontumisiin.

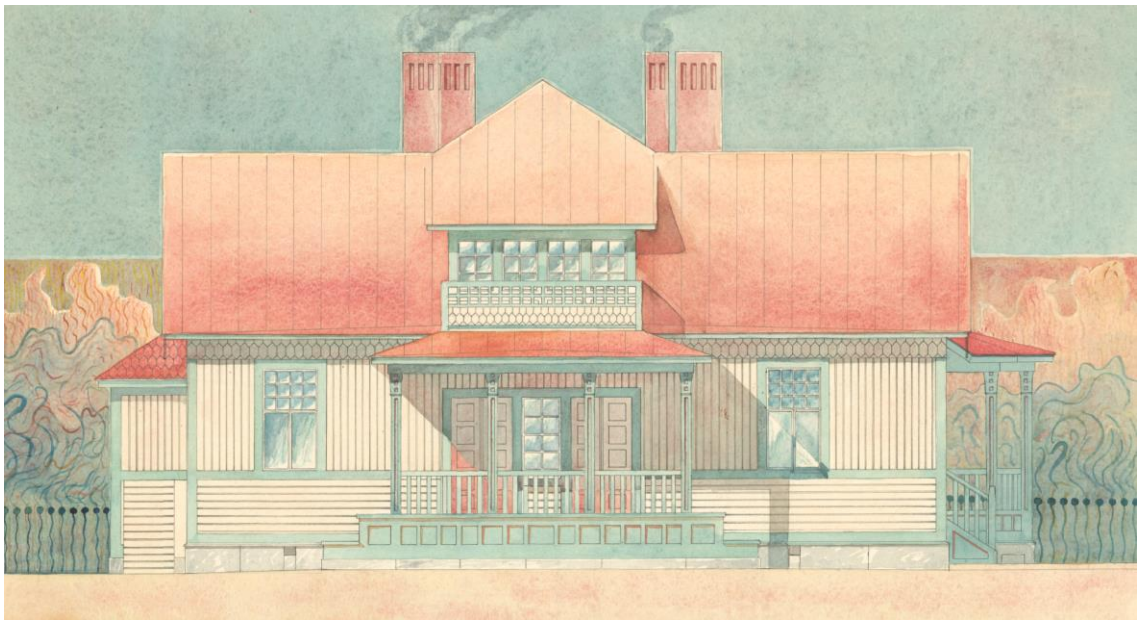
4.4 Pappilan arkkitehtuuri

Forssan pappila edustaa jugendia, joka nousi arkkitehtuurin hallitsevaksi tyylisuunnaksi 1890-luvulla (Mäenpää 1992, 18). Se vaikutti sekä ulkomailla että Suomessa ensimmäiseen maailmansotaan saakka, ja jo ennen 1910-lukua tyyliä voidaan kutsua myöhäisjugendiksi (Hämäläinen 2010, 18, 166). Tyyli kehittyi 1800-luvun teollisen valmistuksen ja jäljentämisen vastaääneksi, ja siinä arvostettiin käsityötä, luonnonmateriaaleja sekä uniikkiutta. Perinteisesti jugend pyrki mukailemaan luontoa, mutta etenkin myöhäisjugend sai myös geometrisia ja vertikaalisia muotoja. Joidenkin jugendin merkittävien arkkitehtien, kuten skotlantilaisen Charles Rennie Macintoshin, ajattelulle keskeinen osa oli juuri neliön ja kuution muodot sekä ristikkoaiheet, jotka aiheina myös vahvistuivat jugendkauden edetessä. Väritykseltään jugend oli usein vaaleaa ja kirkasta, mutta yhtä lailla suosittiin tummaa puuta ja väreillä ilottelua. (Hämäläinen 2010, 21–22, 26, 115.)

Jugendin luonnonläheisyys näkyi puussa materiaalina sekä sisätilojen liittämisessä ulkotiloihin. Parvekkeet ja terassit toimivat ikään kuin siteenä ihmisen ja luonnon välillä. Jugendissa ihannoitiin valoa ja ilmavuutta, minkä myötä huoneet olivat kookkaita. Ikkunoita saattoi olla monia erikokoisia ja kattojen lappeet olivat aiempaa jyrkempiä. Perinteisesti jugendissa on vapauduttu symmetriasta ja annettu sisätilojen määritellä rakennuksen ulkomuodon. (Hämäläinen 2010, 31, 92.) Forssan pappilan julkisivut on alun perin suunniteltu pääosin hyvin symmetrisiksi, mikä erottaa rakennuksen puhtaasta jugendtyylistä.

Pappilarakentaminen ei ollut jugendin lyhyenä aikakautena erityisen vilkasta, minkä vuoksi tyylisuunta on pappiloissa harvinainen. Forssan pappila on Suomen

jugendpappiloista viimeisten joukossa rakennettu. Pappiloiden ulkoasussa tyylisuunta näkyi ennen kaikkea ulkovuorauksen paanupintaisissa kentissä sekä T-karmisissa ikkunoissa, joiden yläosat oli jaoteltu pieniruutuiseksi. (Mäenpää 1992, 18–19.) Kun jugend väistyi ja tilaa valtasi rationalismi, koristeellisuutta karsittiin ja linjoja selkiytettiin (Hämäläinen 2010, 168). Tämä on saattanut vaikuttaa myös Forssan pappilan yksinkertaistettuun ilmeeseen esimerkiksi pohjakerroksen yläosistaan pieniruutuisten ikkunoiden ja länsikuistin sekä parvekkeen myöhäisjugendisten piirteiden osalta (kuva 8), jotka ovat kadonneet 1900-luvun edetessä.

KUVA 8. Pappilan alkuperäinen julkisivupiirustus länteen näyttää, että ruutuaiheet toistuivat sekä kaiteissa, ovissa ja pilareissa että pohjakerroksen ikkunoiden yläosissa (Kuva: Suomen elinkeinoelämän keskusarkisto n.d.).

4.5 Pappilan suunnittelijat

Forssan pappilan piirustukset on virallisesti laadittu tehdasyhtiön insinööri Jalo Elersin toimesta, mutta rakennuksessa heijastuu todennäköisesti myös hänen puolisonsa, Liisi Elersin, kädenjälki. Jalo Elers (1878–1918) valmistui koneinsinööriksi ja työskenteli vuodesta 1906 Forssa-yhtiöllä. Liisi Elers (1886–1958) opiskeli arkkitehtuuria Polyteknillisessä opistossa ja suoritti tutkinnon ensimmäisen osan, mutta opinnot jäivät kesken avioliiton myötä. Siitä huolimatta hän suun-

nitteli yhdessä miehensä kanssa useita rakennuksia Forssaan. Pariskunnan keskimmäinen poika, vuonna 1910 syntynyt Aarne Ervi (kuva 9), tunnetaan yhtenä Suomen merkittävimmistä modernin ajan arkkitehdeista. (Koljonen 2023; Elersien sukuseura 2015.)

KUVA 9. Jalo ja Liisi Elers sekä poikansa Aarne (vasemmalla) ja Pauli talvella 1914 (Kuva: Elersien sukuseura 2015).

Jalo ja Liisi Elersin suunnittelemia rakennuksia yhdisti aikansa mukaisesti jugend ja kansallisromantiikka. Heidän suunnitelmissaan tyypillistä oli paanukoristelut, jota on myös Forssan pappilassa. He suunnittelivat paitsi julkisia rakennuksia ja kunnostivat vanhoja, myös omistautuivat parantamaan työväen oloja suunnittelemalla ja rakennuttamalla uusia työväenasuntoja. Suunnittelutöiden tarkkaa laajuutta ei tunneta, sillä pariskunta ei signeerannut piirustuksiaan. Liisi Elersin tiedetään laatineen osan suunnitelmista myös itsenäisesti. (Koljonen 2023.)

Huhtikuussa 1918 punakaarti vangitsi Jalo Elersin kotoaan Forssassa, ja hän menehtyi kuukauden päästä Hämeenlinnassa. Tämän jälkeen Liisi Elers muutti pois Forssasta, lopetti arkkitehtityöt ja toimi 26 vuotta konttoripäällikkönä Imatran Voima Oy:ssä. Hän omistautui myös sotasokeiden auttamiseen koko loppuelämänsä ajan. Elersien suunnittelemia rakennuksia on vain Forssassa, jossa he työskentelivät yhdessä kahdentoista vuoden ajan. (Koljonen 2023.)

5 PAPPILAN YMPÄRISTÖ

5.1 Pappilan ympäristö ennen ja nyt

Ennen pappilan rakentamista paikalla sijaitsi Henrikssonin pytinki, jossa asui piippumestari Nils Kustaa Cavén vuodesta 1885 lähtien, kun hän Forssaan muuttaessaan rakennuksen osti. Rakennuksessa oli neljä huonetta, joista yksi oli verstaana. Cavén kuoli vuonna 1902, jonka jälkeen pytinkiä asutti hänen vaimonsa kuolemaansa eli vuoteen 1910 asti. Forssa-yhtiön maalla sijainneesta talosta oli sopimus kummankin kuolemaan saakka, joten pian vaimon kuoleman jälkeen Henrikssonin pytinki purettiin ja pappilan rakentamiseen ryhdyttiin. (Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistys 1949, 5–6.) Nykyisen pappilan yläpuolella on sanottu sijainneen myös entisen sotamies Frontin eli tuttavallisemmin Rontin mökki, mistä vähitellen koko itään levittyvä asuinalue sai nimensä: Ronttismäki (Forssan Lehti 1932b). Myöhemmin alueen nimeksi on vaihdettu Kalliomäki.

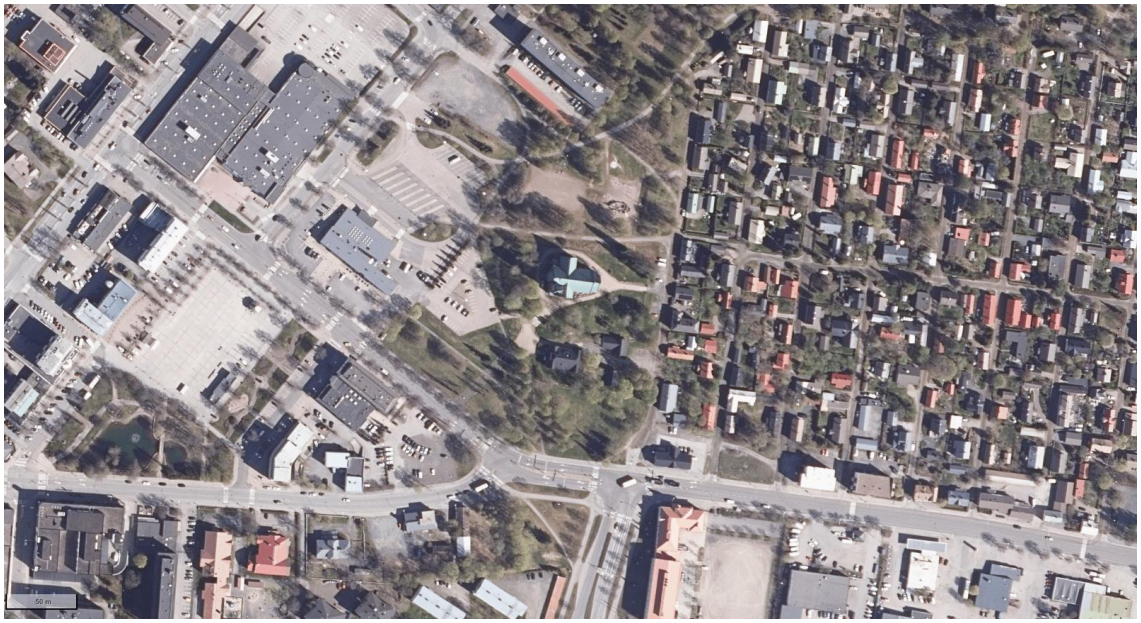
Pappilalle ja kirkolle osoitettu alue oli nimeltään Ståhlmanin mäkeä, joka tunnettiin huonomaineisena ja levottomana paikkana. Rakennusten ympäristöä oli alussa vaikea saada rauhoitetuksi, kun lähistöllä asuvat pikkupojat pitivät tonttia temmellyskenttänään ja eläimiä tuotiin syömään kirkon ja pappilan nurkille. (Merilä 2013, 28.) Vuonna 1920 Forssan kirkkovaltuusto päätti ryhtyä toimiin alueen rauhoittamiseksi. Kirkonisännälle annettiin tehtäväksi asettaa paikalle varoitustauluja, joilla kielletään varsinkin lapsia temmeltämästä tontilla. Kieltoa rikkoneet uhattiin saattaa laillisten seuraamusten alaisiksi. (Forssan Lehti 1920a.) Kuitenkin edelleen vuoden päästä tottelemattomat pikkupojat olivat lähellä aiheuttaa särkyneitä ikkunoita pappilassa ja kirkossa kivenheitollaan (Forssan Lehti 1921a).

Nykytilaa tarkastellen Forssan pappila sijaitsee Forssan keskustan alueella samassa korttelissa vuonna 1917 valmistuneen Forssan kirkon kanssa. Aiemmin kortteli erottui selvästi ympäristöstään, sillä sen länsipuolella avautui pitkään maalaismainen maisema peltoineen (kuva 10). Myöhemmin peltojen paikalle on rakentunut Forssan ydinkeskusta toreineen sekä asuin- ja liikerakennuksineen

(kuva 11) ja samalla pappila on hiljalleen kätkeytynyt ympäröivän puiston suojaan. Pappilan eteläpuolelle jää tämä puistomaiseksi kasvanut pappilan entinen puutarha, jota rajaa Hämeentie. Pohjoisessa maasto kohoaa mäenkumpareeksi, jonka laella Forssan kirkko sijaitsee. Idän puolelle sijoittuu Kalliomäen vanha ja pienipiirteinen pientaloalue.

KUVA 10. Forssan pappilan ympäristöä historiallisessa ilmakuvassa vuonna 1949. Pappila puutarhoineen kuvassa keskellä kirkon alla (Kuva: Maanmittauslaitos n.d.).

KUVA 11. Pappilan ympäristöä ilmakuvassa vuonna 2023. Pappila puutarhoineen kuvassa keskellä kirkon alla (Kuva: Maanmittauslaitos n.d.).

Pappilaan johti aiemmin koivukuja Hämeentieltä tontin länsipuolella, mikä erottuu selkeästi historiallisessa ilmakuvassa. 1970-luvun vaihteessa koivukuja on jäänyt toissijaiseksi saapumisreitiksi, kun pappilaan ja kirkkoon saapumista uudistettiin kaupunkimaisemmaksi. Tontin länsipuolen viimeiselle jäljellä olevalle peltosiivulle rakennettiin pysäköintialue ja uusia kevyen liikenteen reittejä, jotka johdattelevat pappilaan ja kirkkoon.

Pappilan itäinen ympäristö on muuttunut päinvastaisella tavalla: uuden rakentamisen sijaan vanhoja rakennuksia on purettu. Idästä pappilaan johtaa kujamainen katu, Kalliomäen alueen pohjoiseteläsuuntaisista kaduista ensimmäinen, nimeltään I Linja. Nykyään Kalliomäen pientaloja on vain linjan itäpuolella, mutta aiemmin niitä oli myös kadun länsipuolella – pappilan tonttia ja pihamaata rajasi kolme vanhaa taloa pihoineen ja piharakennuksineen (kuva 12). Nämä talot on purettu eri ajankohtina. (Maanmittauslaitos n.d.)

KUVA 12. Pappilan vieressä olleet I Linjan rakennukset kuvassa punaisella pohjalla. Kuva havainnollistaa 1950-luvun tilannetta (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Ensimmäiset Kalliomäen mäkituvat ja talot sijaitsivat juuri kirkon ja pappilan tontilla tai sen lähettyvillä. Näihin kuului pappilan naapurissa, I Linja 6:ssa sijainnut

hirsinen Anna Jalavan mökki (kuva 13). (Merilä 2013, 43.) Se sijoittui kohtaan, jossa nykyisin on pappilan pieni pysäköintialue ja kulku pihamaalle renkituvan ja ulkovajan välistä (Maanmittauslaitos n.d.). Jo mökin olemassaolon aikana pappilaan kuljettiin samasta kohdasta, sillä mökin vierestä kulki kinttupolku pappilan pihamaalle kesät talvet (kuva 14 ja 15). Mökki ja sen pihalla ollut liiteri (kuva 16) purettiin vuonna 1964 seurakunnan perittyä mökin testamentilla sen viimeiseltä omistajalta Anna Jalavalta. Tonttimaa oli seurakunnan omaisuutta jo ennestään ja purkamisen tarkoituksena oli kaiketi parantaa yhteyksiä idästä pappilan pihamaalle ja saada pappilalle myös oma pysäköintialueensa. (Hirsjärvi n.d.)

KUVA 13. I Linja 6 eli Anna Jalavan mökki pappilan pihalta, suurin piirtein nykyisen itäisen portin kohdalta kuvattuna vuonna 1964 (Kuva: Auvo Hirsjärvi n.d.).

KUVA 14. I Linja 6:n mökki ja sen vierestä pappilan pihamaalle vievä kinttupolku kuvattuna pappilan suunnasta vuonna 1964 (Kuva: Auvo Hirsjärvi n.d.).

KUVA 15. I Linja 6:n mökki kuvassa oikealla, taustalla näkyvä valkea rakennus on pappilan renkitupa. Kuva on vuodelta 1963 (Kuva: Auvo Hirsjärvi n.d.).

KUVA 16. I Linja 6:n pihamaan liiteri, josta oikealla valkeaseinäinen pappilan ulkovaja. Kuva on vuodelta 1963 (Kuva: Auvo Hirsjärvi n.d.).

Anna Jalavan mökistä etelään, pappilan varsinaisen puutarhan kylkeen puolestaan sijoittuivat Malmin taloiksi kutsutut valkeat lautavuoratut puolitoistakerroksiset talot, joiden julkisivuissa oli jugendvaikutteita. Talojen rakentaja ja ensimmäinen omistaja oli Forssa-yhtiön varastomies Malm. (Hirsjärvi n.d.) Näkyvämpi Malmin taloista oli kulmatontilla Hämeentien varressa (kuva 17) sijainnut I Linja 2:n talo, joka on muistitiedon mukaan rakennettu huutokaupalla myydyistä Forssa-yhtiön puomitukeista. Talossa (kuva 18) pidettiin vuokralaisia, ja siinä toimi 1900-luvun alussa muotiliike sekä myöhemmin kemikaliokauppa/apteekki, joka oli toiminnassa vielä 1960-luvulla. (Hirsjärvi n.d.) Talo oli pappilan tontin viereisistä taloista toisena puretuksi joutunut. Tarkkaa purkuajankohtaa ei ole tiedossa, mutta Maanmittauslaitoksen historiallisten ilmakuvien perusteella se on purettu vuoteen 1996 mennessä.

KUVA 17. I Linja 2 eli toinen Malmin taloista kuvattuna Hämeentieltä vuonna 1963. Vasemmalla pappilan puutarhan kulmaa (Kuva: Auvo Hirsjärvi n.d.).

KUVA 18. I Linja 2 pihan puolelta vuonna 1964 (Kuva: Auvo Hirsjärvi n.d.).

Toinen Malmin taloista oli I Linja 4:ssa sijainnut L:n mallinen talo (kuva 19 ja 20). Taloon avattiin Osuusliike Tammen sivumyymälä vuonna 1904, kunnes kauppa siirrettiin tien toiselle puolelle Hämeentien laitaan rakennettuun, edelleen paikallaan olevaan taloon I Linja 1:ssa. Siirron jälkeen talossa pidettiin pientä leipäpuotia ja 1920-luvulla Verner Jaakkolan ruoka- ja siirtomaatavarakauppaa. (Hirsjärvi n.d.) Talo oli viimeinen pystyssä olevista pappilan naapuritaloista. Tarkkaa purkuajankohtaa ei ole tiedossa, mutta Maanmittauslaitoksen historiallisten ilmakuvien perusteella talo on purettu vuosien 1996–2004 välillä. Malmin talojen vanhat piha-alueet on myöhemmin muutettu pääosin nurmialueeksi ja osaksi pappilaa

ympäröivää puistoa. Nykyään I Linjalta avautuu avoin, mutta puuston suojaamat näkymät pappilaan. Myös pappilan renkitupa ja ulkovaja rajaavat näkymää idästä ja toimivat ikään kuin porttina pappilan pihapiiriin.

KUVA 19. I Linja 4 eli toinen Malmin taloista kuvattuna etelästä vuonna 1963 (Kuva: Auvo Hirsjärvi n.d.).

KUVA 20. I Linja 4 pohjoisesta päin vuonna 1963 (Kuva: Auvo Hirsjärvi n.d.).

Pappilan ja sen ympäristön välistä harmoniaa on 1980-luvulla uhannut katurakennussuunnitelmat, jotka olisivat huomattavasti muuttaneet lähiympäristöä. Vuonna 1986 tehdyssä yleiskaavaehdotuksessa suunniteltiin jopa nelikaistaisen alueellisen pääväylän rakentamista Kirkonmäen ja Kalliomäen välisen kujan eli I Linjan kohdalle ja jatkeeksi. Jo kaksikaistainenkin tie olisi muodostanut selvän vastakohdan pappilan, kirkon ja Kalliomäen vanhalle ja arvokkaalle alueelle – tie olisi ollut mittakaavaltaan epäsopusuhtainen ja rikkonut alueen ympäristökuvan. Se olisi myös tuonut haittaa melun, tärinän sekä ilmansaasteiden myötä ja häirinnyt esimerkiksi pappilan pihalla tapahtuvien tilaisuuksien järjestämistä. (Karilas, Laine & Simanainen 1989.) Tie ei kuitenkaan toteutunut. Nykyajan tehokkuusvaatimukset ovat monen suomalaisen pappilan kohdalla väkivaltaisesti ja peruuttamattomasti katkaisseet pappilan ja sen ympäristön harmonisen yhteyden (Koskimies & Knuuttila 2007, 200), joten Forssan pappilan kohdalla on merkittävää, että tällainen kohtalo vältettiin.

Erilaiset vanhaa kulttuurimiljöötä tärvelevät tekijät, kuten lähelle tunkevat tiet, voimakas uudisrakentaminen ja laajat pysäköintikentät ovat 1990-luvulla tehdyssä tutkimuksessa vaikuttaneet useampaan kuin kolmannekseen pappilamiljöistä (Koskimies & Knuuttila 2007, 203). Vaikka Forssan pappilan itäinen ympäristö

turmelulta lopulta säilyi, on länsipuolen muutokset sen sijaan aiheuttaneet alun perin maalaismaiseen kulttuurimaisemaan särön ja vähentäneet koivukujan merkitystä pappilan saapumisreittinä. Siitä huolimatta pappilan lähiympäristö on pysynyt pääosin vehreänä ja avarana, eikä ainakaan massiivista rakentamista ole toteutettu. Monen muun pappilan kohtaloon verraten Forssan pappilan tontti ympäristöineen on lopulta säilynyt erityisen hyvin, luoden kirkon ja Kalliomäen asuinalueen kanssa historiallisen, arvokkaan ja yhtenäisen ympäristön.

5.2 Pappilan puutarha

Puutarhat tulivat tavanomaisiksi pappiloissa 1700-luvun aikana (Koskimies & Knuuttila 2007, 54). Pappiloiden puutarhat olivat merkityksellisiä puutarha- ja puistokulttuurin uranuurtajia etenkin kaupunkien ulkopuolella (Mäenpää 1992, 148). Kun maanviljelys pappiloissa loppui, usein puutarhaakaan ei ollut enää kannattavaa pitää (Koskimies & Knuuttila 2007, 201). Runsaista puutarhoista on pappiloiden ympäristössä usein säilynyt vanhoja istutettuja puita ja koivukujia (Mäenpää 1992, 148). Forssan pappilaan saavuttiin vielä 1960-luvulla koivujen reunustamaa tietä pitkin (kuva 21). Koivukujalla (kuva 22) on merkityksensä pappiloiden historiassa – juhlava ja pitkä koivukuja viritti pappilaan saapuvan mielen hartaaksi. Kuja toimi ikään kuin väylänä arkielämästä johonkin ylevämpään. Ylipäätään juuri koivut ovat olleet vuosisatojen ajan pappiloiden rakastetuin puu. (Koskimies & Knuuttila 2007, 87–89.)

KUVA 21. Koivukuja 1940-luvulla (Kuva: Saarikivi & Gunnari 1947).

KUVA 22. Koivukuja keväällä 2025. Suoran yhteyden kujalta pappilaan katkaisee aita ja sen suljettuna oleva portti (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pappilan puutarhoissa on perinteisesti ollut keittiökasvitarha, ryytimaa, hedelmäpuutarha sekä erilaisia koristeistutuksia. (Mäenpää 1992, 148). Koristepuutarha sijoittui pappilan salien puolelle, josta puutarhaa sai ihailla suorin näkymin. Koristepuutarhoissa oli kukkivia koristepensaita, kukkapenkkejä ja köynnöskasveja. Usein omenapuukin sijoitettiin koristepuutarhaan sen kauniin kukintansa vuoksi. (Koskimies & Knuuttila 2007, 96.) Forssan pappilan eteläpuolella salien edessä on aiemmin avautunut symmetrinen puutarhasommitelma rakennuksen keskiakselista lähtien (kuva 23) (Forssan kaupunki. 2012b). Forssan pappilan puutarhassa on kukkinut muun muassa omenapuita ja pappilan ympärillä myös valkoisia ruusupensaita (Forssan Lehti 1934b). Koristepuutarhan ja oletettavasti muidenkin puutarhan osien käytävät ja polut olivat pappiloille ominaisesti päällystetty hiekalla. (Koskimies & Knuuttila 2007, 84). Valokuvista ilmenee, että pappilan pihamaata ympäröi aiemmin pensasaita, joka on myöhemmin poistettu.

Pappilan puutarhoihin kuului myös keittiökasvitarha, joiden yhteydessä oli usein myös hedelmä- ja marjatarha. Pappilatalouksien tärkeimpiä hyötykasveja oli sipuli, porkkana ja punajuuri. Kasvimaalla kasvatettiin usein myös lanttua, kaalia, hernettä, retiisiä ja raparperia sekä maustekasveista yleisimmin tilliä, persiljaa ja ruohosipulia. (Koskimies & Knuuttila 2007, 114, 116.) Marjapensaissa kasvoi yleisimmin karviaisia ja viinimarjoja (Koskimies & Knuuttila 2007, 176). Forssan pappilan puutarhassa on kasvanut myös muun muassa puutarhamansikoita (Forssan Lehti 1935). Pappilan puutarhan kukintaa ja satoa usein ihailtiin sanomalehtiä myöten, mikä kuvastaa pappiloiden puutarhojen esikuvallista asemaa paikallisyhteisössään.

Puutarhat olivat pappilan juhlissa sisätilojen jatkeena, ja siellä vietettiin perheen syntymäpäiviä, häitä sekä myös vappua, joka yleensä oli vuoden ensimmäinen puutarhaan leviävä juhla. Kuten mainittu, pappilan piha toimi kirkon erityispäivinä myös kaikille avoimena juhlapaikkana, johon siirryttiin kirkossa tehtyjen toimitusten jälkeen. Forssan Lehdessä (1921b) on Forssan kirkossa ja pappilassa vietetyn heinäkuisen lähetysjuhlan vietosta kuvailtu, että ”kun ilma oli seestynyt, siirryttiin pappilan pihamaalle, joka oli koivuilla kaunistettu ja keskellä pihaa liehui lipputangossa Suomen lippu ja varsinainen puhujalava oli katajaköynnöksillä kaunistettu”.

KUVA 23. Forssan pappilan puutarhan symmetrisen puutarhasommitelman keskikäytävää. Kuva arviolta 1930-luvun alkupuolelta (Kuva: Forssan museo n.d.).

Forssan pappilan puutarha on raivattu ja muutettu puistoksi 1900-luvun loppupuolella ja nykyään se on kauttaaltaan nurmella päällystettyä avaraa ja siistiä puistoaluetta. Yhdessä kirkon viheralueiden kanssa se kuuluu laajempaan Forssan viheralueverkostoon (Forssan kaupunki. 2012b). Pappilan puutarhan historiallinen merkitys tunnistetaan myös asemakaavassa. Jäänteinä vanhasta ovat suurien vanhojen puiden lisäksi puutarhaa eri tasoihin porrastanut kivimuuri (kuva 25) sekä vanha kaivo (kuva 24). Pappilan varsinainen piha, mukaan lukien

sisäänkäyntipiha ja entinen talouspiha, on suurelta osin aidattu tummalla metalliaidalla. Aita katkaisee koivukujan suoran yhteyden pappilaan, vaikka yhteyden säilyttämistä on ilmeisesti pyritty vaalimaan – koivukujan kohdalla on portti, mutta se on suljettuna eikä vaikuta olevan käytössä.

KUVA 24. Pihamaalla säilynyt vanha kaivo (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 25. Entisen puutarhan kahteen tasoon porrastanut vanha kivimuuri (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Vuosisataisen pappilaperinteen aikana puutarhat kasvoivat kiinteäksi osaksi pappilaa ja sen elämäntapaa. Pappilakulttuurin hiipuessa myös puutarhat katosivat, ja niiden kohtalo on ollut pappilarakennuksia surullisempi. Vaikka moni rakennus on saanut uuden elämän, ovat puutarhat usein jääneet asfaltin alle, kun käytännöllisyys ja tehokkuus ovat syrjäyttäneet kauneuden ja historian. Pappilapuutarhojen rippeet ovat kuitenkin merkittävä ja suojelun arvoinen osa kulttuuriperintöä. (Koskimies & Knuuttila 2007, 204–206.) Forssan pappilan entisen puutarhan alue ja säilyneet osat sekä koivukuja on turvattava myös tulevaisuudessa, sillä kuten Koskimies ja Knuuttila (2007, 206) toteavat, ”vielä olemassa olevista pappilan puutarhan sirpaleista voi muodostaa kuvan – ei ehkä ehyttä, mutta sellaisen, joka rosoisuudessaankin kertoo menneitten sukupolvien työstä ja elämästä, kadonneesta elämäntavasta”.

6 MUUTOSVAIHEET

Pappilarakennus säilyi pitkään ilman merkittäviä muutoksia. Laajemmat muutos- ja korjaustyöt toteutettiin vasta vuosina 1957 ja 1973. Merkittäviä muutoksia tehtiin vielä 1980-luvun lopulla, kun pappilan käyttötarkoitus muuttui. Sen jälkeen rakennukseen on tehty lähinnä välttämättömiä korjaus- ja huoltotöitä sekä talotekniikan parannuksia.

6.1 1910–1920-luku

Ennen virkatalon oikeuksien hakemista ja kirkkoherran viran täyttämistä pappilaan piti saada lisättyä sauna, jonka laki määräsi virkatalossa olevan (Forssan Lehti 1922). Syksyllä 1920 sauna päätettiin tehdä toiseen ulkorakennuksista, renkituvassa olleen pesutuvan yhteyteen (Forssan Lehti 1920b).

Muita pappilan korjauksia tehtiin ainakin vuosina 1922 ja 1923. Tiedossa ei ole, mitä korjauksia töihin on tarkalleen ottaen kuulunut, mutta vuonna 1923 suunniteltiin ainakin lattiamattojen lisäystä pappilaan. (Forssan Lehti 1923b; Forssan Lehti 1923c.) Vuonna 1923 on lisäksi maalattu pappila ulkoa. Kirkon ja pappilan ympäristössä on myös tasoitettu maata ja tehty istutuksia ympäristön kohentamiseksi. (Forssan Lehti 1924.)

Jälleen vuonna 1928 tehtiin tarpeellisia korjauksia pappilassa, mutta töiden sisällöstä ei ole tietoa (Forssan Lehti 1929). On mahdollista, että kyseessä on ollut pappilan länsikuistin lasitus. Vanhoista valokuvista nimittäin ilmenee, että vielä vuonna 1925 kuisti on ollut alkuperäisessä avoimessa ilmeessään, mutta viimeistään vuosikymmenen loppuun mennessä kuisti on saanut lasituksen (kuva 26). Kuistin kaiteiden ylle lisättiin ruutujakoiset ikkunat ja niiden ylle vielä matalat ruutujakoiset yläikkunat. Portaiden yläpäähän lisättiin kapeat, yläosasta lasitetut pariovet, joiden ylle lisättiin muiden kaltainen yläikkuna. Kuistin portaat pysyivät ennallaan, laskeutuen kuistin molemmille sivuille: etelään sekä pohjoiseen.

KUVA 26. Pappila 1920-luvun loppupuolella uuden lasitetun länsikuistinsa kanssa (Kuva: Eric Sundström n.d.).

6.2 1930-luku

Vuonna 1932 Forssan seurakunta täytti 10 vuotta, jonka kunniaksi katsastettiin, mitä vuosikymmeneen on kuulunut. Pappilan osalta kerrottiin sen tulleen lopullisesti kunnostetuksi vuosien 1922–1932 aikana. Rakennus oli maalattu ulkoa ja kunnostettu perusteellisesti sisältä. Lisäksi kirkon ja pappilan ympäristöä oli tasoitettu ja kaunistettu istutuksilla ja ruohokentillä. Pappilan ja kirkon välille oli rakennettu leveät kiviportaat, mikä helpotti niiden välillä kulkemista ja kohensi ympäristön arvokkuutta. (Forssan Lehti 1932a).

Vuonna 1930 haettiin urakoitsijaa pappilan päärakennuksen vesikaton uusimiseen. Tarkoituksena oli korvata vanha kate galvanoiduilla kattolevyillä. (Forssan Lehti 1930.) Vaikka työn toteutumisesta ei ole virallista merkintää, se voidaan kuitenkin tulkita tehdyksi urakkailmoituksen lisäksi valokuvista tehtyjen havaintojen perusteella (kuva 27). Pappilan ulkorakennusten kattaminen ja vuoraus suunniteltiin tehtäväksi vuonna 1935 (Forssan Lehti 1934a), mutta työn toteutumisesta ei ole varmuutta. Vanhoista valokuvista käy ilmi, että ulkorakennukset ovat olleet tiilikatteisia seuraavien vuosikymmenten aikana. Peltikatteen tiiliksi vaihtamisen ajankohta ei kuitenkaan ole tiedossa, joten voidaan todeta, että kattaminen to-

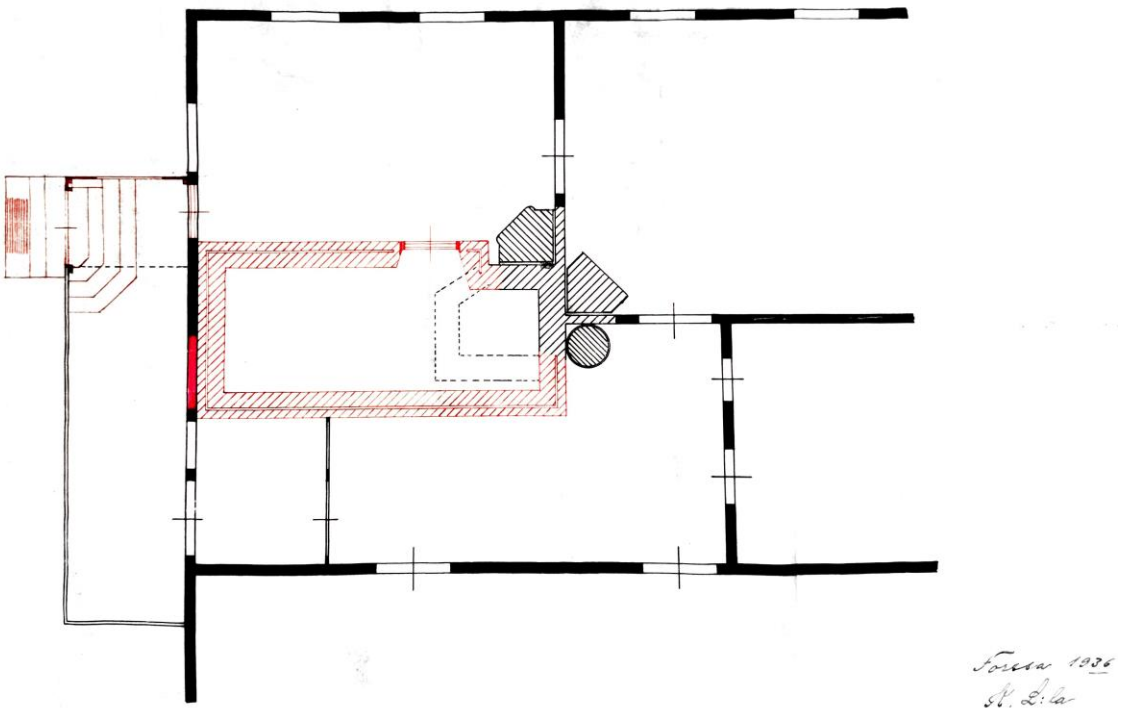
dennäköisesti tapahtui juuri vuonna 1935. Vanhojen kuvien perusteella myös rakennusten vuoraus toteutui tuolloin. Vuonna 1936 suoritettiin pappilan päärakennuksen ulkomaalaus öljyvärillä, mikä voidaan olettaa urakkailmoituksen perusteella (Forssan Lehti 1936).

KUVA 27. Pappilan uusi vesikatto 1930-luvulla. Ulkorakennusten vesikatot ovat vielä jääneet entiselleen (Kuva: Oskar Södergren n.d.).

Monet seurakunnat rakensivat 1920–1940-lukujen välisenä aikana pappiloihinsa tulelta suojatun arkistoholvin (Mäenpää 1992, 23) sillä vuoden 1922 virkataloasetuksessa vaatimukset kirkonkirjojen suojaamisesta tulipalon varalta olivat tiukentuneet (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 33). Forssan pappilaan oli jo alun perin tehty pieni tulelta suojattu arkistoholvi. Siellä säilytettiin muun muassa seurakunnan perustuskirjoja ja kirkon piirustuksia (Forssan Lehti 1922). Uuden asetuksen myötä myös kansliassa säilytetyt kirkonkirjat tuli siirtää arkistoholviin tulelta suojatuksi, minkä vuoksi aiempi arkistoholvi jäi liian pieneksi.

Laajennuksesta tehtiin suunnitelmat vuonna 1936 (kuva 28) ja työtä suoritettiin ainakin touko-kesäkuussa 1937 (Forssan Lehti 1937c) kirkkoherranvaihdoksen aikaan. Lehdessä olevan kirjoituksen mukaan 7000 markkaa (3 333 euroa) maksaneen arkistoholvin laajennuksen lisäksi pappilan muihin korjauksiin käytettiin 30 000 markkaa (14 285 euroa) ja toukokuussa myönnettiin vielä ylimääräiset 15 000 markkaa (7 142 euroa) sisäkorjauksiin. Tarkempaa erittelyä korjauksista ei ole, jonka vuoksi ei ole tiedossa, mitä töitä kuhunkin urakkasummaan sisältyi.

KUVA 28. Pappilan arkistoholvin laajennuksen ja kuistin ensimmäisen laajennuksen muutospiirustus (Kuva: Forssan seurakunnan arkisto 1936).

Vanha arkistoholvi oli vain noin neliömetrin kokoinen, ja se sijaitsi kansliassa, lähellä länsikuistia, kolmen eri lämmitysuunin taustalla. Laajennuksessa arkistoholvia jatkettiin kuistin suuntaan siten, että se ulottui rakennuksen läntiseen ulkoseinään asti ja ummisti toisen ulko-ovista. Kansliaan kuitenkin haluttiin erillinen sisäänkäynti seurakuntalaisten asiointia varten, joten kuistia laajennettiin noin metrin verran pohjoiseen. Näin saatiin tilaa uudelle ovelle, joka johti suoraan kansliaan. Kuistin päädystä nousseet portaat siirtyivät samalla kuistin leveälle sivulle.

Arkistoholvin laajennuksen myötä rakennuksen länsijulkisivun symmetria rikkoutui kuistin toispuoleisen pidentämisen vuoksi. Lisäksi laajennettu arkistoholvi eristi kanslian selkeästi omaksi nurkakseen talon muista tiloista, vaikka yhteys viereisestä työhuoneesta kansliaan säilyi edelleen. Forssan kirkkokanslian on ennen muutostöitä kuvailtu olevan tilava sekä valoisa, ja tekevän ”sangen siistin, jopa komeankin vaikutuksen”. Kanslian kalustusta on kuvailtu tyylikkään virastomaiseksi ja kirjojen ynnä muun olevan hyvässä järjestyksessä. (Forssan Lehti 1922.) Arkistoholvin laajennuksen seurauksena kanslian tilan tuntu on todennäköisesti jossain määrin muuttunut aiemmasta, ja kirkonkirjat ovat siirtyneet näkyvistä piiloon arkiston uumeniin.

Huhtikuussa 1937 pappilassa pidettiin aiemman perheen poismuuton vuoksi huutokauppa, jossa myytiin vanhaa kalustusta ja irtaimistoa ennen uuden kirkkoherran muuttoa pappilaan. Pappilasta myytiin pois muun muassa mahonkinen salin kalusto, naisten huoneen kalusto ja muita huonekaluja kuten pöytiä, tuoleja, kaappeja ja sänkyjä. Lisäksi myyntiin laitettiin suuria ja pieniä lattiamattoja, radiokone, ikkunaverhoja, astioita sekä muuta taloustavaraa. (Forssan Lehti 1937a.) Toukokuussa huutokauppaa jatkettiin naapurissa, rouva Jalavan talossa, jossa pappilan irtaimistosta myytiin muun muassa lihatiinu, leveät kangaspuut sekä loin- ja vihdinpuut (Forssan Lehti 1937b). Pappilasta ei ole löytynyt sisäkuvia, jonka vuoksi pienetkin maininnat tarjoavat tietoa pappilan sisätiloista sekä siitä, millaista kalustusta ja irtaimistoa siellä on alun perin ollut.

6.3 1950-luku

Sotien jälkeisenä aikana tyypillinen pappiloihin tehty muutos oli keskuslämmityksen asentaminen, mikä merkitsi uuden massiivisen savupiipun rakentamista ja usein myös vanhojen uunien ja savupiippojen purkamista tarpeettomina (Mäenpää 1992, 23). Forssan pappilaan suunnitelmat keskuslämmitykseen siirtymisestä tehtiin vuoden 1956 loppupuolella ja töitä toteutettiin vuonna 1957.

Muutospiirustusten mukaan vanhat uunit piippuineen, joilla rakennus oli aiemmin lämmennyt, purettiin. Uusi keskuslämmityspiippu rakennettiin talon itäpuolelle lähelle kellarin kattilahuonetta, jossa myös tehtiin muutostöitä. Uusia lämpöpattereita lisättiin molempiin kerroksiin yhteensä kolmisenkymmentä. Kustannusarvion mukaan lisäksi väli- ja vesikattoa paikattiin, rappauksia korjattiin, ulkoseiniin lisättiin huokoinen kuitulevy sekä tehtiin lattioiden ylösotto ja täytteiden uusiminen. Ullakkokerroksen kamariin vievien portaiden päähän rakennettiin pieni eteistila kaappeineen sekä wc. Aiemmin käynti kamariin oli tapahtunut käytännössä kylmän ullakkotilan kautta. Muutoksilla huoneen käytettävyyttä parannettiin ja samalla se tuli tiiviimpään yhteyteen pappilan muiden tilojen kanssa.

Lisäksi muutostöissä suurennettiin pappilan eteläisistä huoneista kahta keskimmäistä eli ruokasalia ja vierashuonetta oikaisemalla huoneiden kohdalla ollut massan sisäänveto – ulkoseinä tuotiin samaan linjaan muun eteläisen ulkoseinän

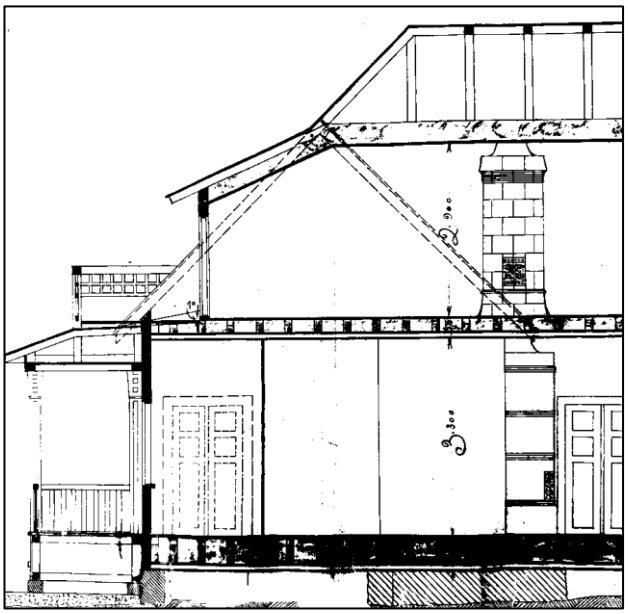
kanssa, jolloin sisennyksen kohdalla ollut veranta vastaavasti pieneni. Verannasta jäi jäljelle julkisivun keskellä oleva erkkerimäinen osuus. Muutoksen myötä rakennuksen eteläinen julkisivu muuttui verrattain merkittävästi.

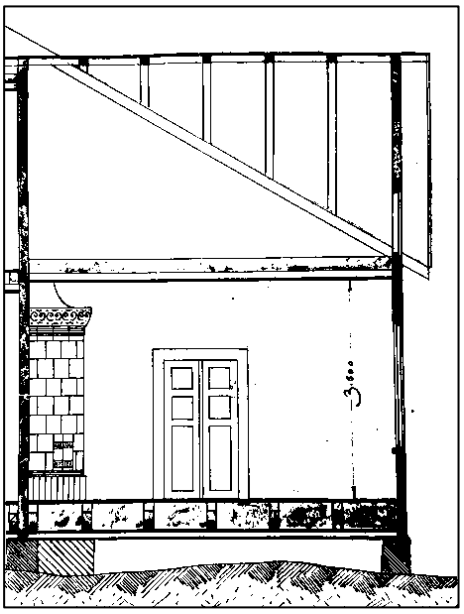
Pappilan pohjoiskuistin yhteydessä puolestaan tehtiin parannuksia kellariin käyvän kulkemisen helpottamiseksi. Aiemmin kellariin pääsi ainoastaan suoraan ulkoa, kuistin länsipuolella olevasta ovesta, joka muutettiin pohjoiskuistin pääasialliseksi sisäänkäynniksi purkamalla kellarin yhteys ja lisäämällä portaat ylös kuistille. Uusi yhteys kellariin rakennettiin vastakkaiselle puolelle entisen kuistisisäänkäynnin paikalle, josta kuistia myös laajennettiin hieman siirtämällä kuistin ulkoseinä samaan linjaan muun ulkoseinän kanssa. Kellarin portaat rakennettiin niin, että ne jatkuivat myös suoraan sisälle keittiön eteiseen. Muutoksilla kellarin kattilahuone tuli parempien yhteyksien päähän sekä talouskellari helpommin keittiöstä saavutettavaksi.

Muutostyöpiirustusten mukaan vanhoja purettuja uuneja on ollut yhteensä kymmenen, joista yhdeksän pohjakerroksessa: kansliassa, työhuoneessa, eteishallissa, salissa, ruokasalissa, vierashuoneessa, kahdessa eri kamarissa sekä lastenhuoneessa. Kaikki uunit sijoittuivat huoneiden nurkkiin. Piirustusten mukaan uuneja on ollut kolmea eri muotoa: kahta kantikasta, joista toisessa kulmat on viistetty, sekä pienempää pyöreää uunia. Ullakkokerroksessa on ollut yksi uuni kamarissa. Piirustusten mukaan se on ollut suorakulmainen, jossa pyöristetyt kulmat. Se myös pohjakerroksen uuneista poiketen on sijoitettu keskelle seinää.

Uuneista ei ole löytynyt valokuvia. Ainoana viitteenä uunien mahdollisesta ulkoasusta ovat vanhat leikkauspiirustukset, joissa uuneja näkyy neljässä eri huoneessa: kansliassa, salissa, eteishallissa sekä ullakkokerroksen kamarissa. Piirustusten perusteella uunit ovat olleet hyvin korkeita ja etenkin kantikkaat uunit ovat olleet koristeellisia. Näin voidaan olettaa myös sen perusteella, että Hämäläisen (2010, 139) mukaan jugendin aikaiset kaakeliuunit olivat monesti koristeellisia, ja niissä saattoi olla esimerkiksi luontoaiheita mukailevia reliefikoristeita. Myös uunien useat piiput katoilla ovat antaneet leimaa kansallisromanttiselle arkkitehtuurille, joten uunien ja sitä myötä piippujen purkamisella lienee ollut vaikutus rakennuksen ulkoiseenkin ilmeeseen (Mäenpää 1992, 23–24).

Kuten Hämäläisen (2010, 141) mukaan tapana oli, uunien näyttävyys riippui tilasta, johon ne sijoittuivat. Forssan pappilan edustustiloissa kuten saleissa (kuva 30) ja kansliassa on todennäköisesti ollut koristeellisempia uuneja, kun taas toissijaisissa tiloissa kuten pohjakerroksen kamareissa ja eteisessä (kuva 29) näyttää olleen yksinkertaisempaa ja vaatimattomampaa pyöreää mallia. Poikkeuksena on ullakkokerroksen kamari, jonka uuni näyttää olleen kamareiden uuneista koristeellisin (kuva 29). Huone on Risto Heikkilän (suullinen tiedonanto, 2025) mukaan toiminut alun perin piispankamarina, mikä selittää uunin näyttävyyttä, ollakseen niinkin erillään olevassa tilassa.

KUVA 29. Vanhassa leikkauspiirustuksessa näkyvät uunit eteisessä ja ullakkokerroksen piispankamarissa (Kuva: Forssan seurakunnan arkisto n.d.).

KUVA 30. Vanhassa leikkauspiirustuksessa näkyvä kaakeliuuni salissa (Kuva: Forssan seurakunnan arkisto n.d.).

6.4 1970–1980-luvut

Näinä vuosikymmeninä pappiloissa tehtiin usein remontteja asumismukavuuden parantamiseksi. Sisätilojen yhteyteen rakennettiin wc- ja pesutiloja sekä saunoja. Pappiloita nykyaikaistettiin myös jakamalla huoneita pienemmiksi väliseinillä ja rakentamalla alaslaskettuja sisäkattoja. (Mäenpää 1992, 25.) Tällaisia muutoksia tehtiin myös Forssan pappilassa vuonna 1973, kun kirkkoherran vaihtuessa pappila jaettiin kahdeksi eri asunnoksi uudelle kirkkoherralle sekä vahtimestarille.

Huonejakoja muutettiin, jotta asuntoihin saatiin lisää huoneita ja tilat toimisivat erillisinä asuntoina. Myös sisäkattoja laskettiin. (Mäenpää 1992, 28.) Arkkitehtipiirustukset muutostöihin teki Forssan kaupunginarkkitehti Yrjö Mykkänen.

Muutostöissä 252-neliöinen pappila (kuva 31) jaettiin kahdeksi asuinhuoneistoksi (kuva 32). Kirkkoherran käyttöön tehtiin tilava, kuuden huoneen ja keittiön käsittävä huoneisto. Vahtimestarin pienempi huoneisto koostui kahdesta huoneesta ja keittiöstä. Huoneistoja yhdisti yhteinen pesuhuone ja sauna, jotka sijoitettiin entisen keittiön paikalle. Molemmille huoneistoille rakennettiin omat pukuhuoneet, joiden kautta kuljettiin pesutiloihin. Kumpaankin huoneistoon tehtiin myös omat kylpyhuoneet, ja isoon huoneistoon lisättiin vielä erillinen wc, jonka tieltä purettiin vanhan keittiön yhteyteen sijoittunut ruokasäilymö eli kylmäsäilytystila.

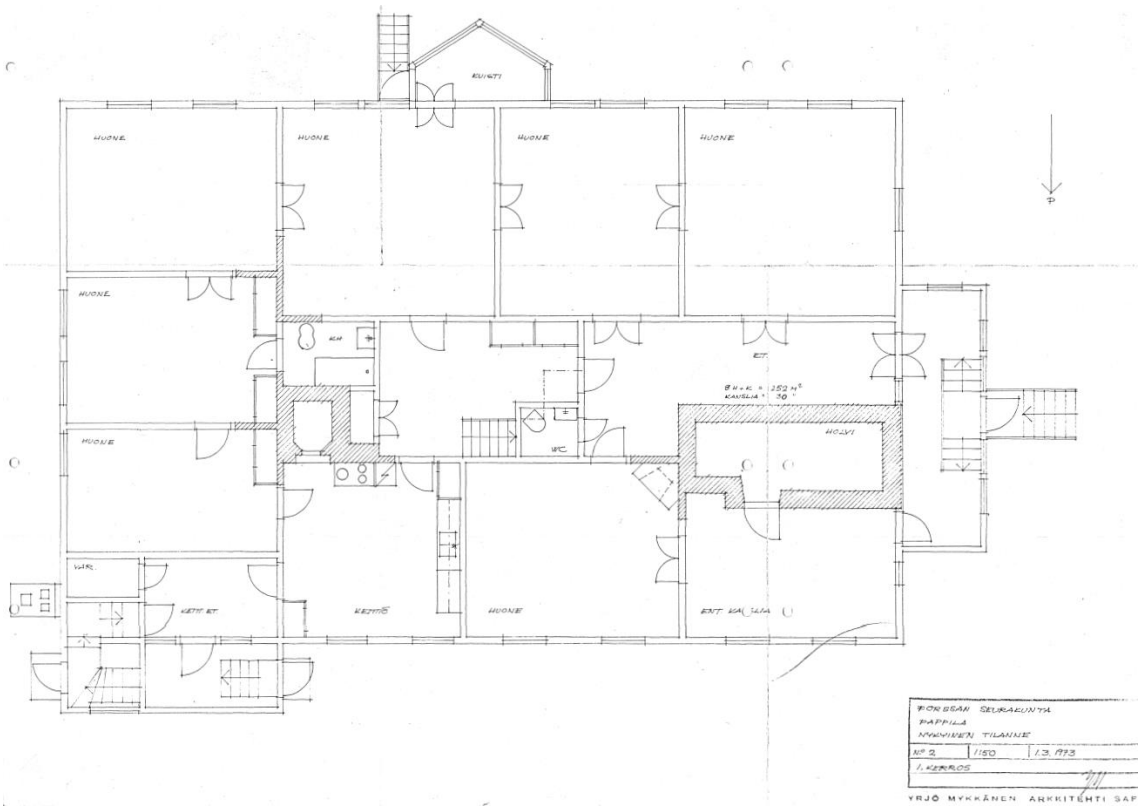
Pesutilojen tieltä keittiö siirrettiin entisen työhuoneen paikalle, ja tilaan lisättiin kylmiö sekä siivouskomero. Keittiö jaettiin kahteen osaan: ruoanlaittoon ja kodinhoitoon, jotka erotettiin toisistaan pitkällä keittiötasolla ja yläkaapeilla. Keittiö sekä kodinhoitopuoli saivat uudet kalusteet ja laitteet. Huoneen kulmassa sijainnut 1950-luvulta ainoana säilynyt vanha uuni oli arkkitehtipiirustusten perusteella alun perin tarkoitus säilyttää, mutta lopulta se päätettiin kuitenkin purkaa.

Rakennuksen etelälaidan kaksi keskimmäistä huonetta jaettiin kolmeksi pienemmäksi. Näistä kaksi sisustettiin makuuhuoneiksi vaatekomeroineen, joista toiseen lisättiin uusi, mutta vanhoja mukaileva ikkuna eteläkuistin oven viereen. Aiemmin kaikkien huoneiden välillä oli kulkuyhteys pariovien kautta, mutta uusiin makuuhuoneisiin pääsi ainoastaan eteiskäytävältä. Huoneiden väliset pariovet säilytettiin vain läntisen puolen huoneiden välillä, jotka oletettavasti toimivat muutostöiden jälkeen olohuoneena ja ruokasalina. Näiden huoneiden eteiseen aukeavat pariovet säilyivät myös entisillä paikoillaan.

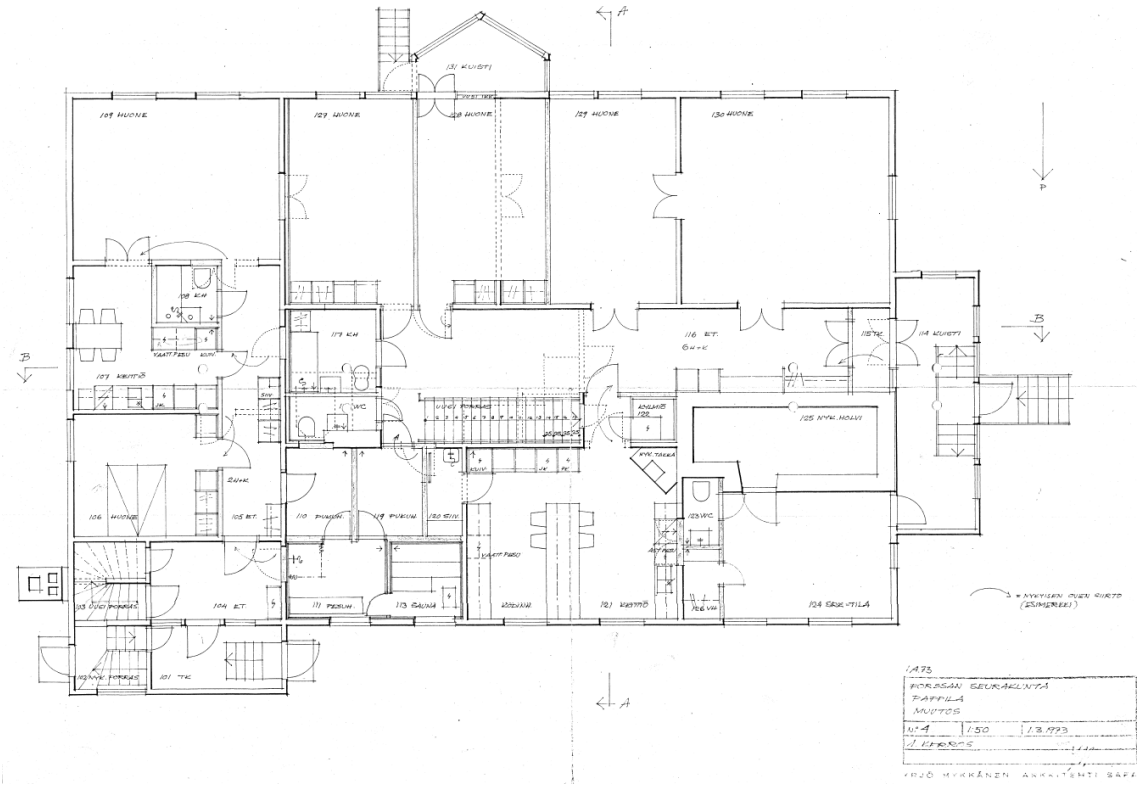
Rakennuksen keskellä aiemmin sijainnut tarjoiluväli ja wc poistettiin käytöstä, ja niiden alasta tuli ison huoneiston eteiskäytävän jatketta. Samalla purettiin tilasta ullakolle johtaneet L-malliset portaat (kuva 33), jotka korvattiin suorilla portailla. Ullakkokerroksen huonejärjestystä muutettiin siirtämällä väliseiniä ja ovia: huonetta pienennettiin, wc:n paikkaa siirrettiin ja tilava vaatehuone lisättiin (kuva 34). Ullakkokerroksen huoneesta tuli asunnon päämakuuhuone komerokaappeineen.

Pappilan entinen kirkkokanslia muutettiin erilliseksi seurakuntatilaksi, joka oli Risto Heikkilän (suullinen tiedonanto, 2025) mukaan muutostöiden jälkeen pääasiassa tyhjillään. Heikkilän mukaan tilassa käytiin pesemässä ehtoollispikareita, sillä kirkossa ei siihen mahdollisuutta ollut, ja tila toimi ajoittain myös väliaikaisessa asuinkäytössä. Myös vanhimpia kirkonkirjoja säilytettiin edelleen kanslian holvissa. Muutostöiden myötä tilaan oli pääsy enää länsikuistin kautta – rakennuksen sisäinen yhteys entisestä työhuoneesta kansliaan sulkeutui, kun paikalle rakennettiin kanslian oma wc ja vaatehuone.

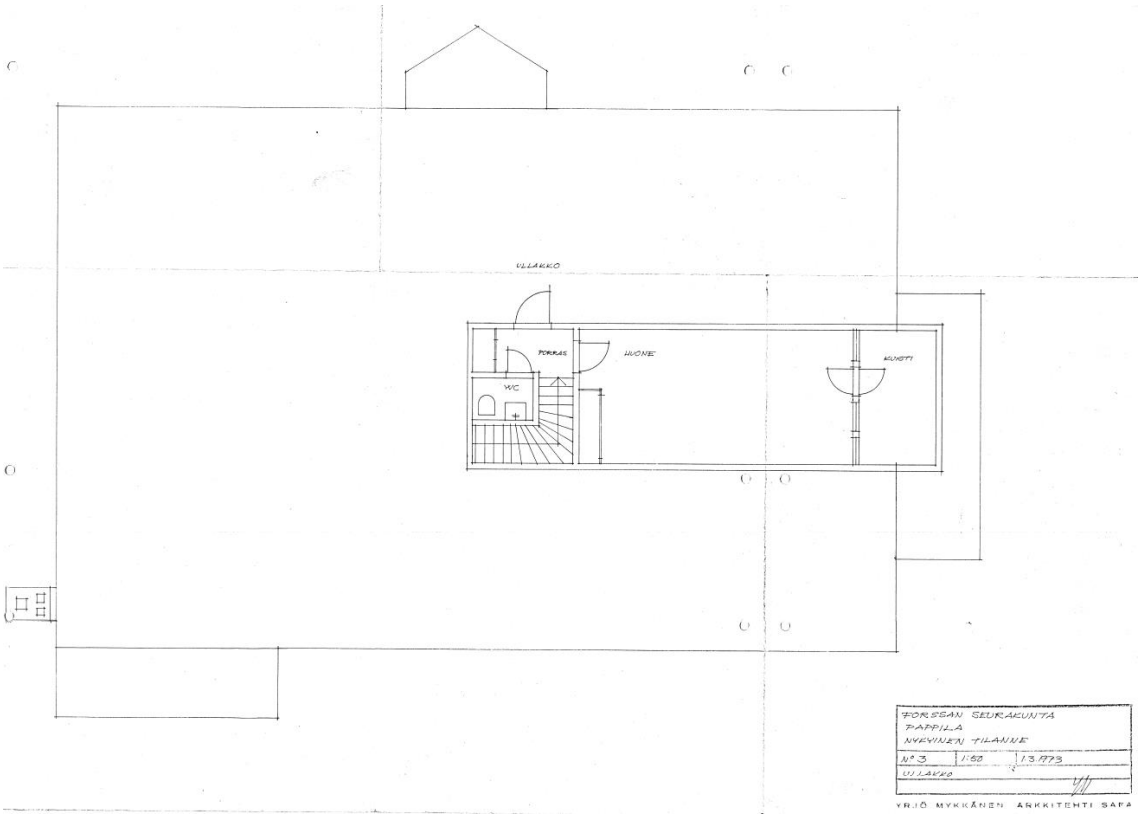
Pieni huoneisto muodostui rakennuksen itälaidalle kolmen isomman asuinhuoneen, keittiön eteisen, varaston, portaikon ja ullakon aulan tilalle. Huoneistoon liittyvän pohjoiskuistin porrasyhteyksiä muutettiin: yhteys kellarista eteiseen katkaistiin ja uusi yhteys rakennettiin kellarista kuistille. Eteiseen tehtiin uudet portaat ullakkokerrokseen. Entinen keittiön ovi siirrettiin toiselle seinälle, josta se avautui uuteen eteiskäytävään. Käytävän varrelle sijoitettiin uusi makuuhuone, keittiö sekä kylpyhuone. Käytävän päässä sijaitsi olohuone, jonne oli kulkuyhteys myös keittiön kautta. Lisäksi keittiöön sisällytettiin kodinhoitopuoli.

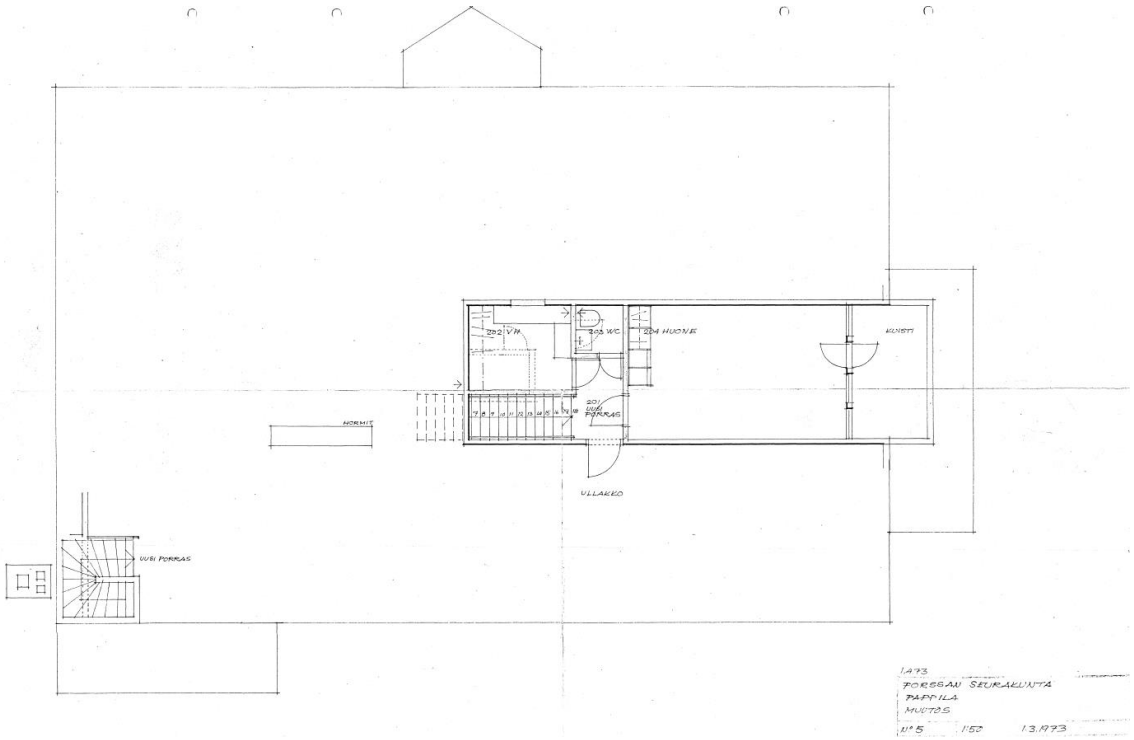
KUVA 31. Pappilan pohjakerros oli ennen muutostöitä pitkälti alkuperäisen huonejärjestyksensä mukainen (Kuva: Forssan seurakunnan arkisto 1973).

KUVA 32. Pappilan pohjakerros muutostöiden jälkeen. Keittiössä säilyväksi suunniteltu vanha uuni päätyi kuitenkin purettavaksi. (Kuva: Forssan seurakunnan arkisto 1973.)

KUVA 33. Pappilan ullakkokerros ennen muutostöitä (Kuva: Forssan seurakunnan arkisto 1973).

KUVA 34. Pappilan ullakkokerros muutostöiden jälkeen (Kuva: Forssan seurakunnan arkisto 1973).

Tilallisten muutosten lisäksi töihin kuului LVI- ja sähkökorjauksia. LVI-töihin kuului uusien vesi- ja viemärijohtojen asentaminen uusien pesutilojen, keittiöiden ja wc-tilojen tarpeisiin. Myös tonttijohtoja ja -kaivoja uusittiin. Tiloihin lisättiin joitain uusia lämpöpattereita tai vaihdettiin vanhojen paikkoja. Työselostuksen mukaan kellari säilyi muutostöissä ennallaan lukuun ottamatta putkivetojen ynnä muun aiheuttamia paikkauksia. Sähkötöihin kuului antennijärjestelmän asennus sekä runsaasti pistorasioiden ja valaisimien lisäämistä. Uusiin seiniin asennettiin pistorasioita upotettuna ja vanhoihin seiniin pintatyönä. Syksyllä 1979 pappilan kellariin ja renkitupaan asennettiin vielä vesi- ja viemärilaitteistoja.

Laajojen muutostöiden yhteydessä todennäköisesti muuttui myös pappilan ulkoväritys. Vielä 1960-luvulla se oli vanhojen kuvien perusteella alkuperäisen kaltainen – vaalea ja yhtenäinen. Tämä korvattiin kontrastisella, puuleikkauksia ja listoituksia korostavalla värityksellä, jota pappila nykypäivänäkin edustaa. Risto Heikkilän (suullinen tiedonanto, 2025) mukaan väritys oli muuttunut viimeistään vuoteen 1974 mennessä.

1980-luvun loppupuolella kirkkoherra muutti pois pappilasta, ja tilat saivat uuden käyttötarkoituksen juhla-, kokoontumis- sekä harrastustiloina. Alaslasketut katot

purettiin, koska niitä ei yleisesti enää pidetty toivottavina. Lisäksi 1970-luvulla tehtyjä väliseiniä purettiin ainakin nykyisen ison salin kohdalla, joka oli tuolloin jaettu kolmeksi pienemmäksi huoneeksi. (Mäenpää 1992, 28, 145.) Todennäköisesti tällöin purettiin myös sauna ja pesutila pukuhuoneineen, ja samalla sulkeutui huoneistojen välinen yhteys. Vuonna 1988 pappilaan rakennettiin lisäksi leveämmät ulkoportaat länsikuistille, ilmeisesti rakennuksen uuden, entistä julkisemman luonteen vuoksi. Vanhoista valokuvista päätellen portaiden kaiteita ei uusittu, vaan pidettiin samat yksinkertaiset metallikaiteet kuin aiemmissa portaissa on ollut jo ainakin 1960-luvulla.

6.5 1990-luku

Kesällä 1996 tehtiin pappilan ulkomaalaustöitä, jotka koskettivat kaikkia pappilan kolmea rakennusta. Urakkatarjouksen mukaan maalaustyöt kustansivat 127 000 markkaa (35 628 euroa). Alustavan ulkovärityssuunnitelman oli tehnyt koijärveläinen arkkitehti Sampo Kyander. Rakennusten yleisväriksi määriteltiin taitettu vaalea harmaa (850e 1 %). Nurkka-, pieli-, räystäs-, otsa- ja muiden lautojen maalisävyksi valittiin ruskeanpunainen (404 Terra) tiilisen kirkon sävyyn mukautuen. Paanutetut seinien osat määriteltiin maalattavaksi sävytetyllä beigellä (501e 1 %). Vastaavat maalisävyt löytyvät nykyisin Uulan ulkomaali- ja perinnevärikartasta sävyissä 8506 Helmi, 5016 Pellava ja 4040 Terra (kuva 35) (Uula Color Oy n.d.). Punainen peltikatto maalattiin mustaksi ja betoniset kivijalan osuudet suunniteltiin maalattavaksi sävyttäen luonnonkivisten kivijalkaosuuksien mukaisiksi.

KUVA 35. Uulan perinnevärikartan vastaavat julkisivujen maalisävyt, vasemmalta oikealle 8506 Helmi, 5016 Pellava ja 4040 Terra (Kuva: Uula Color Oy n.d.).

Julkisivut puhdistettiin ja paikattiin ennen maalausta. Rakenteellisia julkisivukorjauksia tehtiin esimerkiksi lahovaurioita löydettäessä, jolloin vahingoittuneet rakennusosat korjattiin tiheäsyistä puuta käyttäen. Ulkomaalausten lisäksi kuistien ikkunoiden sisäpuoliset pinnat maalattiin ja länsikuistin kuusi ikkunaa vaihdettiin vanhoihin korjattuihin karmeihin kuusiruutuisina pokina. Muiden ikkunoiden kunto

inventoitiin, ja pyrittiin korjaamaan ja uusimaan heikkotasoiset puuosat, tarkistamaan heloituksien toimivuus sekä poistamaan irtoavat maalit.

Maalaustyöselostuksen mukaan osittain länsikuistin yllä ollut ullakkokerroksen parveke poistettiin ja vesikate sen kohdalta korjattiin ja käsiteltiin uudelleen. Samalla ullakkokerroksen huoneesta parvekkeelle vienyt ovi muutettiin ikkunaksi. Pappilan sekä ulkovajan peltikatot pestiin, puhdistettiin ja maalattiin. Rakennusten räystäät kouruineen sekä pappilan pohjoispuolella ollut ruostunut katon osa korjattiin. Alustavissa suunnitelmissa ehdotettiin partiorakennuksen tiilikaton muuttamista saumatuksi peltikatoksi yhtenäisen ilmeen vuoksi, mutta maalaustyöselostuksen mukaan se jätettiin vielä pellittämättä. Nykyään sen sekä ulkovajan katot ovat keskenään samanlaista, saumattua peltikattoa, mutta toteutuneen työn ajankohdasta ei ole varmuutta.

6.6 2000–2010-luku

Pappilassa on vuonna 2005 tehtyjen työpiirustusten perusteella ollut suunnitteilla esteettömyysparannuksia – työpiirustusten mukaan pappilan länsikuistin sivulle suunniteltiin LE-nostimen lisäämistä, samalla muuttaen yhden kuistin ikkunoista käyntioveksi. Suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut tuolloin tai myöhemmin.

Vuonna 2014 tehdyn kuntoarvion perusteella suoritettiin ikkunoiden ja ovien perusteelliset kunnostus-, maalaus- ja tiivistystyöt. Kuntoarvion laatineen asiantuntija Mauri Laaksosen mukaan pappilan vanhat ikkunat ja ovet ovat tiheäsyistä ja oman aikakautensa vankkarakenteista puuainesta, jota on ilmeisesti työstetty paikan päällä pappilan rakentamisen aikaan. Ikkunoissa havaittiin pääosin pintavaurioita, jotka johtuivat elinkaarihuoltojen laiminlyönneistä ja olisivat pitkittyessään voineet laajentua johtaen ikkunoiden uusimistarpeeseen. Kosteudelle ikkunat olivat altistuneet avonaisten liitosrakenteiden, puutteellisten tiivisteiden sekä vaurioituneiden maalipintojen vuoksi.

Kuntoarviossa rakennuksen ilmanvaihto todettiin puutteelliseksi. Useimmissa huoneissa ilmanvaihto oli olematon, ja ikkunoiden ja ovien tiivisteiden puute aiheutti jatkuvaa lämpövuotoa sekä epäpuhtauksien kulkeutumista sisäilmaan.

Puutteellisen ilmanvaihdon todettiin altistavan kiinteistön kosteusvaurioille ja heikentävän rakennuksen elinkaaren kestävyyttä. Korvausilmaa rakennukseen pääsi ainoastaan ikkunoiden ja ovien epätiiveyskohdista sekä sisäänkäyntien kautta. Kuntoarviossa suositeltiin ilmanvaihdon asiantuntijan tekemiä tutkimuksia ja suunnitelmien laadintaa. Arviosta huolimatta varsinaisiin ilmanvaihdon parannuksiin ei pappilassa vielä ryhdytty.

Välittömän ikkunaremontin ansiosta sen sijaan vältettiin puuosien mahdollinen syvempi vaurioituminen ja arvokkaiden ikkunoiden kokonaan uusiminen. Pappilan vanhojen puuikkunoiden ylläpito ja huolto on ratkaisevaa ikkunoiden pitkän elinkaaren kannalta, sekä myös siinä, miten hyvänä ja alkuperäisenä vanha arvorakennus säilyy tuleville sukupolville. Kuntoarviossa ikkunoiden ja ovien tarpeellisia huoltotoimenpiteitä suositeltiin tehtäväksi viiden vuoden välein.

6.7 2020-luku

Ilmanvaihdon parannuksiin ryhdyttiin vuonna 2024, jolloin tehtiin poistoilmanvaihtojärjestelmän peruskorjaus. Työselostuksen mukaan pappilaan asennettiin uusi koko rakennusta palveleva huippuimuri vanhan kanavapuhaltimen tilalle. Kaikki poistoilmaventtiilit uusittiin yhteiskanavapoistoilmanvaihtoventtiileiksi. Ilmanvaihdon korjauksilla pappilan sisäilma saatiin terveeksi ja ilmanvaihto tuotiin nykypäivään aiemmasta luonnollisesta eli painovoimaisesta ilmanvaihdosta, jonka toimivuus oli rakennuksessa riittämätön.

Työselostuksen mukaan huippuimuri asennettiin käynnistyväksi kytkimestä kummankin huoneiston tuulikaapin oven avatessa, jolloin se pysyy käynnissä neljän tunnin ajan. Lisäksi kummankin huoneiston keittiöön asennettiin painokytkimet, joista erikseen saa kytkettyä huippuimurin päälle neljäksi tunniksi, kunnes se automaattisesti kytkeytyy pois päältä. Ulkoseiniin asennettiin korvaavan ulkoilman pyöreät läpiviennit kanavineen, ulkosäleiköt ja huoneiden puolelle venttiilit. Väliovien huulletut kynnykset uusittiin huultamattomiin kynnyksiin ja varmistettiin kynnysrakojen olevan vähintään 15 mm. Yhteen välioveen asennettiin myös lautasventtiili ilmanvaihdon tehostamiseksi. Muita korjaukseen kuuluneita töitä olivat keittiöiden poistoilmaventtiilien ja liesikuvun uusimiset.

7 NYKYTILA

Pappilan nykytilaa käsitellään seuraavissa kappaleissa ulkoa sisälle päin. Ensin otetaan katsaus alueella voimassa oleviin kaavoihin, jonka jälkeen tarkastellaan pappilan päärakennusta julkisivujen, ikkunoiden ja ulko-ovien osalta. Pappilan ajantasaiset julkisivupiirustukset ovat liitteessä 3. Sisätilojen nykytilaa tarkastellaan ensin tilatyyppien kautta. Tämän jälkeen käydään läpi rakenteet, pintamateriaalit, väliovet sekä kalusteet, irtaimisto ja valaisimet. Pappilan ajantasaiset pohjapiirustukset ovat liitteessä 4.

7.1 Kaavat ja suojelu

Pappila sijaitsee kaupungin keskustassa asemakaava-alueella, minkä lisäksi alueen suunnitteluun ja ylläpitoon ottaa kantaa yleiskaava ja maakuntakaava. Pappilan ja sen ympäristön arvot sekä suojeluntarve on tunnistettu kaikilla kaavatasoilla. Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan pappilan ja sen ympäristön asemaa jokaisella kaavatasolla, laajimmasta kaavasta lähtien.

7.1.1 Maakuntakaava

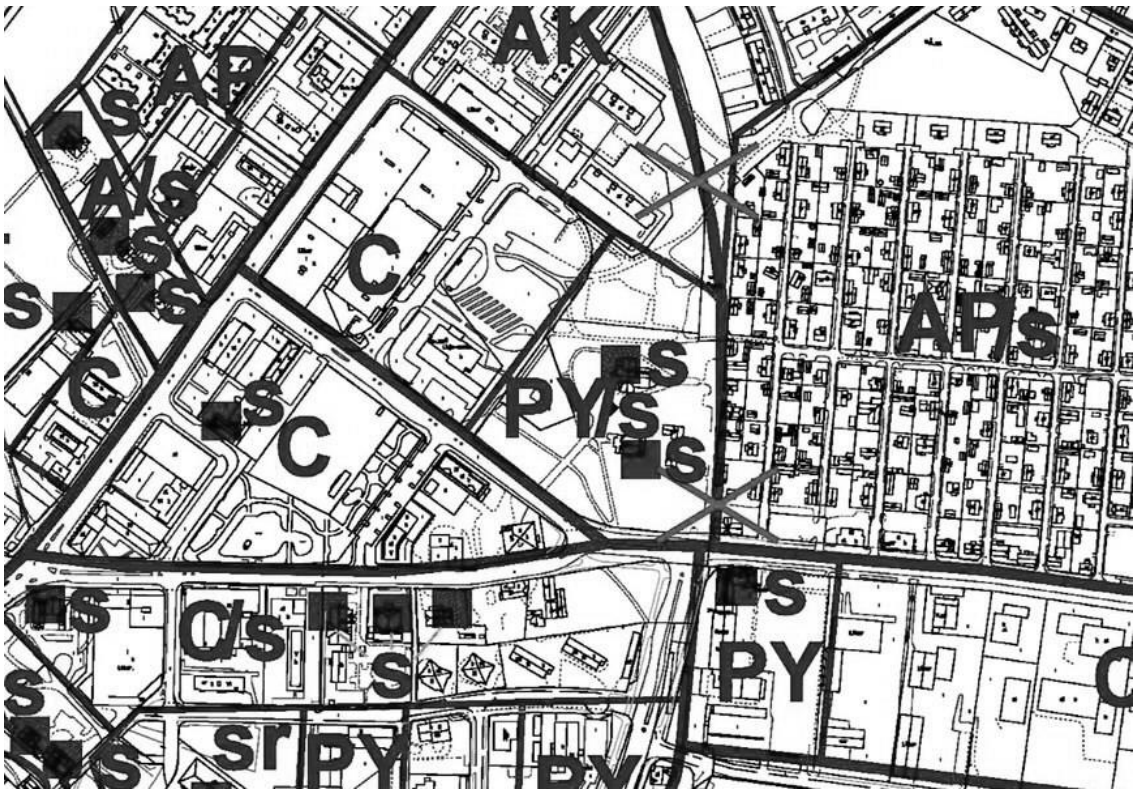
Forssan alueen kattaa Kanta-Hämeen maakuntakaava. Pappilan ympäristö on maakuntakaavassa keskustatoimintojen aluetta. Forssan kirkko ja pappila on omana osa-alueenaan merkitty maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. (Maanmittauslaitos n.d.) Merkintä määrittelee, että alueen ja kohteiden ylläpidossa ja suunnittelussa tulee ottaa huomioon arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön turvaaminen. Kaupunkikuvan ja rakennusperinnön arvojen säilyminen tulee turvata ja uusi rakentaminen sopeuttaa alueen ominaispiirteisiin ja ajalliseen kerroksellisuuteen. (Hämeen Liitto 2019.)

Maakuntakaavassa pappilan ympäristö on merkitty kuuluvaksi myös Forssan kansalliseen kaupunkipuistoon (Maanmittauslaitos n.d.). Ympäristöministeriön päätöksellä vuonna 2015 perustettu, 849 hehtaaria käsittävä Forssan kansallinen kaupunkipuisto kertoo maaseutuympäristön nopeasta muutoksesta teollisuuden

tyyssijaksi. Status on arvostuksen osoitus kulttuurimaisemia, monimuotoista luontoa ja arvokasta kaupunkikuvaa kohtaan. (Forssan kaupunki 2024.)

7.1.2 Yleiskaava

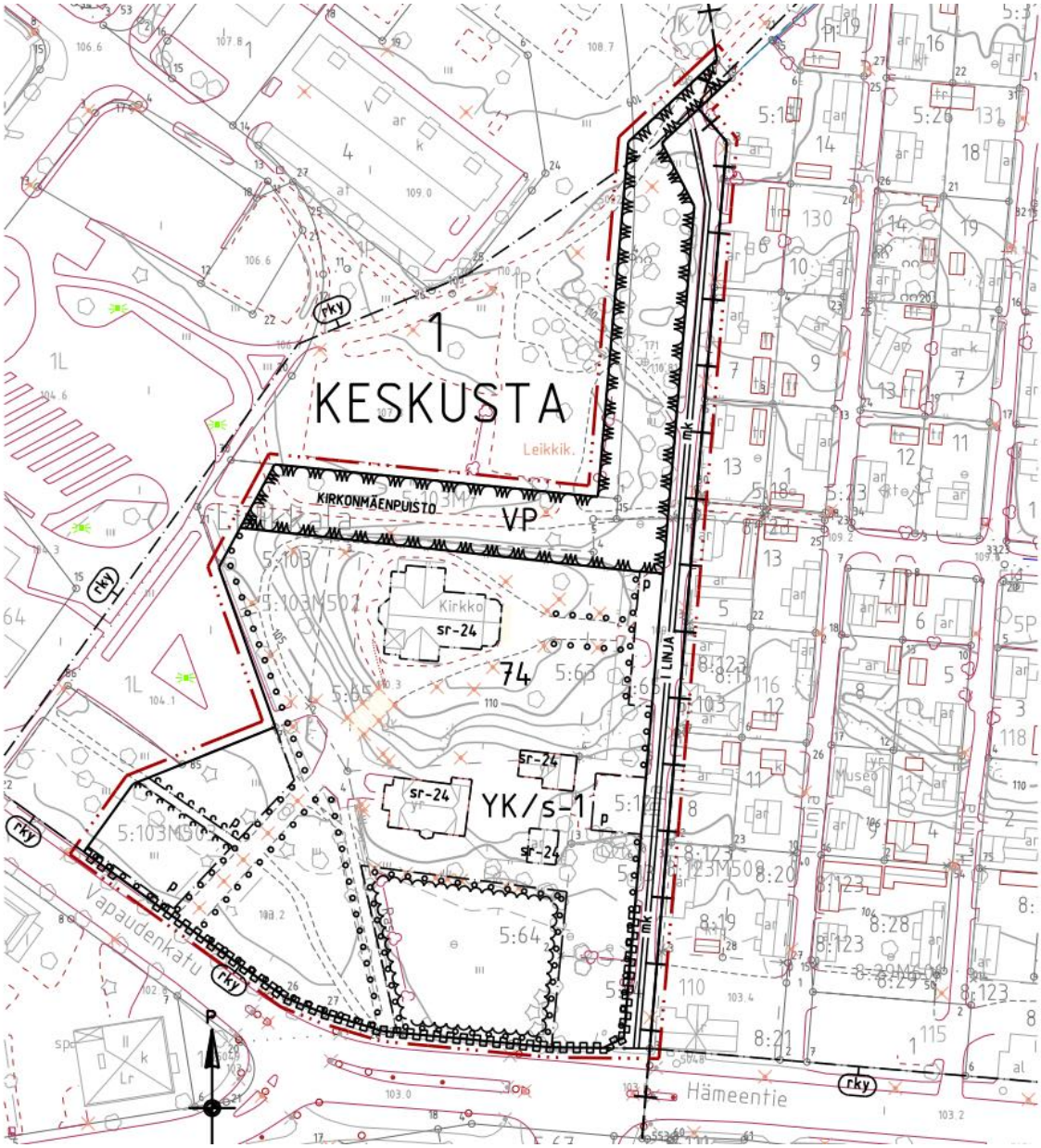
Forssan keskustataajaman voimassa oleva yleiskaava hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 28.6.1993. Yleiskaavassa (kuva 36) Forssan pappilan ja kirkon ympäristö on julkisten palvelujen ja hallinnon aluetta: kaavamerkintä PY merkitsee, että alue varataan pääasiallisesti kunnan, valtion sekä seurakuntien palvelu- ja hallintotiloille. Alue on yleiskaavalla suojeltu: merkintä /s merkitsee aluetta, jolla ympäristö säilytetään. Yleiskaavaselityksissä selvennetään, että ”alue on suunniteltava siten, että olemassa olevan rakennuskannan ja katualueiden säilyttämiselle luodaan edellytykset. Uudisrakentamisen ja olemassa oleviin rakennuksiin tehtävien muutosten soveltumiseen kaupunkikuvaan on samalla kiinnitettävä erityistä huomiota. Alueella oleva puusto tulee säilyttää”. Lisäksi pappila on yleiskaavassa määritelty suojeltavaksi rakennukseksi s-merkinnällä. (Forssan kaupunki 1993a; Forssan kaupunki 1993b.)

KUVA 36. Ote yleiskaavasta. Pappila ja kirkko ympäristöineen kuvan keskellä PY/s-alueella (Kuva: Forssan kaupunki 2012b, käsittely: Eevi Ruokonen 2025).

7.1.3 Asemakaava

Forssan pappilan ja kirkon alueella voimassa oleva asemakaava tuli voimaan 6.8.2012. Asemakaavassa (kuva 37) pappila sijaitsee kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueella, mitä osoittaa merkintä YK. Alueen suojelumääräys s-1 merkitsee, että ympäristön ominaispiirteet on säilytettävä, ja rakentamatonta aluetta on kehitettävä puistomaisena kokonaisuutena huomioiden miljöön historia sekä maisema- ja kaupunkikuvallisesti tärkeä sijainti. Alue on aidattava kivi- tai metallirakenteisella aidalla, jonka on sijaittava pääosin nykyisellä paikallaan. (Forssan kaupunki 2012a; Forssan kaupunki 2012b.)

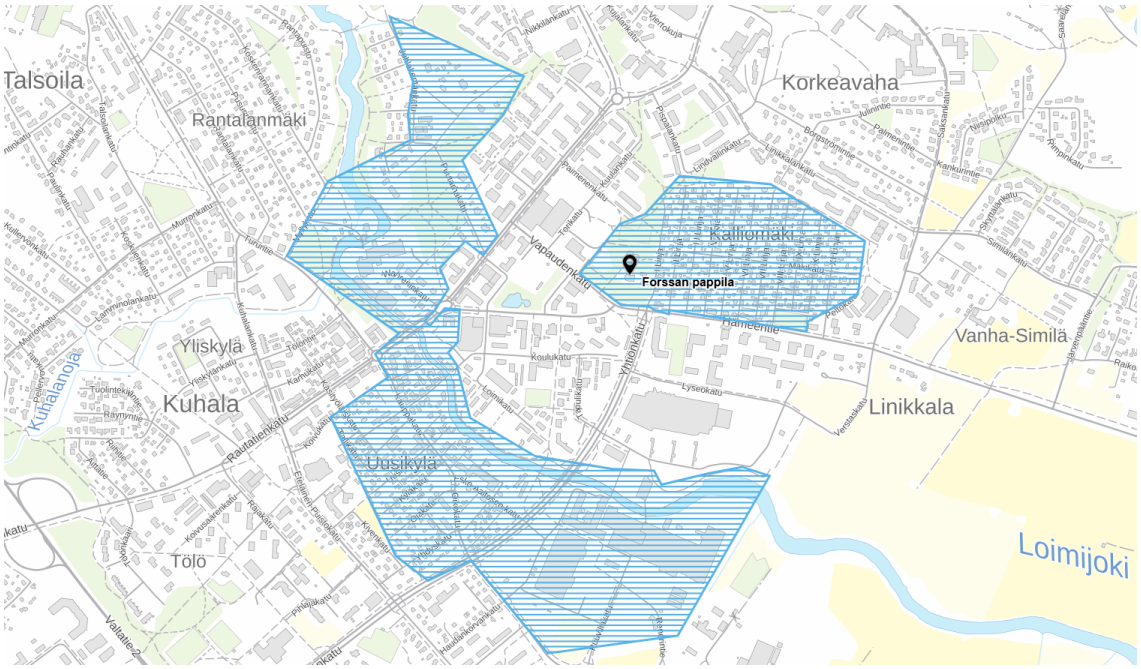

KUVA 37. Ote Forssan pappilan ja kirkon korttelin sekä siihen liittyvien katu-, puisto- ja liikennealueiden asemakaavasta (Forssan kaupunki 2012a).

Pappilan päärakennus sekä siihen kuuluvat kaksi ulkorakennusta ovat asemakaavalla suojeltuja, mikä on osoitettu suojellun rakennuksen merkinnällä sr-24. Lisäksi pappilarakennuksen eteläpuolelle sijoittuva viheralue ja entinen puutarha on nostettu asemakaavassa esiin historiallisena pappilan pihapiirinä. Asemakaavamerkintöjen mukaan ”aluetta on kehitettävä puutarhaistutuksin huomioiden miljöön historia sekä maisema- ja kaupunkikuvallisesti tärkeä sijainti”. (Forssan kaupunki 2012a; Forssan kaupunki 2012b.)

7.1.4 RKY-alue

Pappilan ja kirkon alueella on myös kaavoituksesta riippumaton, kulttuurihistoriallista arvoa osoittava tunnustus – se on vieressään sijaitsevan Kalliomäen pientaloalueen kanssa RKY-aluetta, eli valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä, jonka ominaispiirteet on säilytettävä. Alue on osa laajempaan RKY-kokonaisuutta: Forssan teollisuusyhdyskuntaa (kuva 38). (Museovirasto 2009.)

KUVA 38. Forssan pappila osana Forssan teollisuusyhdyskunnan RKY-aluekokonaisuutta (Museovirasto, n.d.).

RKY-inventointia ylläpitävä Museovirasto kuvailee, että ”Forssan teollisuusympäristö on ainutlaatuinen, yhden maamme varhaisimman maaseudulle perustetun

tekstiiliteollisen yrityksen ympärille rakentunut yhdyskunta teollisuusrakennuksineen, kirkkoineen, kouluineen sekä eri aikakausilta olevine työväen asuinalueineen”. Kirkon, pappilan ja Kalliomäen yhtenäisestä alueesta (kuva 39) Museovirasto kertoo: ”Tammelan seurakuntaan kuuluneen tehdasyhdyskunnan 1910-luvulla rakennettu punatiilinen pitkäkirkko ja jugendvaikutteinen pappila sijaitsevat kumpareella puiston ympäröiminä. Näiden itäpuolella on Kalliomäen laaja, hyvin säilynyt ja yhtenäinen työväestön asuinalue, joka on rakentunut 1800-luvun lopulla kymmenen kujan eli "linjan" varrelle”. (Museovirasto 2009.)

KUVA 39. Nykyisin RKY-alueeksi luokiteltu pappilan, kirkon ja Kalliomäen alue kuvattuna todennäköisesti 1930-luvun puolivälissä. Pappila puutarhoineen kuvassa kirkon juuressa oikealla (Kuva: Veljekset Karhumäki Oy n.d.).

7.2 Julkisivut

Pappila on perustettu pääosin tummanharmaiden graniittisten lohkokivien päälle (kuva 40). Pohjois- ja länsikuistin perustukset ovat betonia, joka on länsikuistin osalta harmaaksi maalattu. Rakennuksen ulkoseinissä on vaaleaksi maalattu lautavuoraus, joka jakautuu erisuuntaisten laudoitusten kenttiin: ikkunoiden alareunasta alaspäin seinät on vaakalaudoitettu ja muuten pystylaudoitettu. Kenttiä erottelee punaruskeat puulistoitukset, jotka kehystävät myös ikkunoita. Lisäksi rakennuksen julkisivuja koristaa paanukentät sekä puuleikkaukset. Kuisteja lu-

kuun ottamatta rakennuksen julkisivut ovat säilyneet hyvin alkuperäisen kaltaisina. Rakennuksen ulkoväritys kuitenkin on vaihtunut vaaleasta värimaailmasta nykyiseen 1970-luvulla.

KUVA 40. Oikealla vanhaa graniittiperustusta ja vasemmalla länsikuistin betoniperustusta (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

Pappilassa on jyrkkä monimuotoinen harjakatto, joka muodostuu kolmesta rakennuksen päädyissä toisiinsa liittyvästä harjalinjasta. Vesikaton materiaali on tummaksi maalattua, saumattua, sinkittyä peltilevyä. Katemateriaali on pääosin 1930-luvulta. Katon pohjois- ja eteläsuuntaisissa lappeissa on pienet kattolyhdyt mataline ullakkoikkunoineen, ja länsilappeella on suurempi ullakkokerroksen huoneesta aukeava kattolyhty. Rakennuksen päätyjä koristaa puusta työstetty räystäslaudoitus, joka ruutuleikkauksineen ja kiemuroineen viittaa jugendiin.

1900-luvun alkupuolella oli tapana koristella pappiloita komeilla puuleikkauksilla (Knapas, Heikkilä & Åvist 2016, 6). Niillä korostettiin jugendaikaista käsityön arvostusta. Forssan pappilassa koristeellisia puuleikkauksia on rakennuksen päädyissä (kuva 41) ja niissä toistuu erityisesti ruututeema. Ruudutusta on seinäpinnan ja räystäslaudoituksen ohella käytetty myös kuistipilareiden yläosissa, joita on jäljellä enää eteläkuistilla. Geometriset muodot kuvastavat erityisesti myöhäisjugendia, jolloin luonnonmukaisista muodoista alettiin siirtyä rationaalisempaan suuntaan.

KUVA 41. Pappilan päädyt ovat julkisivujen koristeellisimmat ja arvokkaimmat osat puuleikkauksineen ja paanutuksineen (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pappiloiden ulkoasussa jugend näkyi lisäksi ulkoseinien paanupintaisissa kentissä (Mäenpää 1992, 18). Paanutetut pinnat kuuluivat myös rakennuksen suunnitelleiden Elersien erikoisuuksiin (Koljonen 2023). Forssan pappilassa paanupintaa on jokaisen julkisivun ylälaidassa. Pitkillä julkisivuilla paanupinta vuoraa

päätykolmioita. Muilla julkisivuilla paanukentät jäävät huomaamattomasti ulkoseinän yläosaan, räystäiden varjoon. Paanutus näyttää lähes samanväriseltä kuin seinien lautavuoraus, mutta on sävyltään hieman lämpimämpi ja tummempi.

Eteläinen julkisivu (kuva 42) on rakennuksen pääjulkisivu ja sen mukaisesti näyttävin. Se aukeaa pappilan entiseen puutarhaan, jonka toisessa päässä kulkee vilkas Hämeentie. Symmetrisessä julkisivussa on kaksi puuleikkauksin koristeltua päätyä. Keskellä on kulmikkaasti ulkoneva, erkkerimäinen lasitettu kuisti. Katonlappeella on matala kattolyhty.

KUVA 42. Julkisivu etelään. 1900-luvun loppupuolella muutettu ulkoväritys on suunniteltu sopimaan takana kohoavan kirkkoon (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Eteläkuistissa on nähtävissä jugendin piirteitä (kuva 43). Se ei kuitenkaan monelta osin vastaa alkuperäistä ilmettään, sillä alun perin se oli lasittamaton, avokaiteinen, ja osa laajempaa avoverantaa ennen sisäänvedetyn massan ulospäin tuomista 1950-luvulla. Vanhalta laajemmalta kuistilta vei kahdet portaat kummaltakin puolelta alas puutarhaan, mutta nykyään vain toisella puolella on yksinkertaiset puuportaat. Kuistin täysin alkuperäistä ilmettä ovat sen kiviperustuksen yllä olevat neliöruudutukset sekä puuleikkauksin koristellut pilarit. Lasitukset ja umpinainen kaide on lisätty myöhemmin. On mahdollista, että nämä ovat vanhan länsikuistin säilyneitä osia, sillä vanhojen valokuvien perusteella länsikuistin lasituksiin kuului samanlaiset ruutujakoiset yläikkunat sekä tiheällä pystykuviolla rytmitetyt umpikaiteet. Ikkunat myös ovat ainakin heloitusten perusteella vanhat.

KUVA 43. Eteläkuistilla toistuu erilaiset ruutuaiheet (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Länsijulkisivulla (kuva 44) on aina sijainnut pappilan pääsisäänkäynti. Se on pappilan julkisivuista eniten muuttunut, sillä sitä hallitseva kuisti ei ole juuri miltään osin alkuperäistä vastaava. Kuistia on 1900-luvun varrella laajennettu, suljettu seinin ja samalla pelkistetty. Myös molemmilla sivuilla aiemmin olleet portaat on korvattu kuistin keskiakselin portailla. Aiemmin kuistin päällä oli myös parveke, jolle kuljettiin kattolyhdyllä aukeavasta ullakkokerroksen huoneesta, mutta parveke on poistettu 1990-luvulla. Julkisivu on nykyisin verrattain vaatimaton: kuistin kokonaisvaltaisten muutosten seurauksena monet alkuperäiset jugendpiirteet

ovat kadonneet. Länsikuistin kautta pääsee sekä isoon huoneistoon että vanhaan kansliaan.

KUVA 44. Julkisivu länteen (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Rakennuksen pohjoispuoli muodostaa sen takajulkisivun (kuva 45). Se aukeaa mäkeä kohti, jonka laella kirkko sijaitsee. Julkisivussa on kaksi päätyä, joista toiseen yhtyy rakennuksen kolmas kuisti. Sen kaksi sisäänkäyntiä vievät pieneen huoneistoon sekä kellariin. Aiemmin kuisti toimi palvelusväen ja taloudenhoidon kulkemiseen. Toista päätyä koristaa eteläjulkisivujen tapaan puuleikkaukset. Molemmat päätykolmiot on paanutettu. Myös pohjoisella katonlappeella on kattolyhty sekä lisäksi rakennuksen savupiiput ja tekniset hormit.

KUVA 45. Julkisivu pohjoiseen (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

Itäjulkisivu (kuva 46) aukeaa pappilan vanhalle talouspihalle, jonka toisella puolella on renkitupa ja ulkovaja. Julkisivun oikealla laidalla on toinen pohjoiskuistin ovista, josta pääsee alas kellariin sekä ylös kuistille. Julkisivua elävöittää seinän yläosan lähes piiloon jäävä paanutus sekä punaruskeat listoitukset ikkunoiden ympärillä ja vuorauskenttien välissä. Julkisivu on pappilan julkisivuista yksinkertaisin ja koruttomin. Koristeellisten elementtien sijaan idän puolella on teknisiä osia, kuten talotikkaat sekä muistona vanhasta keskuslämmityspiipusta jäljelle jäänyt jalusta, joka sijaitsee kellarin oven vieressä.

KUVA 46. Julkisivu itään (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pappilan julkisivuissa on ollut alkuperäisestä poikkeava, kontrastinen ulkoväritys 1970-luvulta lähtien. Nykyinen maalipinta on vuodelta 1996. Sen ikä ja rasitus näkyvät julkisivussa monin paikoin maalipinnan kuoriutumisena sekä tummumisena. Pintavauriot antavat rakennuksesta nykytilassaan osin hoitamattoman vaikutelman, mutta lisäksi ne altistavat julkisivujen arvokkaita puuosia kosteus- ja säärasituksille maalipinnan suojaavan vaikutuksen heikentymisen vuoksi.

7.2.1 Ikkunat

Pappilassa on 48 ikkunaa, joista 19 on pohjakerroksen T-karmisia ikkunoita ja 12 ullakon ikkunoita. Kuistien ikkunoiden osuus on 13 ja kuistien sisälle jäävien, julkisivusta piilossa olevien ikkunoiden osuus on 4. Kaikkien ikkunoiden karmit ja puitteet ovat valkoiseksi maalattua puuta. Ikkunat sijoittuvat julkisivuihin pääosin

hyvin symmetrisesti. Ikkunoita on viittä eri mallia, joista osa on myöhemmin lisättyjä. Varsinkin rakennuksen alkuperäiset ikkunat edustavat ulkoasultaan jugendia, sillä Mäenpään (1992, 18) mukaan pappiloiden ulkoasussa jugend näkyi tyypillisesti pieniruutuiseksi jaotelluissa ikkunoissa.

Pohjakerroksen suuret T-karmiset ikkunat (kuva 47) ovat alkuperäisiä. Jo karmijaollaan ne edustavat jugendia, mutta tyylisuuntaa korosti entisestään pieniruutuiset jakopuitteet, jotka niiden yläikkunoita alun perin koristi. Puitteiden poistamisajankohdasta ei ole varmuutta, mutta vanhojen kuvien perusteella ne on poistettu ikkunoiden yläosasta 1960-lukuun mennessä. Nykyään pientä jugendhenkistä ruutujakoa on vain rakennuksen ullakkokerroksen ikkunoissa, jotka myös ovat alkuperäisiä – päätykolmioiden ikkunat (kuva 48) on jaoteltu kahteentoista pieneen ruutuun kahdella pystypuitteella ja kolmella vaakapuitteella. Ne muodostivat aiemmin yhtenäisen ilmeen pohjakerroksen ikkunoiden kanssa, joiden yläosat olivat myös juuri kaksitoistaruutuisia. Ullakon kattolyhtyjen matalat ikkunat (kuva 49) puolestaan on jaoteltu kymmenruutuisiksi viidellä pystypuitteella ja yhdellä vaakapuitteella.

KUVA 47. Pohjakerroksen suuret T-karmiset ikkunat. Ikkunoista on poistettu yläosan ruutujako (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 48. Ullakkokerroksen ruutuikkuna päätykolmion kohdalla (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 49. Kattolyhdystä aukeavat ullakon ikkunat (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pappilan länsikuistin kuusiruutuiset ikkunat (kuva 50) on lisätty 1900-luvun loppupuolella. Länsikuistin yläpuolella olevassa ullakkokerroksen huoneessa on neljä ikkunaa, jotka ovat myös kuusiruutuisia mutta kaksipokaisia. Nämä ikkunat ovat tiettävästi alkuperäisiä, joskin yhden ikkunan paikalla oli ennen ovi. Pohjoiskuistin ikkunat (kuva 51) on tiettävästi lisätty 1950-luvulla kuistin laajentamisen yhteydessä, jolloin vierekkäin sijoitettiin kolme välikarmillista ikkunaa. Alkuperäisten piirustusten mukaan pohjoiskuistilla oli alun perin kaksi ikkunaa, joissa oli pientä ruutujaottelua.

KUVA 50. Länsikuistin kuusiruutuinen ikkuna (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 51. Pohjoiskuistin välikarmilliset ikkunat (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

7.2.2 Ulko-ovet

Pappilassa on neljä ulko-ovea kolmen kuistin yhteydessä. Pohjoiskuistin mintunväriset puuovet (kuva 52 ja 53) ovat pitkälti samalla paikalla kuin alun perin. Ovet ovat vanhoja, mutta niiden alkuperäisyydestä ei ole varmuutta. Oletettavasti ne

on vaihdettu myöhemmin, sillä alkuperäisissä julkisivupiirustuksissa on erimalliset ovet. Myös eteläkuistin ovi on vanhempaa mallia, mutta se ei ole alkuperäinen, vaan lisätty myöhemmin kuistin lasituksen yhteydessä. Länsikuistin ovi puolestaan on selvästi muita uudempi (kuva 54) ja myös sijoittuu alkuperäisestä poikkeavasti kuistin keskiakselin kohdalle. Se on väriltään valkoinen, kuten myös eteläkuistin ovi.

KUVA 52. Pohjoiskuistille vievä ovi (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 53. Kellariin sekä pohjoiskuistille vievä ovi (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 54. Länsikuistin uudempi ovi (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Ulko-oviksi katsotaan myös kuisteilta sisätiloihin vievät ovet, vaikka ne eivät ole näkyvä osa julkisivuja. Näitä ulko-ovia on neljä, joista jokainen on vanhaa mallia. Ovien alkuperäisyydestä ei kuitenkaan ole varmuutta.

Pieneen huoneistoon ja vanhaan kansliaan vie samanmalliset, mutta erikokoiset peiliovet, jotka jakautuvat ikään kuin ristillä neljään peiliin. Kanslian ovessa siniharmaaksi maalatut peilit erottuvat muuten valkoisesta ovesta (kuva 55), kun taas pienen huoneiston ovi on kokovalkoinen. Isoon huoneistoon vie samaa tyyliä olevat peilipariovet, joiden ylemmät osat ovat kolmiruutuiseksi lasitettuja (kuva 56). Väritykseltään ovi on viereisen kanslian oven kaltainen. Eteläkuistilta sisälle vievä ovi on valkoinen, osin lasitettu peilipariovi (kuva 57), jonka yläosassa on ikkuna. Osassa ovista on vanhat heloitukset. Länsikuistin ovissa on Abloyn vanhoja lukkoja (kuva 58) ja eteläkuistin ovessa vanhempi Björkbodan lukko (kuva 59).

KUVA 55. Vanhan kanslian ovi länsikuistilla (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 56. Ison huoneiston pariovet länsikuistilla (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 57. Eteläkuistin pariovet ison huoneiston saleihin (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

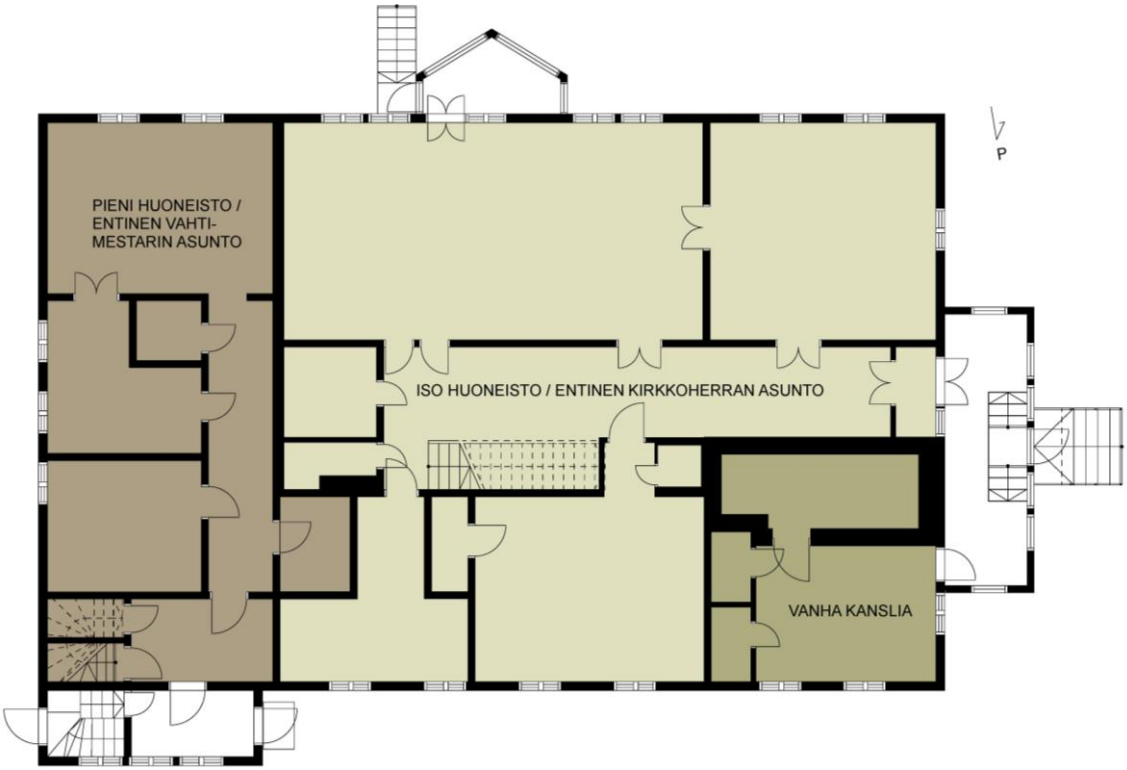
KUVA 58. Abloyn lukko länsikuistin ovessa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 59. Björkbodan vanha lukko eteläkuistin ovessa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

7.3 Sisätilat

Rakennuksessa on kaksi erillistä huoneistoa sekä erillinen vanhan kanslian tila (kuva 60), jotka muotoutuivat ja saivat monelta kannalta nykytilaa vastaavan olemuksensa 1970-luvun muutostöissä. Selvityksessä tiloista käytetään nimityksiä:

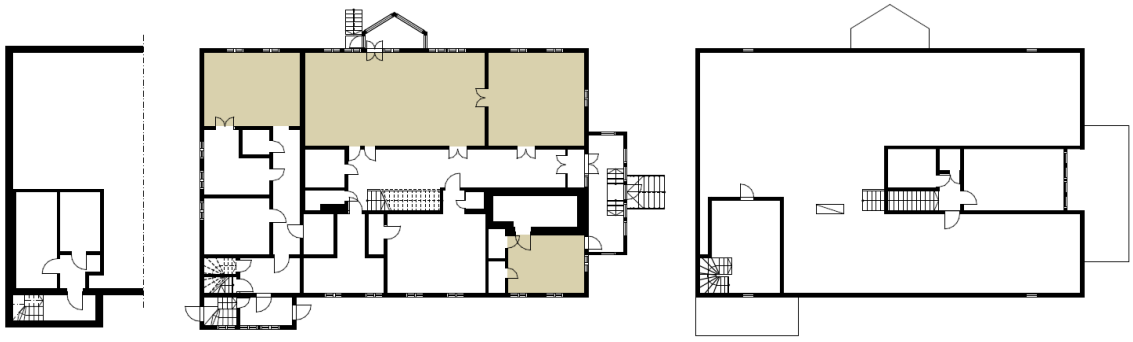
iso huoneisto eli entinen kirkkoherran asunto, pieni huoneisto eli entinen vahtimestarin asunto, sekä vanha kanslia. Tässä kappaleessa tarkastellaan yhteisesti rakennuksen eri osien sisätiloja eriteltynä niiden käyttötarkoituksen mukaan, joita tässä työssä ovat kokoontumis-, liikenne-, saniteetti-, huolto- sekä varastotilat.

KUVA 60. Pappilan kolme erillistä tilaa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

7.3.1 Kokoontumistilat

Kokoontumistiloja (kuva 61) on eri huoneistoissa pohjakerroksessa. Ne palvelevat erilaisia yhteisöllisiä tarkoituksia kuten juhlia, kokouksia ja harrastustoimintaa.

KUVA 61. Pappilan kokoontumistilat. Vasemmalla kellarikerros, keskellä pohjakerros ja oikealla ullakkokerros (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Vanhan kanslian kokoontumistila on rakennuksen luoteiskulmassa. Ison sekä pienen huoneiston kokoontumistilat puolestaan sijoittuvat rakennuksen valoisalle etelälaidalle. Tilojen keskeinen sijainti, avaruus ja suurista ikkunoista tulviva valo heijastavat tilojen historiallistakin merkitystä yhteisöllisenä kohtaamispaikkana.

Ison huoneiston kokoontumistilat koostuvat kahdesta tilasta: isosta ja pienestä salista. Iso sali jakautui alun perin kahteen saliin ja 1970-luvulta lähtien kahteen makuuhuoneeseen sekä saliin. Myöhemmin käyttötarkoituksen muutoksen myötä seinät kaadettiin, jonka myötä iso sali muodostui. Alkuperäisestä huonejaosta muistuttaa salin keskellä näkyvä osa alkuperäistä seinää (kuva 62). Salin ulkoseinä oli alun perin sisempänä ja paikalla oli avoverantaa. 1950-luvulla ulkoseinä siirrettiin nykyiselle paikalleen. Vanhaa, pitkän ja kapean avoverannan paikkaa osoittaa muuta sisäkattoa matalammalla oleva osuus ikkunoiden yllä.

KUVA 62. Ison salin keskikohtaa halkoo vielä osa vanhaa seinää, mikä kertoo pappilan alkuperäisestä huonejaosta (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pieni sali (kuva 63) on pappilan parhaiten säilynyt tila. Se on säilynyt rakenteellisilta muutoksilta täysin, mutta tilan pintamateriaalit eivät ole alkuperäisiä. Pienen ja ison salin yhdistää toisiinsa alkuperäisellä paikallaan olevat pariovet (kuva 64).

KUVA 63. Pieni sali on säilynyt rakenteellisilta muutoksilta. Tilan seinät ja ovet ovat alkuperäisillä paikoillaan (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 64. Vanhat, alkuperäisellä paikallaan olevat pariovet yhdistävät pienen ja ison salin toisiinsa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pienen huoneiston kokoontumistila (kuva 65) on alun perin toiminut makuuhuoneena ja 1970-luvun muutostöiden jälkeen vahtimestarin olohuoneena. Ovet viereisiin pappilan saleihin tuolloin luonnollisesti poistettiin. Vanhan kanslian (kuva

66) kokoontumistila on samalla sen ainoa huone. Sen ympärille sijoittuvat aputilat, joista arkistoholvi on peräisin 1930-luvulta, ja kaksi muuta tilaa on lisätty 1970-luvulla paikalle, josta ennen oli yhteys pappilan työhuoneeseen ja muihin tiloihin.

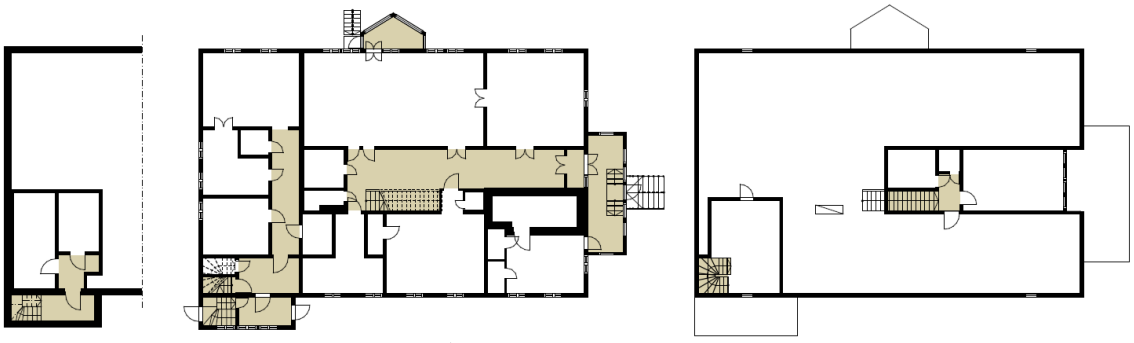

KUVA 65. Pienen huoneiston kokoontumistila. Kuvasta oikealle aukesi vielä ennen 1970-lukua pariovet pappilan saleihin (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 66. Vanha kanslia. Oikealla on vanha arkistoholvin ovi, muiden ovien takana on varasto ja wc (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

7.3.2 Liikennetilat

Liikennetilat (kuva 67) muodostavat rakennuksen tilojen välisen yhteyden sekä ohjaavat sisä- ja ulkotilojen välistä liikennettä. Näitä ovat kuistit, tuulikaapit ja eteiset sekä käytävät ja portaat.

KUVA 67. Pappilan liikennetilat. Vasemmalla kellarikerros, keskellä pohjakerros ja oikealla ullakkokerros (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Kuisteja rakennuksessa on kolme: pohjois-, länsi-, ja eteläkuisti. Länsikuisti (kuva 68) on aina ollut pääasiallisena kulkureittinä pappilaan, mutta se on muuttunut alkuperäisestä ulkoasustaan täysin. Nykyään länsikuistin sisällä on kahteen

suuntaan nousevat portaat, jotka johdattavat joko entisen kanslian tai ison huoneiston ovelle. Tämä kuvastaa rakennuksen historiaa sekä kirkkokansliana että kirkkoherran asuntona. Alun perin kuistin kummallakin puolella oli kuistille ulkoa nousevat portaat nykyisten keskiakselin portaiden sijaan. Nykyiset kuistin sisäportaat toimivat ikään kuin kuvainnollisena jatkumona vanhoille portaille, kertoen rakennuksen kahdesta historiassaan keskeisestä käyttötarkoituksesta.

Eteläkuisti (kuva 69) on etelän puoleisesta entisestä avoverannasta jäljelle jäänyt osa, joka on myöhemmin lasitettu. Kuisti ei juuri toimi kulkuväylänä, vaikka siitä portaat alas pihamaalle johdattaakin. Ulos levittyvien juhlien yhteydessä eteläkuisti kuitenkin on se osa, mikä yhdistää sisä- ja ulkotiloja toisiinsa.

KUVA 68. Länsikuisti sisältä (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 69. Eteläkuisti sisältä (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pohjoiskuisti (kuva 70) on entinen pappilan talouspuolen kulkuväylä, ja 1970-luvulta lähtien se on toiminut pienen huoneiston kuistina. Sen kautta johtavat myös portaat kellariin (kuva 71), jotka ovat muotoutuneet nykyiseen muotoonsa osittain 1950-luvulla, ja lopullisesti 1970-luvulla, kun suoraan sisäeteiseen vienyt portaiden puolikas purettiin ja rakennettiin sen sijaan kuistille vievät, puiset ja kapeat portaat.

KUVA 70. Pohjoiskuisti sisältä. Oikeanpuoleinen ovi vie pieneen huoneistoon, vasemmanpuoleinen kellarin portaisiin (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 71. Kellarin portaat. 1950- ja 1970-lukujen välillä oikealla olevan seinän kohdalta betoniportaat jatkuivat ylös eteiseen (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

Käytävät muodostavat huoneistojen sisäisen rungon ja yhdistävät eri tilat toisiinsa. Pienen huoneiston käytävä on muodostunut vasta 1970-luvulla rakennuksen jakautumisen yhteydessä. Käytävän ja kuistin välissä on eteinen, joka on alun perin toiminut pappilan keittiön eteisenä ja säilynyt rakenteellisilta muutoksilta kohtalaisen hyvin. Lähinnä osa ovista on siirtynyt ja pintamateriaaleja vaihtunut – paneelikatto kuitenkin on mahdollisesti alkuperäinen. Eteisestä vie portaat myös ullakkokerrokseen, jossa olevaan tilaan on mahdollisesti alun perin majoittunut pappilan palvelusväkeä.

Ison huoneiston pitkälle käytävälle kuljetaan pienen tuulikaapin kautta. Käytävästä (kuva 72) puolet on aina ollut samassa käytössä, tarkalleen ottaen eteishallina. Loppuosa käytävästä muodostui 1970-luvulla, kun rakennuksen keskellä ollut tarjoiluväli poistettiin ja muutettiin eteiskäytävän jatkeeksi. Käytävän päästä nousee ullakkokerrokseen johtavat suorat portaat, jotka lisättiin 1970-luvulla (kuva 73) vanhojen portaiden tilalle. Kummankin huoneiston käytävälle on jätetty 1970-luvulla lisätyt kalusteryhmät sekä lasketut alakatot.

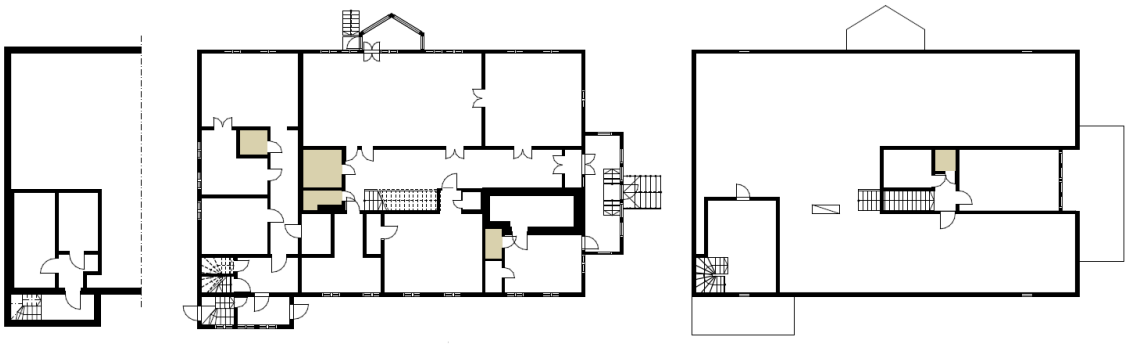

KUVA 72. Ison huoneiston käytävää, vasemmalla 1970-luvun kalusteryhmä. Oikealla olevat kaksi ensimmäistä oviaukkoa ovat alkuperäisillä paikoillaan (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 73. Ison huoneiston käytävän päässä olevat 1970-luvun portaat (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

7.3.3 Saniteettitilat

Pappilan saniteettitilat (kuva 74) koostuvat nykyisin ainoastaan wc-tiloista. Kaksi niistä oli aiemmin kylpyhuoneita, kun pappila oli vielä asuinkäytössä.

KUVA 74. Pappilan saniteettitilat. Vasemmalla kellarikerros, keskellä pohjakerros ja oikealla ullakkokerros (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Wc-tiloja on yhteensä viisi, joista kolme on isossa huoneistossa. Suurin osa tiloista on lisätty 1970-luvun muutostöissä, paitsi ison huoneiston suurin wc, joka on ollut paikallaan jo 1950-luvun muutostöitä edeltävänä aikana, jolloin ovi aukesi vastakkaiselta seinältä entiseen makuuhuoneeseen. 1970-luvulla ovi siirrettiin, tilaa laajennettiin ja pinnat uusittiin. Nykyään se toimii naisten wc:nä ja lastenhoitohuoneena. Kun tilat muutettiin asunnoista seurakuntatiloiksi 1980-luvun lopulla, peseytymisvarusteet poistettiin tiloista. Wc-tilojen pinnat ovat jääneet entiseen asuunsa – ne edustavat vahvaa ja rohkeaa 1970-luvun tyyliä (kuva 75 ja 76).

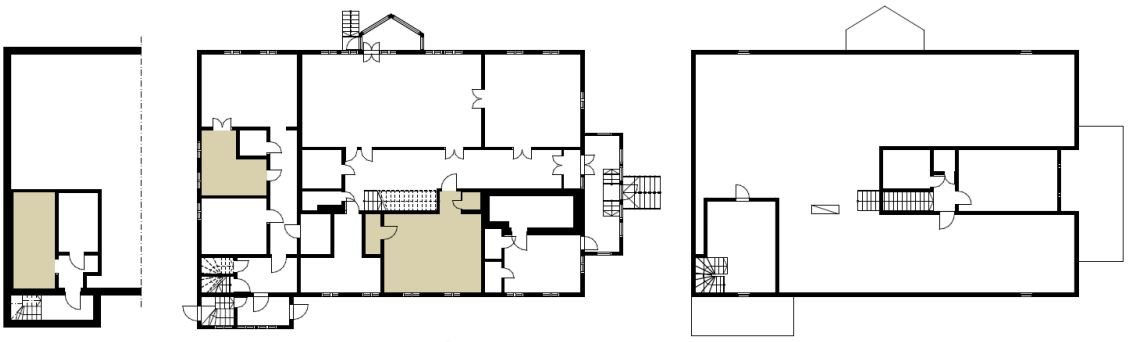

KUVA 75. Ison huoneiston 1970-luvulla rakennettu, pohjakerroksen pienempi wc-tila (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 76. Pienen huoneiston 1970-luvulla rakennettu entinen kylpyhuone, nykyinen wc (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

7.3.4 Huoltotilat

Huoltotiloihin (kuva 77) kuuluvat tässä työssä keittiöt, siivouskomerot ja tekniset tilat, joita rakennuksen käyttöön ja ylläpitoon keskeisesti tarvitaan. Rakennuksen varsinainen tekninen tila sijoittuu kellarin entiseen kattilahuoneeseen, joka toimii nykyisin lämmönjakohuoneena.

KUVA 77. Pappilan huoltotilat. Vasemmalla kellarikerros, keskellä pohjakerros ja oikealla ullakkokerros (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pienellä sekä isolla huoneistolla on omat keittiönsä, jotka tehtiin 1970-luvun muutostöissä ja ovat kalustukseltaan pitkälti sen mukaisia (kuva 78 ja 79). Keittiöihin on tilojen käyttötarkoituksen muututtua lisätty joitain ammattilaiskeittiön laitteita ja kalusteita, mutta 1970-luvun kaapistoja on samalla säilytetty. Ison huoneiston keittiöstä on kuitenkin poistettu keskikaapistot, jotka asuntona toimiessaan jakoivat tilaa keittiön ja kodinhoidon puoleen. Keittiön nurkkaan sijoittuu myös huoltotiloihin lukeutuva siivouskomero.

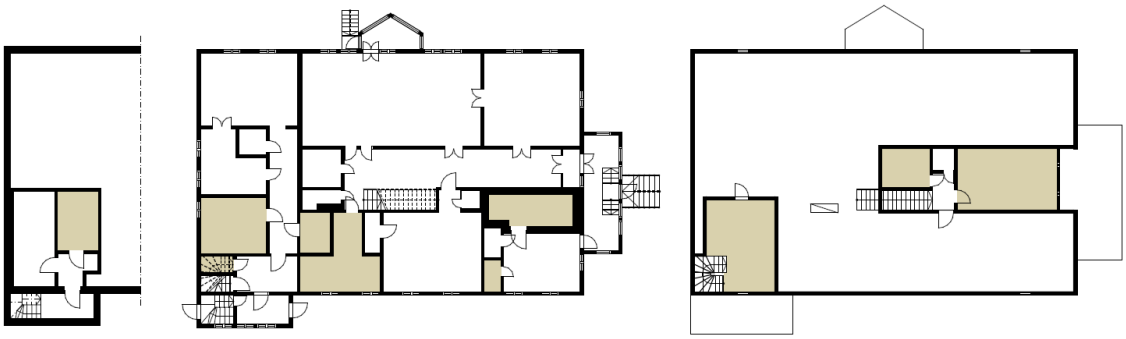

KUVA 78. Ison huoneiston keittiö (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 79. Pienen huoneiston keittiö (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

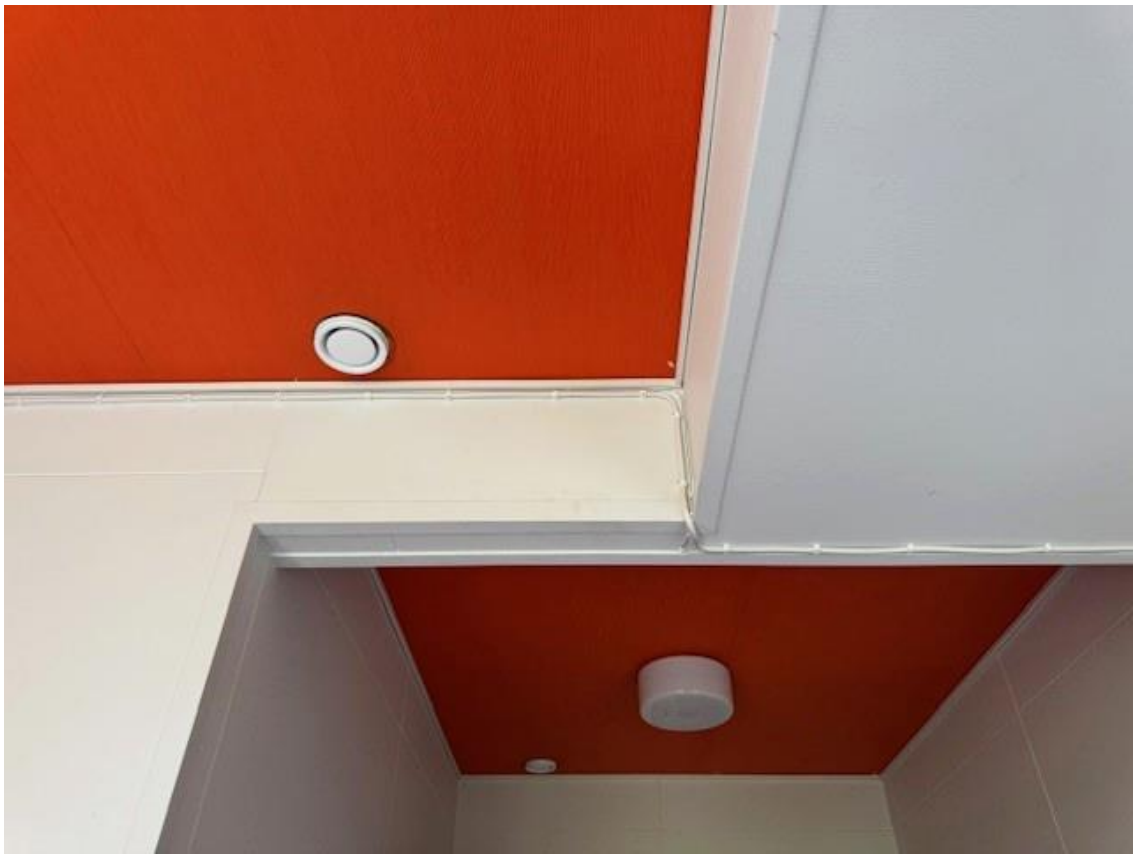
7.3.5 Varastotilat

Pappilassa on useita varastokäytössä olevia tiloja, joista osa on ollut aiemmin muussa käytössä. Varastotiloja (kuva 80) on muun muassa entisissä makuuhuoneissa, pukuhuoneissa, pesuhuoneessa ja saunassa.

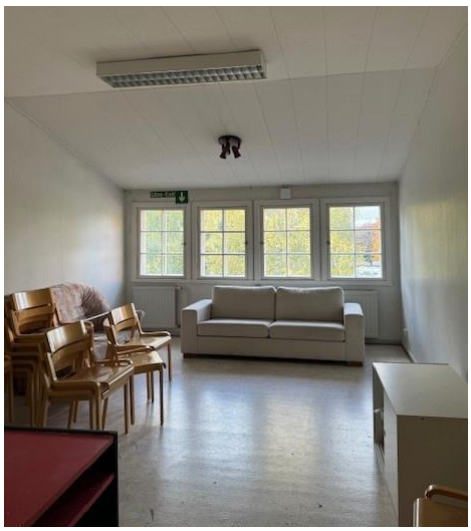

KUVA 80. Pappilan varastotilat. Vasemmalla kellarikerros, keskellä pohjakerros ja oikealla ullakkokerros (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Ison huoneiston yhtenä varastotilana toimii entinen pukuhuone, pesuhuone ja sauna, jotka purettiin jäätyään pois asumiskäytöstä. Tilassa näkyy edelleen jälkiä sen entisestä käytöstä, esimerkiksi saunan kohta erottuu katosta (kuva 81). Pukuhuoneista toinen suljettiin erilleen pienen huoneiston varastoksi. Varastokäyttöön ovat päätyneet myös pari entistä makuuhuonetta (kuva 82) sekä ullakon aula (kuva 83). Muut varastotilat on alun perinkin varastokäyttöön tarkoitettu.

KUVA 81. Varaston sisäkatosta erottuu entinen saunan paikka oikealla, pesuhuoneen paikka vasemmalla ja toinen pukuhuoneista kuvan alalaidassa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 82. Ullakkokerroksen alkuperäinen piispankamari ja myöhempi makuuhuone on nykyään pääasiassa varastokäytössä (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

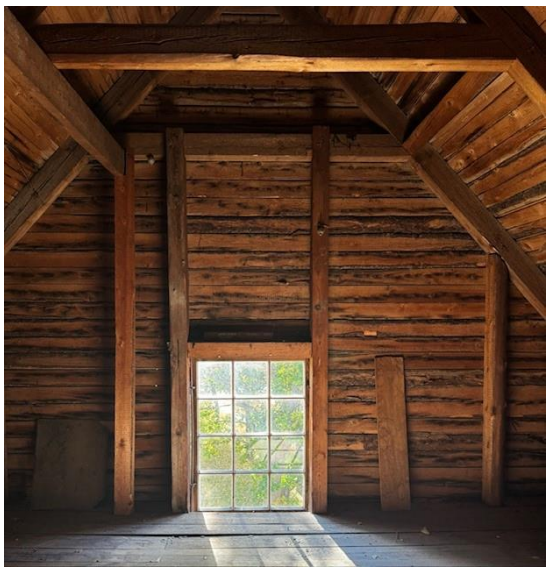
KUVA 83. Pienen huoneiston ullakon aulan varastotilaa (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

7.4 Rakennusosat, pintamateriaalit ja irtaimisto

7.4.1 Rakenteet

Pappilan ulkoseinät ovat hirsirakenteisia (kuva 84). Ulkoseiniin on tiettävästi 1950-luvulla lisätty huokoista kuitulevyä. Alkuperäisten väliseinien rakenteesta ei ole varmuutta, mutta ne ovat oletettavasti puurakenteisia. 1930-luvulla laajennetun arkistoholvin palosuojattu seinä on massiivista muurattua tai valettua rakennetta. 1970-luvulla lisätyt väliseinät ovat puurankaisia levyseiniä.

Yläpohjassa on massiivipuiset kattoristikkorakenteet, joita kannattelee pystysuuntaiset tukipuut (kuva 85). Ristikoiden päällä on puinen, pontattu aluskatelaudoitus. Rakennus on perustettu graniittiselle kivijalalle. Alapohja on tuulettuva puurakenteinen rossipohja ja sen rakenteet ovat osin hirsisiä (kuva 86). Alapohjan eristeet on tiettävästi uusittu 1950-luvulla, mutta eristemateriaalista ei ole varmuutta. Pappilan kellarin lattia on betoninen ja katto todennäköisesti holvattu tiilikatto, joka on rapattu (kuva 87). Kellarin seinät ovat muurattuja tai valettuja.

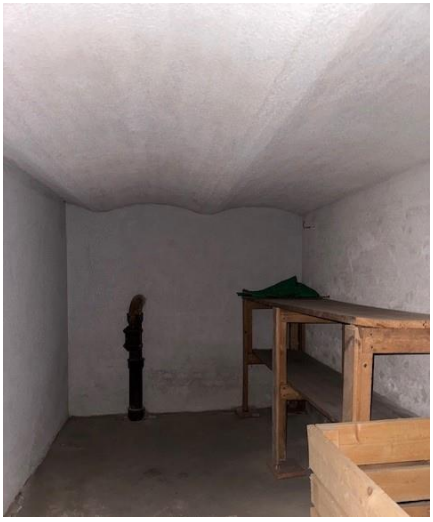

KUVA 84. Hirsistä ulkoseinää päätykolmion kohdalla ullakolla (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 85. Keskiharjan kattorakenteita ullakolla (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 86. Pappilan tuulettuvaa alapohjaa (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 87. Kellarin rakenteita, kuvassa entinen talouskellari (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

7.4.2 Pintamateriaalit

Pintamateriaalit on listattu liitteessä 5. Pappilan seinät ovat suurimmaksi osaksi tapetoituja tai maalattuja. Joissain tiloissa seinäpinnassa on myös pinkopahvi. Maalattujen seinien sävynä on pääosin valkoinen. Poikkeuksen tekee ison huoneiston keittiön seinät, jotka ovat beigen sävyllä maalattu. Kuistien seinät ovat

puupaneloituja – pohjois- ja eteläkuistilla ne on maalattu ja länsikuistilla puolestaan lakattu.

Pappilassa on muutamaa erilaista tapettia, suurin osa on tavanomaisia, hennosti kuvioituja, beigen ja harmaan värisiä tapetteja. Poikkeuksena on 1950-luvun Pihlgren & Ritolan lehtiaiheinen Tammenlehti harmaan sävyisenä (kuva 88) (Pihlgren & Ritola Oy n.d.). Tammenlehteä on ison huoneiston käytävän seinissä lähes kauttaaltaan. Sen alkuperästä ei ole tarkkaa tietoa. Muut pappilan tapetit on oletettavasti lisätty pääosin 1980-luvun loppupuolella, kun alakatot purettiin muista tiloista paitsi käytävistä. Poikkeuksena mainittu Tammenlehti sekä pappilan ainoa värillinen tapetti – ullakkokerroksen portaikon ja aulan vihertävä kangasjäljitteinen tapetti on todennäköisesti 1970-luvun muutostöistä peräisin.

1970-luvulta ovat peräisin myös kaikkien pappilan wc-tilojen tapetit, joista suurin osa on aikakaudelleen tyypillistä, paksua ja kuvioitua vinyylitapettia (kuva 89). Poikkeuksena on pienen huoneiston wc, jossa on kirkkaanpunaista kevytvinyylitapettia. Kyseessä on ohuempi ja edullisempi, mutta silti vettä hylkivä materiaali. Koska huoneisto oli vahtimestarin asunto, wc:n pinnoitukseen ei ilmeisesti panostettu yhtä paljon kuin kirkkoherran asunnossa ja kansliassa, minkä vuoksi pintamateriaalissa säästettiin. Samaa punaista tapettia on käytetty myös esimerkiksi siivouskomeron ja joidenkin varastotilojen seinissä.

KUVA 88. Ison huoneiston käytävässä oleva Tammenlehti-tapetti (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 89. Wc-tilojen retro vinyylitapetti 1970-luvulta (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

Pappilan lattiat on päällystetty muovimatolla kaikkialla paitsi etelä- ja länsikuistilla (kuva 90), portaissa ja pienen huoneiston ullakon aulassa. Pappilassa yhteensä kahdeksaa erilaista muovimattoa, joista kaikki ovat eri beigen tai harmaan sävyjä. Mattojen kuvioinnit vaihtelevat erityyppisten tilojen välillä (kuva 91).

KUVA 90. Maalattua lautalattiaa länsikuistilla (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 91. Muovimattoa ison huoneiston käytävällä ja saleissa (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

Pappilan sisäkatot ovat nykyään pääosin valkoiseksi maalattua reunaviisteistä puukuitulevyä (kuva 92). Pienen huoneiston eteisessä sekä ullakon aulassa (kuva 93) on vielä vanhaa valkoiseksi maalattua paneloitua kattoa. Saniteettitilojen sisäkatot ovat 1970-luvulla pinnoitettu kevytvinyylitapetilla, joka on entisen pesuhuoneen ja pukuhuoneiden sekä pienen huoneiston wc:n osalta kirkkaanpunaisen, ja muiden wc-tilojen osalta valkoisen sävyistä.

KUVA 92. Valtaosa pappilan sisäkatoista on valkoista puukuitulevyä (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 93. Ullakon aulan puupaneloitu sisäkatto (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

7.4.3 Väliovet

Pappilan väliovet ovat useaa eri mallia, kokoa ja ikää. Suurin osa niistä on vanhoja puisia peiliovia, joista useissa risti jakaa oven neljään peiliin (kuva 94). Pariovissa sen sijaan on kaksi peiliä, minkä myötä niiden ollessa suljettuna muodostuu sama ristin muoto. Pariovia on salien (kuva 95) ja tuulikaapin yhteydessä sekä pienen huoneiston kokoontumistilan ja keittiön välillä. Ison huoneiston kapeat vessan ovet (kuva 96) puolestaan ovat kaksipeilisiä ilman ristin muotoa. Ne ovat kokonsa ja mallinsa perusteella entiset pariovet, joita oli pappilassa enemmänkin ennen 1970-lukua, jolloin kyseiset wc:n ovet lisättiin. Huomattavasti matalampia peiliovia puolestaan ovat esimerkiksi ison huoneiston siivouskomeron (kuva 97) ja pienen huoneiston ullakon aulan ovet.

Isossa huoneistossa peiliovet on maalattu kaksivärisiksi niin, että peiliosat ovat siniharmaita ja muut osat valkoisia. Pienessä huoneistossa kaikki ovet sen sijaan ovat kauttaaltaan valkoisia (kuva 98). Pappilan peiliovet ovat ilmeisen vanhoja, mutta niiden alkuperäisyydestä ei ole varmuutta.

KUVA 94. Entiset makuuhuoneiden, nykyiset ison salin ovet (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 95. Salien välillä alkuperäisellä paikallaan olevat pariovet (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 96. Korkea ja kapea wc:n ovi, joka todennäköisesti on aiemmin ollut parioven toinen ovilehti (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 97. Matala siivouskomeron ovi (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 98. Pienen huoneiston kokoontumistilan pariovet (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Loput pappilan ovista ovat yksinkertaisia laakaovia, joita on lisätty 1970-luvulla huonejärjestyksen muuttuessa. Vanhoja ovia pyrittiin tuolloin säilyttämään ja siirtämään uusille paikoille mahdollisuuksien mukaan. Laakaovet ovat pienessä huoneistossa valkoisia ja isossa huoneistossa sekä vanhassa kansliassa sinihar-maita. Lisäksi kansliassa on vanha, suuri arkistoholvin ovi.

Vanhojen peiliovien heloitukset ovat pääosin vanhoja, mikä lisää ovien arvokkuutta. Muuten samanikäisissä ovissa on kuitenkin useita erilaisia lukkoja ja kahvoja (kuva 99 ja 100), sillä niitä on ilmeisesti uusittu aina tarpeen mukaan. Joissain vanhoissa peiliovissa on huomattavasti muita uudempia kahvoja – ollen 1970-luvulla lisättyjen laakaovienkin kahvoja selvästi uudempia. Arkistoholvin ovessa on vanha kääntöpyörä (kuva 101), joka osoittaa, että oven on valmistanut tamperelainen vanha kassakaappitehdas G. R. Grundström, myöhemmin Kaipio Oy. Ovi on todennäköisesti peräisin 1930-luvun arkistoholvin laajennuksesta.

KUVA 99. Ison salin ovenkahvaa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 100. Siivouskomeron ovenkahvaa (Kuva: Eevi Ruokonen 2024).

KUVA 101. Holvioven vanha kääntöpyörä (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pappilan ovia kehystäviä peitelistoja on kahta mallia. Yksinkertaista, suoraa mallia on etenkin pienten ja toissijaisten tilojen sisäpuolella, missä ne eivät juuri näy. Suurin osa pappilan peitelistoista onkin leveämpää ja vanhempaa, hillitysti profiloitua mallia (kuva 102 ja 103). Ne ovat puisia ja maalattu joko valkoisella tai siniharmaalla. Profiloitua peitelistaa on käytetty lisäksi pappilan ikkunoiden ympärillä. Peitelistojen alkuperäisyydestä ei ole varmuutta. On todennäköistä, että ne ovat hyvin vanhoja elleivät alkuperäisiä, sillä hillitysti koristeltuina ne edustavat aikaa, jolloin muotokieli alkoi muuttua rationaalisempaan suuntaan, pitäytyen vielä kuitenkin maltillisessa koristeellisuudessa.

KUVA 102. Profiloitu peitelista valkoisena pienessä huoneistossa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 103. Profiloitu peitelista siniharmaana isossa huoneistossa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

7.4.4 Kalusteet, irtaimisto ja valaisimet

Pappilan alkuperäinen tai eri kirkkoherrojen aikainen kalustus on ajan saatossa vaihtunut ja muuttunut useaan otteeseen, eikä tiloissa ole juuri säilynyt irtaimistoa, joka suoraan liittyisi pappilan varhaisiin vaiheisiin tai sen asuinkäyttöön 1900-luvun alkupuolella. 1970-luvulla lisätyt keittiö- ja komerokaapistot ovat kuitenkin edelleen edustamassa pappilan viimeisintä aikakautta kirkkoherran asuntona. Pappilan muututtua juhla- ja kokoontumistiloiksi 1980-luvun lopulla sisätiloja on kalustettu uudelleen käytön edellyttämällä tavalla – tiloissa on runsaasti puisia pöytiä ja tuoleja. Kalusteiden tarkoitus painottuu enemmän toiminnallisuuteen, kuin historialliseen tai tiettyä tyylisuuntaa mukailevaan ilmeeseen.

Tiloissa on kuitenkin jotain irtaimistoa, jolla on arvoa pappilan kulttuurihistorian kannalta. Esimerkiksi vanha kaappikello (kuva 104), jonka kirkkoherra Jousimaa on kaiverrusten (kuva 105) mukaan saanut 50-vuotislahjakseen seurakuntalaisilta vuonna 1958, on yksi harvoista kirkkoherrojen ajoilta säilyneistä irtokalusteista. Kaksi Fazer-merkkistä pianoa, joista toinen on muotoilun perusteella vanhempi, ovat molemmat todennäköisesti 1900-luvun jälkimmäiseltä puoliskolta. Varmuutta ei ole, onko pianot hankittu vasta tilojen käyttötarkoituksen muuttuessa vai onko esimerkiksi ison huoneiston vanhempi piano kuulunut jo kirkkoherran aikaiseen kalustukseen.

KUVA 104. Vanha kaappikello (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 105. Kaappikellon omistuslaatan kaiverrukset kertovat sen olleen lahjoitettu Forssan pappilan kolmannelle kirkkoherralle (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Pappilan nykyisistä valaisimista suurin osa on tiettävästi peräisin 1970-luvulta tai 1980-luvun loppupuolelta, ja ne ovat pitkälti tavanomaisia kattovalaisimia, jotka eivät muodosta erityistä yhtenäistä kokonaisuutta.

Poikkeuksen kuitenkin tekevät ison huoneiston salien Orno-valaisimet, jotka kuuluvat Klaus Michalikin suunnittelemaan Bau-sarjaan. Valaisimet on sijoiteltu pieneen saliin sekä ison salin kummallekin puolelle kymmenen valaisimen näyttäviin ryhmiin (kuva 106). Valaisimet edustavat 1960-lukua, eivätkä siten ole osa pappilan alkuperäistä sisustusta. Vaikka Bau-sarjan valaisimet eivät ole jugendtyylisiä, niissä on kuitenkin jugendaikaisten valaisimien piirteitä, sillä Hämäläisen (2010, 149) mukaan jugendin aikakautena valaisimissa käytettiin paljon valkoista lasia sekä messinkiä.

KUVA 106. Ornon Bau-valaisimia isossa salissa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

7.5 Ulkorakennukset

Selvityksessä ulkorakennukset on inventoitu ainoastaan ulkopuolelta ja otettu huomioon osana historiallista pappilamiljöötä. Pappilan pihapiirissä olevat ulkorakennukset muodostavat pappilan päärakennuksen kanssa pääosin hyvin säilyneen ja eheän kokonaisuuden.

Ulkorakennuksissa on päärakennuksen kaltaiset julkisivut, joissa on yhdistelty vaaka- ja pystylaudoitusta sekä käytetty punaruskeita listoituksia nurkissa ja ikkunoiden kehyksinä. Ulkorakennusten julkisivut ovat kuitenkin pelkistetymmät, eikä yksityiskohtaisempaa puuleikkauksilla leikittelyä ole. Rakennuksia sitoo toisiinsa väritys ja materiaalit – kaikissa on vaalea puuverhous, graniittinen kivijalka sekä tumma saumattu peltikatto. Katot ovat jyrkkiä, kuten pappilan päärakennuksessakin. Ikkunoiden pienet ruudutukset antavat jugendin ilmettä myös ulkorakennuksille. Rakennusten selkeä visuaalinen yhteneväisyys luo vahvan yhteyden pihapiirin eri rakennusten välille.

Renkitupa (kuva 107) on ulkorakennuksista eteläisempi. Länsiseinällä (kuva 108) on rakennuksen pääasiallinen sisäänkäynti – ennen se vei eteiseen, jonka ympärille sijoittuivat renkitupa, jyvä- ja jauhoaitta sekä ruoka-aitta. Pohjoisseinällä on erillinen entisen pesutuvan ja saunan sisäänkäynti. Julkisivuja koristaa päärakennukseen mukautuen tummat listoitukset. Erona on, että pysty- ja vaakasuuntaiset laudoituskentät jakava vaakalista kulkee ikkunoiden alareunan sijaan niiden yläreunaa pitkin. Renkitupa on nykyisin partiolaisyhdistyksen käytössä.

KUVA 107. Renkitupa kaakosta kuvattuna. Alemmat ruutuikkunat ovat entisen ruoka- sekä jyväaitan ikkunoita (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 108. Renkitupa luoteesta kuvattuna. Vasemmalla vanhan pesutuvan ja saunan ovi (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Ulkovaja sijoittuu renkituvasta pohjoiseen, kirkkoa päin kohoavan mäen juureen. Se on L:n muotoinen rakennus (kuva 109), jossa on useita eri ovia sen moniin tiloihin: entiseen halkovajaan, talliin, navettaan, vaunuvajaan ja käymälöihin. Nykyään rakennus on osittain varastokäytössä ja osittain partiolaisyhdistyksen harrastustilana.

Ulkovaja on säilyttänyt sen maatalouteen viittaavan ilmeensä. Esimerkiksi rakennuksen pohjoispuolelta nousee ajosilta rakennuksen parvelle (kuva 110). Toisaalta rakennus on myös palvellut kirkkoväkeä, sillä ajosillan vieressä on kaksi ovea, jotka ennen veivät kirkkoväelle suunnattuihin käymälöihin. Julkisivut ovat renkituvan kaltaiset, eli päärakennusta pelkistetymmät ja pääasiassa vaakalaudoitetut. Kaikki ulkovajan ikkunat ovat jugendhenkisesti pieniruutuisia.

KUVA 109. Ulkovaja pappilan päärakennuksen suunnasta lounaasta kuvattuna (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 110. Ulkovaja koillisesta kuvattuna (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

8 ARVOT JA SÄILYNEISYYS

8.1 Arvot

Pappila on arkkitehtonisesti ja historiallisesti tärkeä osa alueen merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä, joka kuuluu samalla Forssan vanhimpiin alueisiin. Forssan pappila valmistui yhtenä viimeisistä Suomen harvalukuisista jugendpappiloista (Mäenpää 1992, 18) ja on säilyttänyt muun muassa alkuperäiset ikkunansa ja monelta osin myös julkisivunsa. Vaikka sisätilat ovat muuttuneet erityisesti 1970-luvulla, ne kertovat rakennuksen pitkästä ja muuttuvasta käytöstä aikakautena, jona vuosisatainen pappilaperinne tuli hiljalleen päätökseensä.

Forssan pappilan erityinen arvo piilee sen säilyneessä pihapiirissä ja rakennuskokonaisuudessa. Pihapiiri on sekä ympäristökuvallisesti että kulttuurihistoriallisesti merkittävä kokonaisuus, joka ilmentää varhaisen 1900-luvun pappilan arjen toimintoja. Monista pappiloista tuttu kohtalo, jossa maataloudesta luopumisen myötä tarpeettomiksi jääneet talousrakennukset purettiin ja pihapiirit autioituivat, on Forssassa onnistuttu välttämään: ulkorakennukset ovat paitsi säilyneet, niillä on myös suuri visuaalinen merkitys pappilakokonaisuudessa (kuva 111).

KUVA 111. Pappilan rakennukset yhtenäisenä, eheänä kokonaisuutena vanhalta koivukujalta katsottuna (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Myös entinen puutarha, vaikka nykyisin pääosin puistoksi raivattu, on yhä hahmotettavissa vanhojen rakenteiden ja kasvillisuuden kautta osana miljöötä. Pappilan rakenteellinen kokonaisuus on säilynyt harvinaisen eheänä, mikä tekee siitä arvokkaan suojelukohteen – ei vain yksittäisten rakennusten, vaan kokonaisvaltaisen kulttuurimiljöön näkökulmasta.

Forssan pappilan arkkitehtoninen ja rakennustaiteellinen arvo kiteytyy sen julkisivujen yksityiskohdissa, jotka edustavat jugendia. Aikakaudelle tyypillinen käsityön korostus näkyy erityisesti rakennuksen puuleikkauksissa: päätyjen koristelussa ja räystäslaudoituksissa sekä eteläkuistin kaiteissa ja pilareissa, joissa toistuu myöhäisjugendille tyypilliset ruutuaiheet. Ruudutus jatkuu luontevasti myös rakennuksen ikkunoissa. Vaikka pohjakerroksen ikkunoiden yläosasta ruudut on poistettu, ikkunat ovat muuten alkuperäisiä, ja niiden arvokas heloitus on pääosin säilynyt. Näillä yksityiskohdilla on merkittävä rooli rakennuksen alkuperäisen ilmeen säilymisessä, ja ne tekevät pappilasta arvokkaan esimerkin jugendin aikakauden pappilarakentamisesta.

8.2 Säilyneisyys

Pappilat ja niiden alkuperäinen arkkitehtuuri ovat usein kärsineet sitä enemmän, mitä perusteellisempi ja kalliimpi korjaus on ollut. Parhaiten pappilakulttuuria ja vanhaa alkuperäistä ilmettä tuleville sukupolville ovat siirtäneet ne jatkuvasti ja huolellisesti hoidetut pappilat, joissa ei ole suoritettu äkillistä kaiken mullistavaa korjausta ja nykyaikaistamista. (Mäenpää 1992, 150.)

1970-luvun muutostyöt vaikuttivat merkittävimmin Forssan pappilan sisätilojen säilymiseen alkuperäisen kaltaisina. Rakennus kunnostettiin ajan ihanteiden mukaan, ja monelta osin nykyinen huonejärjestys sekä useat pintamateriaalit ovat tuolta ajalta. Erityisesti pappiloiden salien säilyminen mahdollisimman alkuperäisinä on ollut tärkeää, kuten myös Mäenpää (1992, 135) toteaa. Pieni sali on rakenteeltaan täysin entisellään, ja iso sali koostuu kahdesta alkujaan erillisestä huoneesta, joiden välinen seinä on osin yhä näkyvissä.

1950-luvun muutokset eivät mullistaneet rakennusta yhtä voimakkaasti, mutta johtivat merkittävään menetykseen: vanhojen uunien purkamiseen. Säilyneet uunit olisivat nykyisin arvokkaita ja rakennuksen vanhimpia osia. Tämän vuoksi uunien sijainti, tyyppi ja ulkoasu on ollut arvokasta dokumentoida osana rakennuksen historiaa. Koska uuneista ei ole valokuvia, niiden tarkka ulkoasu on selvityksessä jäänyt tulkinnanvaraiseksi. Näin kuitenkin on säilynyt vähintään jonkinlainen muistijälki alkuperäisestä lämmitysjärjestelmästä ja sen leimaa antavista osista. Toisaalta uunien häviäminen toimii myös muistutuksena rakennusperinnön haavoittuvuudesta ja dokumentoinnin merkityksestä.

Vaikka rakennuksen päädyissä ja osin eteläkuistilla on säilynyt vanhoja puuleikkauksia, on monia yksityiskohtia myös menetetty, etenkin länsikuistia uudistaessa. Entisestä ilmeestään (kuva 112) länsikuisti on muuttunut peruuttamattomasti ja tunnistamattomaksi jo 1980-lukuun mennessä (kuva 113). Lisäksi julkisivujen yksityiskohdat olivat alun perin esillä hillitymmin, sävyltään lähempänä muuta julkisivua, mikä korosti julkisivun yhtenäisyyttä. Nykyinen kontrastinen väritys tuo puuleikkaukset voimakkaammin esiin, muuttaen rakennuksen kokonaisilmettä. Tämä on etäännyttänyt rakennusta sen alkuperäisestä ilmeestä, mutta toisaalta värityksellä on perustelunsa: se on suunniteltu sointumaan viereisen kirkon väreihin. Nykyinen väritys voi olla paikalliselle yhteisölle tuttu ja tärkeä, ja se vaikuttaa olevan ympäristöönsä vahvasti juurtunut.

KUVA 112. Pappila lännestä, arviolta 1930-luvun alkupuolelta rakennuksen tuonaikaisen ulkoasun perusteella (Kuva: Valokuvaamo Hellas n.d.).

KUVA 113. Pappila lännestä 1980-luvulla. Vuosikymmenen lopulla poistettiin vielä parveke, vaihdettiin kuistin ikkunat sekä levennettiin portaita (Kuva: Auvo Hirsjärvi 1980).

Pappilan ikkunoista suurin osa on säilynyt alkuperäisinä, vaikka erityisesti kuistien ikkunoita on uusittu. Myös ikkunoiden tunnusomaista ilmettä on pelkistetty, kun jugendille tyypilliset pienet ruutujaot poistettiin pohjakerroksen ikkunoiden yläosista. Kokonaisuus ei siten ole täysin alkuperäinen, mutta ikkunoissa on silti säilynyt aikakaudelle ominainen ilme ja pääosin myös vanhat heloitukset (kuva 114, 115 ja 116), mikä korostaa vanhojen ikkunoiden arvokkuutta entisestään.

KUVA 114. Ikkunakahva ja koristeellinen takalevy (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 115. Koristeellinen ikkunan ylähela (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 116. Vanha ikkunahaka (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

8.3 Arvot huomioiva käyttö ja korjaus

8.3.1 Käyttö

Pappilakulttuurin tullessa päätökseensä 1900-luvun lopulla pohdittiin, katoaako pappilan kulttuurimerkitys, jos sitä ei enää käytetä papin kotina ja työpaikkana. Lopputuloksena oli, että pappiloiden käytön ja kulttuuriarvojen yhteys riippuu siitä, puhutaanko pappiloista pappiloina, vai pelkästään rakennuksina, pihapiireinä ja puistoina. Esimerkiksi yksityisenä huvilana tai kunnan virastotalona pappilaa ei enää varsinaisesti olisi, vaan pelkästään rakennus, jolla on rakennushistoriallinen arvo. Sen kulttuuriarvot olisivat kadonneet. Pappilan kulttuurihistoriallinen arvo puolestaan voi säilyä lähes entisellään ilman pappiakin, jos pappilalla kuitenkin on muuta seurakunnallista käyttöä. (Mäenpää 1992, 112.)

Forssan pappilan kulttuurihistoriaan kuuluu paitsi kirkkoherran asuinrakennuksena toimiminen myös yhteisöllisyys ja juhlien järjestäminen. Tilaisuuksia järjestetään yhä pappilan entisissä saleissa, joissa on perinteisesti kokoonnuttu ja juhlittu, mikä vahvistaa rakennuksen kulttuurihistoriallista jatkuvuutta. Pappilan sijainti kirkon vieressä tukee tätä perinnettä: kirkollisten toimitusten jälkeen voidaan siirtyä pappilaan yhteisiin kokoontumisiin, kuin ennen vanhaan. Juhla- tai muistotilaisuudet voivat jatkua saleissa tai levittäytyä entisen puutarhan alueelle, mikä tuo tilaisuuksiin luonnonläheistä ja paikan henkeä kunnioittavaa jatkuvuutta. Myös ulkorakennusten ja vanhan kanslian käyttö partiolaisten harrastustiloina ylläpitää pappilan yhteisöllistä perinnettä. Pappilakulttuurin vanhaa auttamisen perinnettä voidaan puolestaan katsoa jatkavan pienen huoneiston käyttö esimerkiksi vertaistukiryhmien kokoontumistilana.

8.3.2 Korjaus

On tärkeää myös pohtia, miten pappiloita voidaan korjata niiden arvon edellyttämällä tavalla. Pappiloiden korjausperiaatteissa on korostettu muutosten rajoittamista välttämättömään ja rakennuksen käyttökelpoisuuden parantamista mahdollisimman pienin ja huomaamattomin toimenpitein. Jo tehtyihin muutoksiin tulisi

suhtautua suvaitsevaisesti, sillä rakennus on historiallinen kehityksen tulos, joka koostuu useista kerrostumista. (Mäenpää 1992, 134.) Forssan pappilan alkuperäinen huonejärjestys muuttui mullistavasti 1970-luvulla, eikä sen palauttaminen ole enää realistista tai tarkoituksenmukaista. Sen sijaan tulisi pohtia, millä muilla toimenpiteillä rakennuksen arvoja ja alkuperäistä henkeä voitaisiin vahvistaa.

Tulevissa korjauksissa on syytä pohtia, mihin suuntaan pappilan visuaalista ilmettä halutaan kehittää. Nykytilassaan rakennuksesta syntyy osin hajanainen vaikutelma, sillä käytettyjen materiaalien ja kuosien kirjo on laaja, eikä niiden välillä aina ole yhtenäistä visuaalista linjaa. Sisätiloissa vaihtelevat pehmeä ja hillitty yleisilme, sekä 1970-luvun värikäs ja kontrastinen sävymaailma, johon myös nykyinen ulkoväritys mukautuu. Mikäli tavoitteena on yhtenäisempi ilme, ulkovärityksen sävyjä voisi harkita suhteessa rakennuksen alkuperäiseen vaaleaan väritykseen sekä sisätilojen pehmeyteen. Toisaalta juuri kontrasti ja tyylien kerroksellisuus voivat rikastuttaa tilakokemusta. Esimerkiksi wc-tiloissa voisi säilyttää retrohenkisiä tapetteja viittauksena 1970-lukuun, kun taas muut pinnat viimeisteltäisiin hillitymmin ja rakennuksen alkuperäistä henkeä kunnioittaen. Tällainen valikoiva säilyttäminen tukisi rakennuksen historiallista kerroksellisuutta ja lisäisi sen kokemuksellista arvoa. Tapetointiratkaisuissa voidaan käyttää esimerkiksi vanhinta säilynyttä tapettikuosia, kuten Tammenlehteä, joka yhtenäistäisi tiloja.

Myös 1970-luvulta peräisin olevat kiintokalusteet heijastavat aikakautensa ihanteita ja saattavat ensisilmäyksellä heikentää sisätilojen koettua arvokkuutta ja kokonaisvaikutelmaa. Toisaalta ne kuitenkin muodostavat oman ajallisen kerrostumansa, jonka säilyttäminen tuo esiin pappilan käyttöhistoriaa ja ennen kaikkea ilmentää pappilan viimeistä aikakautta kirkkoherran asuntona. Niiden ollessa harvoja kirkkoherrojen ajoilta säilyneitä kalusteita, niiden säilyttäminen valikoidusti voi tukea rakennuksen kerroksellista tarinaa ja osaltaan muistuttaa pappilan alkuperäisestä käyttötarkoituksesta.

Pappilan alkuperäisiä ikkunoita on säilynyt hyvin, mutta pohjakerroksen ikkunoiden yläosien jugendhenkiset, pienet ruutujaot on poistettu myöhemmin. Niiden palauttaminen vahvistaisi merkittävästi pappilan alkuperäisilmettä ja jugendtyyliä – tosin on pohdittava, halutaanko lisätä uusia osia säilyneisiin vanhoihin rakenteisiin, vaikka ne toteutettaisiinkin vanhaa mukaillen. Alkuperäisten ikkunoiden

säilyminen kertoo laadukkaasta materiaalista ja huolenpidosta. Niiden kunnossapito on jatkossakin tärkeää rakennuksen säilyneisyyden turvaamiseksi. Mäenpään (1992, 143) mukaan vanhankin mallin mukaan uusiessa menetetään ikkunoiden historiallinen aitous, ja pienetkin yksityiskohdat – kuten vanhan lasin epätasaisuus tai heloitus – vaikuttavat olennaisesti niistä syntyvään vaikutelmaan.

Pappilan julkisivut ovat silminnähden vähintään huoltomaalauksen tarpeessa. 1990-luvulta peräisin oleva maalipinta on erityisesti eteläjulkisivussa halkeillut ja kuoriutunut, sekä monin paikoin myös tummunut. Koska julkisivut ovat pappilan parhaiten säilyneitä osia, on erityisen tärkeää huolehtia puuleikkauksista ja muista julkisivun erityispiirteistä. Julkisivujen korjaaminen ja huoltomaalaus onkin ajankohtaista arvokkaiden puuosien säilymisen turvaamiseksi ja pappilan arvoa vastaavan ulkoasun palauttamiseksi.

KUVA 117. Maalipinnan vaurioitumista eteläjulkisivun puuleikkauksissa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

KUVA 118. Maalipinnan vaurioitumista eteläkuistin kaiteessa (Kuva: Eevi Ruokonen 2025).

Koska pappilakulttuuri ei ole heräämässä henkiin, sen jäljellä olevia palasia on tärkeää vaalia. Se on ensisijaisesti kirkon tehtävä, mutta myös kuntien tulisi luoda sille taloudellisia edellytyksiä ja tuettava sitä kaavoituksellisilla toimenpiteillä. Pappilat ovat merkittävä osa ei vain kirkon, vaan koko suomalaisen yhteiskunnan kulttuurihistoriaa. (Mäenpää 1992, 151.)

9 POHDINTA

Rakennushistoriallisen selvityksen myötä Forssan pappilan kehitys historiasta nykypäivään on koottu mahdollisimman kattavaksi, selkeäksi ja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Selvitystyöstä on tehnyt palkitsevaa erityisesti uusien yksityiskohtien löytyminen, eri lähdetietojen yhdistely sekä rakenteellisten muutosten taustojen ymmärtäminen. Rakennuksen syvällisempi tarkastelu on tuonut esiin sen kulttuuri- ja rakennusperinnön arvoja sekä korostanut säilyttämisen tärkeyttä, joita voidaan hyödyntää pappilaa ja sen ympäristöä koskevassa päätöksenteossa, ylläpidossa ja kehittämisessä.

Haastavinta työssä oli sisäkuvien puuttuminen, vaikka niitä pyrittiin etsimään useista lähteistä. Ilman kuvamateriaalia sisätilojen alkuperäisten tai eri aikakausien rakennusosien, pintamateriaalien ja irtaimiston hahmottaminen jäi puutteelliseksi. Myös kadonneiden uunien dokumentointi olisi sisäkuvien avulla ollut tarkempaa; nyt niiden ulkoasu jäi osittain tulkinnanvaraiseksi. Pappilan historian tutkiminen konkretisoi sen, kuinka paljon rakennus on aikojen saatossa menettänyt – ja samalla osoitti, miksi juuri tällaiset selvitykset ovat tärkeitä. Mitä paremmin rakennuksen historiaa ymmärtää, sitä selkeämmin korostuu tarve vaalia sen jäljellä olevia arvoja. Tulevaisuudessa, esimerkiksi mahdollisten entisöintitöiden yhteydessä, sisäkuvia voisi vielä mahdollisesti selvittää entisten kirkkoherrojen perintöalbumeista.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut tekijälleen henkilökohtaisesti merkityksellinen prosessi, joka on vastannut omia arvoja ja kiinnostuksen kohteita. Selvitystyö on vahvistanut kokemusta siitä, että vanhojen rakennusten vaaliminen on paitsi ajankohtaista, myös aidosti arvokasta työtä. Pappilan kulttuurihistoriallinen painoarvo ja pappilaperinteen päättyminen ovat lisänneet kokemusta työn tarpeellisuudesta myös rakennuksen tulevaisuuden kannalta. Toivottavasti selvitys tavoittaa myös paikalliset asukkaat ja herättää kiinnostusta rakennuksen historiaan sekä sen kulttuuriperinnön vaalimiseen.

LÄHTEET

Aaltonen, E. 1947. Forssan seurakunta 25-vuotias. Forssa: Forssan seurakunta

Elersien sukuseura. 2015. Jalo ja Liisi Elersin elämää Forssassa. Pdf-tiedosto. Viitattu 21.3.2025. https://elers.fi/wp-content/uploads/2015/09/Jalo_ja_Liisi_Forssa_30082015.pdf

Forssan kaupunki. 1993a. Forssan yleiskaavakartta. Pdf-tiedosto. Viitattu 19.3.2025. https://www.forssa.fi/client/forssa/userfiles/kaav-yleiskaavakartta.pdf

Forssan kaupunki. 1993b. Forssan yleiskaavan merkinnät ja selitykset. Pdf-tiedosto. Viitattu 19.3.2025. https://www.forssa.fi/client/forssa/userfiles/kaav-yleiskaavamaar.pdf

Forssan kaupunki. 2012a. Forssan asemakaavakartta, Keskusta VI C. Pdf-tiedosto. Viitattu 19.3.2025. https://www.forssa.fi/client/forssa/userfiles/kaav-keskusta-vi-c-kartta1079266064.pdf

Forssan kaupunki. 2012b. Forssan asemakaavan selostus, Keskusta VI C. Pdf-tiedosto. Viitattu 19.3.2025. https://www.forssa.fi/client/forssa/userfiles/kaav-keskusta-vi-c-sel.pdf

Forssan kaupunki. 2024. Forssan kansallinen kaupunkipuisto. Pdf-tiedosto. Viitattu 23.3.2025. https://www.forssa.fi/client/forssa/userfiles/forssa-kkp-2024-web.pdf

Forssan kaupunki. n.d. Forssan historia – 1920. Verkkosivu. Viitattu 2.4.2025. https://www.tyovoitto.fi/historia/vuosisadat/1900-luku/1920/

Forssan Lehti. 1920a. Forssan kirkkovaltuuston kokouksessa. 18.5.1920. No 37. Sivu 1. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1920b. Forssan kirkkovaltuuston kokouksessa. 14.9.1920. No 67. Sivu 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1921a. Kirkon ympäristö temmellyskenttänä. 12.4.1921. No 27. Sivu 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1921b. Lähetysjuhla. 12.7.1921. No 52. Sivu 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1922. Forssan seurakunnallisten laitosten kehittyminen & Forssan kirkkokansliaan tutustumassa. 29.4.1922. No 47 B. Sivut 1 & 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1923a. Kirkollisia uutisia. 14.2.1923. No 19. Sivu 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1923b. Forssan seurakunnan kirkolliset tilit. 16.3.1923. No 32. Sivu 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 10.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1923c. Forssan kirkkovaltuuston kokous. 28.3.1923. No 37. Sivu 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 10.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1923d. Täysihoidon. 29.8.1923. No 100. Sivu 3. Kansalliskirjaston digitaaliset arkistot. Viitattu 13.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1924. Havaintoja Forssan kauppalaseurakunnan toiminnasta v. 1923. 4.1.1924. No 2. Sivu 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 10.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1928. Kunnollinen palvelijatar. 20.8.1928. No 96. Sivu 4. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 13.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1929. Otteita Forssan seurakuntakertomuksesta v. 1928. 7.1.1929. No 3. Sivu 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1930. Peltisepät huomatkaa. 4.4.1930. No 39. Sivu 4. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1932a. Forssan seurakunnan väkiluku. 29.4.1932. No 48. Sivu 1. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1932b. Ronttismäestä, Sepänhaasta y.m. 28.11.1932. No 136 B. Sivu 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1934a. Toisen papin päätti kirkkovaltuusto ottaa Forssaan. 12.11.1934. No 132. Sivu 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1934b. Uuden kesän tuloako. 17.9.1934. No 108. Sivu 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1935. Mansikka kukkii. 11.10.1935. No 116. Sivu 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1936. Urakalla. 20.5.1936. No 55. Sivu 4. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1937a. Huutokaupalla. 7.4.1937. No 38. Sivu 4. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1937b. Forssan pappilan huutokauppaa. 26.5.1937. No 58. Sivu 4. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan Lehti. 1937c. Forssan Seurakunnan kirkkovaltuuston kokous. 31.5.1937. No 60. Sivu 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Viitattu 9.5.2025. https://digi.kansalliskirjasto.fi

Forssan museo. n.d. Pappila puutarhoineen [valokuva]. Finna. https://finna.fi/Record/forssanmuseo.pju-11019

Hirsjärvi, A. 1980. Pappila [valokuva]. Forssan museo. Finna. https://finna.fi/Record/forssanmuseo.pju-20913

Hirsjärvi, A. n.d. I Linja 2; I Linja 4 & I Linja 6. Hakutulos arkistotietokannasta. Verkkosivu. Haettu 25.5.2025. https://finna.fi/

Hämeen Liitto. 2019. Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040. Pdf-tiedosto. Viitattu 19.3.2025. https://hameenliitto.fi/content/uploads/2020/05/mk2040_kaavaselostus_voimassa_nettiin-1.pdf

Hämäläinen, P. 2010. Jugend Suomessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Karilas, J., Laine, K. & Simanainen, R. 1989. Forssan kirkonmäki : Ympäristöselvitys. Maa ja Vesi Oy. Pdf-tiedosto. Viitattu 10.4.2025.

Knapas, M.T., Heikkilä, M. & Åvist, T. 2016. Suomalaiset pappilat. 2. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koljonen, S. 18.11.2023. Tiedätkö, kuka suunnitteli nämä Forssan rakennukset? – Liisi ja Jalo Elersin aika Forssassa oli lyhyt mutta heidän työnjälkensä näkyy edelleen. Forssan Lehti. Rajoitettu käyttöoikeus. https://www.forssanlehti.fi/paikalliset/6359655

Koskimies, T. & Knuuttila, M. 2007. Pappilan puutarhassa : kasveja ja kulttuurihistoriaa. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.

Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistys. 1949. Kotiseutukuvauksia Lounais-Hämeestä : 30 [digitoitu teos]. Forssa: Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys. https://www.forssanmuseo.fi/client/forssanmuseo/userfiles/kotiseutukuvauksia-30-1949.pdf

Maanmittauslaitos. n.d. Paikkatietoikkuna. Historialliset ilmakuvat -taso. Verkkosivu. Viitattu 6.4.2025. https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/

Merilä, E. 2013. Ronttismäki linjalta linjalle. Forssa: Kalliomäen Omakotiyhdistys.

Museovirasto. 2009. Forssan teollisuusyhdyskunta. Verkkosivu. Viitattu 23.3.2025. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1881

Museovirasto. 2010. Talon tarinat – rakennushistorian selvitysopas. Pdf-tiedosto. Viitattu 10.12.2024. https://stmuseovirastoprod.blob.core.windows.net/museovirasto/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/talon-tarinat-opas.pdf

Museovirasto. n.d. Museoviraston valtakunnallinen karttapalvelu. Verkkosivu. Viitattu 23.3.2025. https://kartta.museoverkko.fi/

Mäenpää, P. 1992. Vanha pappila nyt : agraariyhteiskunnan pappilat jälkiteollisen ajan Tampereen hiippakunnassa. Diplomityö. Tampereen teknillinen korkeakoulu. https://yksa.disec.fi/Yksa4/download/173179518803800/file/3f97cbeb-0b4e-4c7f-b3e5-ce14ab05528c/

Peltovuori, R. 1993. Forssan historia. Forssa: Forssan Kirjapaino.

Pihlgren & Ritola Oy. n.d. Tapetit. Sivu 7. Verkkosivu. Viitattu 28.4.2025. https://www.tapettitehdas.fi/tapetti/

Rahanarvonmuunnin. Tilastokeskus. Muunnettu vuosilukujen mukaan. Viitattu 21.5.2025. https://stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html

Saarikivi, O., & Gunnari, O. 1947. Vanhaa ja uutta Forssaa [valokuva]. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. Finna. https://finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_162931

Selänne, M. n.d. Ilmakuva Forssasta [valokuva]. Vapriikin kuva-arkisto. Finna. Haettu 20.5.2025. https://finna.fi/

Sundström, E. n.d. Forssan kirkko ja pappila [valokuva]. Forssan museo. Finna. https://finna.fi/Record/forssanmuseo.pju-11698

Suomen elinkeinoelämän keskusarkisto. n.d. Forssan kirkkoherran virkatalo. Hakutulos arkistotietokannasta. Verkkosivu. Viitattu 24.5.2025. https://yksa.disec.fi/Yksa4/public/ELKA/?rd=0

Södergren, O. n.d. Forssan kirkko ja pappila [valokuva]. Forssan museo. Finna. https://finna.fi/Record/forssanmuseo.pju-11011

Uula Color Oy. n.d. Vanhan värikartan sävyt. Pellavaöljymaali. Verkkosivu. Viitattu 24.3.2025. https://uula.fi/vanhan-varikartan-savyt/

Valokuvaamo Hellas. 1911–1914. Forssan pappila Ståhlmanin kallioisen mäen kupeessa [valokuva]. Forssan museo. Finna. https://finna.fi/Record/forssanmuseo.pju-22453

Valokuvaamo Hellas. n.d. Forssan seurakunnan pappilan pihamaata istutuksineen [valokuva]. Forssan museo. Finna. https://finna.fi/Record/forssanmuseo.pju-11029

Veljekset Karhumäki Oy. 1927. Viksbergin tehdasalue [valokuva]. Forssan museo. Finna. https://finna.fi/Record/forssanmuseo.pju-11504

Veljekset Karhumäki Oy. n.d. Postikortti, jossa ilmakuva Forssasta [valokuva]. Forssan museo. Finna. https://finna.fi/Record/forssanmuseo.pju-20399

LIITTEET

Liite 1. Seurakunnan arkistomateriaalit Forssan pappilasta

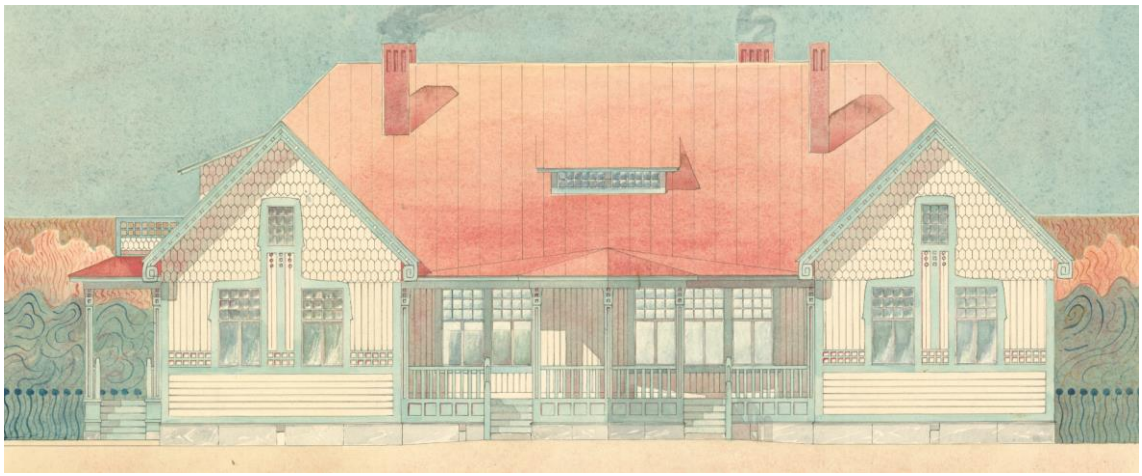
Forssan seurakunnan paperiarkisto

- Alkuperäiset julkisivu- ja leikkauspiirustukset, Elers
- 1936: Arkistoholvin laajennuksen muutospiirustus
- 1956: Lämmitysjärjestelmän muutos
    - Kustannusarvio
    - Muutospiirustukset ARK, Reino Saarinen
    - Muutospiirustukset LVI
- 1973: Laajat muutostyöt
    - Rakennuslupapäätös
    - Rakennustapaselostus
    - Laskutyöurakkasopimus
    - Arkkitehtipiirustukset, Yrjö Mykkänen
    - LVI-piirustukset, Pekka Hakala
    - LVI-teknillisten laitteiden työselitys, Pekka Hakala
    - Sähkösuunnitelma, Raimo Andersson
    - Loppukatselmuspöytäkirja
- 1979: Vesi- ja viemärilaitteistojen lisäyksen lopputarkastuspöytäkirja
- 1988: Ulkoportaan urakkatarjous ja piirustukset
- 1996: Ulkomaalaustyöt
    - Urakkatarjous ja lisätyötarjous
    - Ulkövärityssuunnitelma, Sampo Kyander
    - Maalaustyöselostus, Sampo Kyander
    - Vastaanottotarkastuksen pöytäkirja
- 2024: Poistoilmanvaihtojärjestelmän peruskorjauksen työselostus

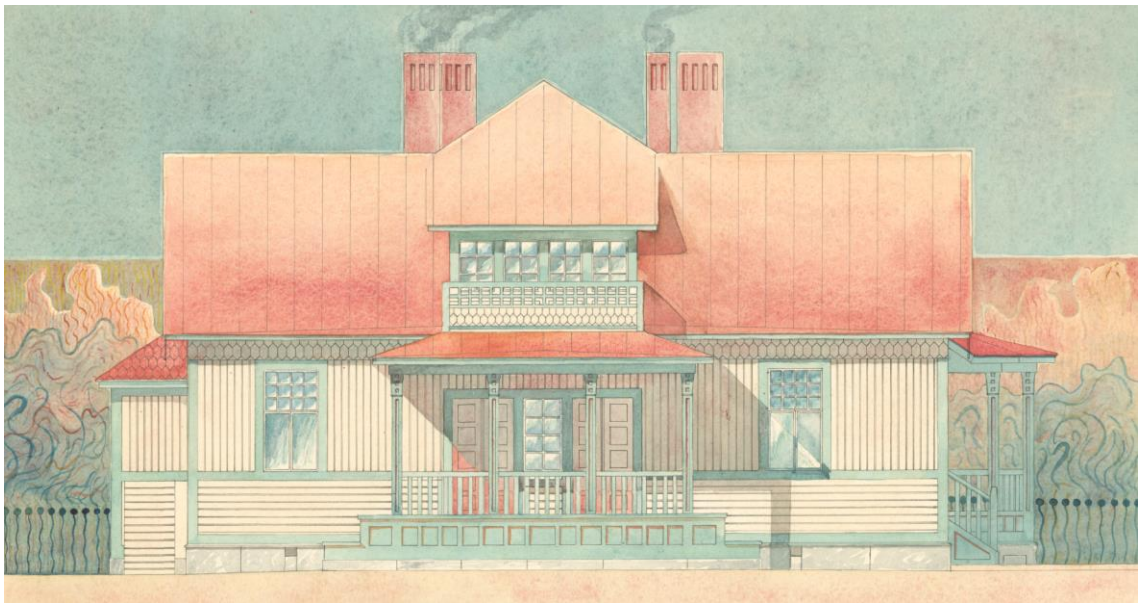
Forssan seurakunnan digitaalinen arkisto

- 2005: Toteutumattoman LE-nostimen työpiirustukset, Arkkitehtuurisuunnittelu P. Pylkkönen-Palm
- 2014: Ikkunoiden ja ovien kunnostus-, maalaus- ja tiivistystyöt
    - Kuntoarvio, Mauri Laaksonen
    - Työselitys

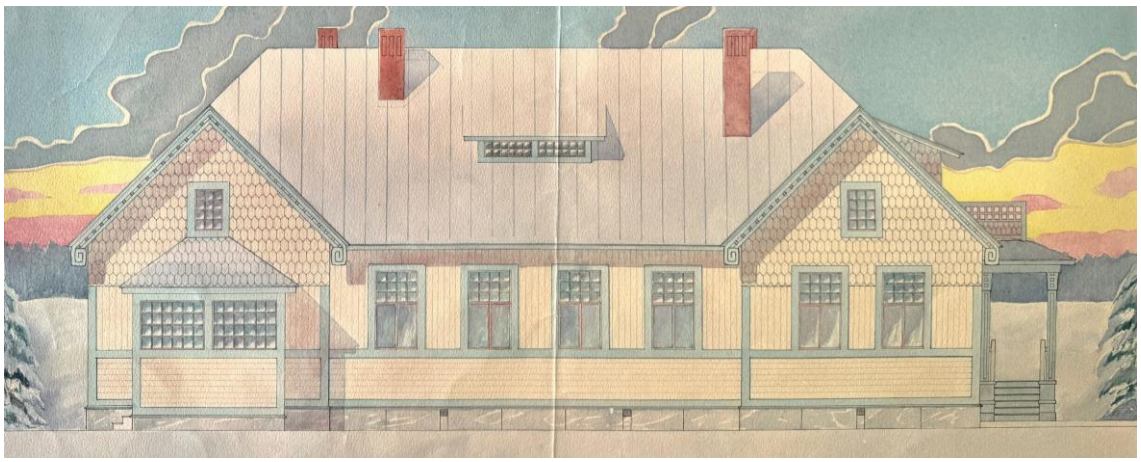
Liite 2. Alkuperäiset piirustukset

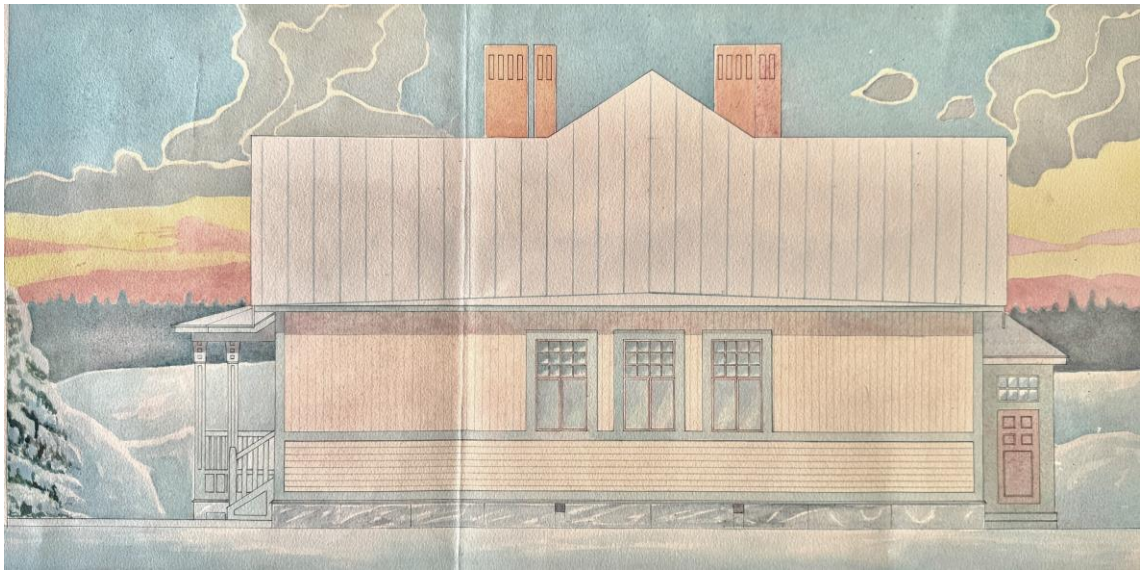
Julkisivu etelään (Suomen elinkeinoelämän keskusarkisto n.d.).

Julkisivu länteen (Suomen elinkeinoelämän keskusarkisto n.d.).

Julkisivu pohjoiseen (Forssan seurakunnan arkisto).

Julkisivu itään (Forssan seurakunnan arkisto).

Renkituvan julkisivut etelään ja länteen sekä pohjapiirustus (Forssan seurakunnan arkisto)

Liite 3. Julkisivupiirustukset

Julkisivu
etelään

Julkisivu
länteen

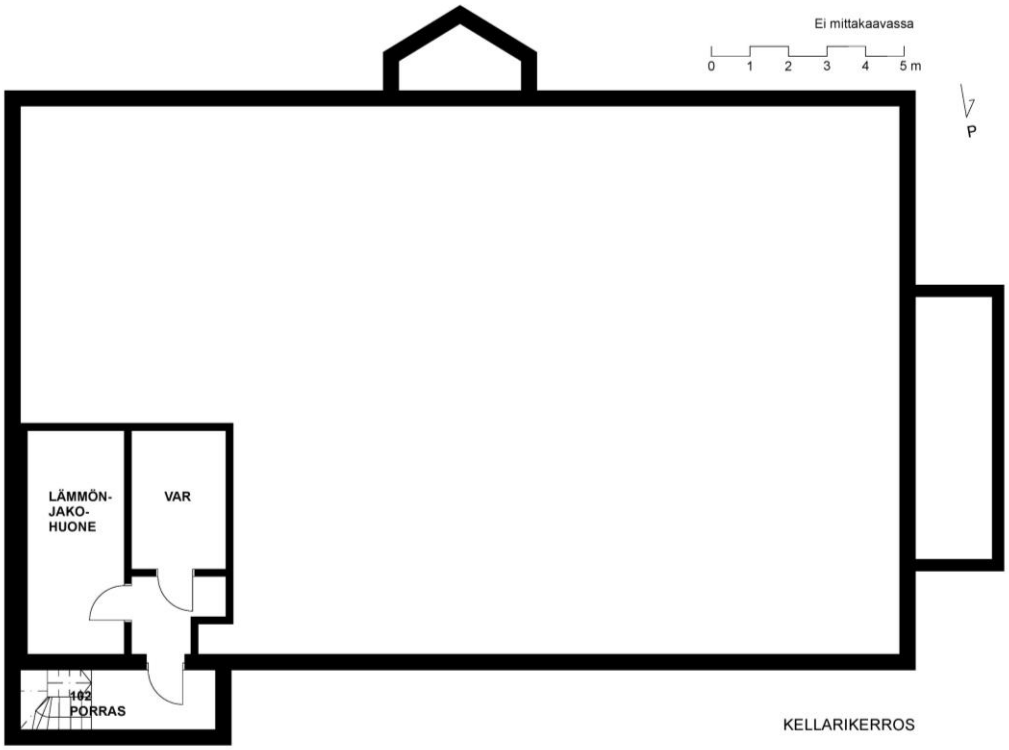
Julkisivu
pohjoiseen

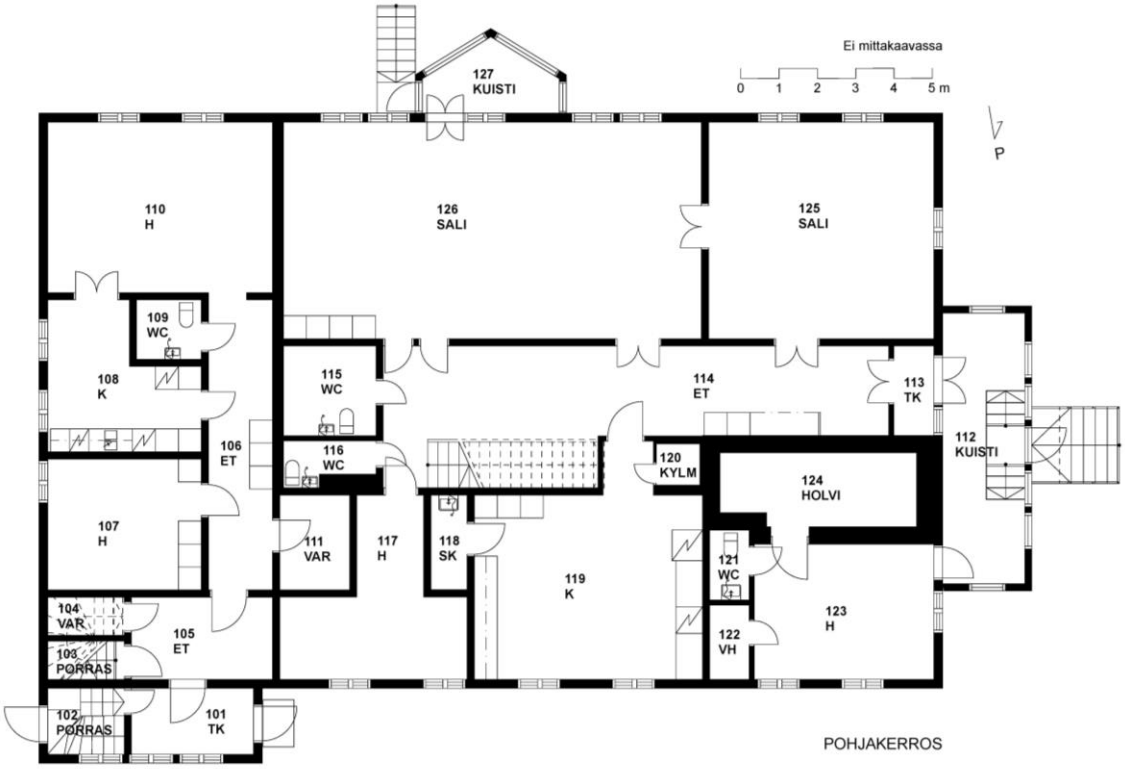

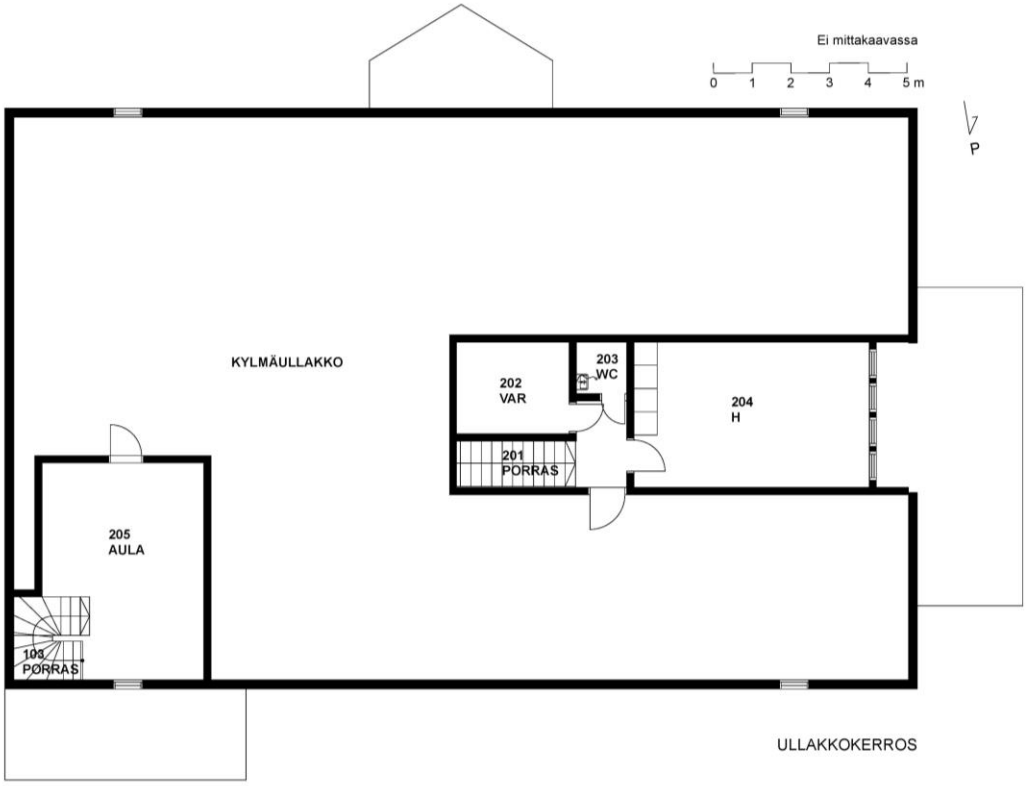
Julkisivu
itään

Liite 4. Pohjapiirustukset

Piirrokset perustuvat viimeisimpiin pohjapiirustuksiin (Arkkitehtuurisuunnittelu P. Pylkkönen-Palm 2005) ja on päivitetty keväällä 2025 paikan päällä tehtyjen havaintojen pohjalta. Mitat on tarkistettava korjaus- tai muutostöihin ryhdyttäessä.

Liite 5. Materiaalitaulukko

Tila	Seinät	Lattia	Katto	Peitelistat
101 Tuulikaappi	Paneeli, maalattu	Muovimatto	Paneeli, maalattu	Puu, profiloitu
102 Porras	Paneeli, maalattu	Puu, betoni	Paneeli, maalattu	Puu, profiloitu
103 Porras	Levypinta, maalattu	Puu, maalattu	Paneeli, maalattu	Puu, profiloitu
104 Varasto	Pinkopahvi, maalattu	Muovimatto	Levypinta, maalattu	Puu, profiloitu
105 Eteinen	Puukuitulevy, maalattu	Muovimatto	Paneeli, maalattu	Puu, profiloitu
106 Eteinen	Levypinta, maalattu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
107 Huone	Levypinta, tapetoitu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
108 Keittiö	Pinkopahvi, maalattu Levypinta, maalattu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
109 Wc	Kevytvinyylitapetti	Muovimatto	Kevytvinyylitapetti	Puu, suora
110 Huone	Levypinta, tapetoitu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
111 Varasto	Levypinta, maalattu	Muovimatto	Kevytvinyylitapetti	Puu, suora
112 Kuisti	Paneeli, mänty, lakattu	Puu, maalattu	Paneeli, mänty, lakattu	Puu, suora
113 Tuulikaappi	Pinkopahvi, maalattu Puukuitulevy, maalattu Betoni, maalattu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
114 Eteinen	Levy, tapetoitu ja maalattu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
115 Wc	Vinyylitapetti	Muovimatto	Kevytvinyylitapetti	Puu, suora
116 Wc	Vinyylitapetti	Muovimatto	Kevytvinyylitapetti	Puu, suora
117 Varasto	Levypinta, maalattu	Muovimatto	Kevytvinyylitapetti	Puu, suora
118 Siivous	Kevytvinyylitapetti	Muovimatto	Levypinta, maalattu	Puu, suora
119 Keittiö	Levypinta, maalattu Laatta	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
120 Kylmiö	Teräslevy	Muovimatto	Teräslevy	-
121 Wc	Vinyylitapetti	Muovimatto	Kevytvinyylitapetti	Puu, suora
122 Vaatehuone	Kevytvinyylitapetti	Muovimatto	Levypinta, maalattu	Puu, suora
123 Huone	Levypinta, tapetoitu Puolipaneeli, viilu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
124 Holvi	-	-	-	-
125 Pieni sali	Levypinta, tapetoitu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
126 Iso sali	Levypinta, tapetoitu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
127 Kuisti	Paneeli, maalattu	Puu, maalattu	Puu, maalattu	Puu, profiloitu
201 Porras	Levypinta, tapetoitu	Huopamatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
202 Varasto	Kevytvinyylitapetti	Muovimatto	Levypinta, maalattu	Puu, suora
203 Wc	Vinyylitapetti	Muovimatto	Kevytvinyylitapetti	Puu, suora
204 Huone	Levypinta, tapetoitu	Muovimatto	Puukuitulevy, maalattu	Puu, profiloitu
205 Ullakon aula	Levypinta, maalattu	Puu, maalattu	Paneeli, maalattu	Puu, profiloitu